

Op een dag de laatste g en aan het

ONDERZOEKSBUDEL

Dit rapport is een achtergronddocument bij het **Toekomstbeeld Markermeer - IJmeer**. Deze rapportage bundelt de verschillende (samenvattingen van) onderzoeken, rapporten en verdiepingsdocumenten die zijn uitgevoerd ter voorbereiding op de totstandkoming van het Toekomstbeeld. Daarnaast zijn de nog openstaande kennisvragen opgenomen. De volledige rapporten zijn te vinden op de DVD behorende bij het Toekomstbeeld.

Op een dag
de laatste g
en aan het

ONDERZOEKSBUNDEL

Dit rapport is een achtergronddocument bij het **Toekomstbeeld Markermeer - IJmeer**. Deze rapportage bundelt de verschillende (samenvattingen van) onderzoeken, rapporten en verdiepingsdocumenten die zijn uitgevoerd ter voorbereiding op de totstandkoming van het Toekomstbeeld. Daarnaast zijn de nog openstaande kennisvragen opgenomen. De volledige rapporten zijn te vinden op de DVD behorende bij het Toekomstbeeld.

6	1. BRIEF VAN DE EUROPESE COMMISSIE
12	2. DE FASERING VAN HET TOEKOMSTBESTENDIG ECOLOGISCH SYSTEEM
42	3. HOE ZIT DAT NOU MET VEERKRACHT TBES IN RELATIE TOT N2000 EN KRW
58	4. MINI MKBA NATUURHERSTEL NATURA 2000 IJSSELMEERGEBIED
62	5. HET EFFECT VAN HOGERE WATERPEILEN OP DE NATUUR VAN IJSSELMEER EN MARKERMEER
68	6. EFFECTEN VAN PEILVERANDERINGEN IN HET IJSSELMEER EN MARKERMEER-IJMEER
72	7. FACTSHEET UITGANGSPUNTEN RUIMTELIJK ONTWERP OERMOERAS
76	8. EFFECTEN OP DE RUIMTELIJKE KWALITEIT
96	9. QUICK SCAN GRONDVERZET IN HET MARKERMEER-IJMEER IN DE PERIODE 2010 - 2040
100	10. 24 INRICHTINGSVOORSTELLEN VOOR MARKERMEER EN IJMEER EINDRAPPORT SAMA
152	11. ACTUALISATIE ECOLOGISCHE HAALBAARHEIDSTOETS TOEKOMST MARKERMEER EN IJMEER
156	12. ONDERZOEKSAGENDA

1. BRIEF VAN DE EUROPESE COMMISSIE

EUROPEAN COMMISSION
DIRECTORATE-GENERAL
ENVIRONMENT
Directorate B - Protecting the Natural Environment
ENV.B - Director

Brussel, 08 AVR. 2009
FK/D(2009) Ares - 66422

Gedeputeerde Staten van
Flevoland
Dhr. L. Verbeek, voorzitter
Dhr. T. van der Wal,
secretaris
Postbus 55
NL-8200 AB Lelystad

**Betreft: Beoordeling van een strategisch natuurinclusief projectplan voor
Markermeer en IJmeer
Uw kenmerk 766872 d.d. 06/01/2009**

Geachte heer voorzitter, geachte heer secretaris,

Hartelijk dank voor uw brief inzake het strategische natuurinclusieve projectplan voor het Markermeer en het IJmeer. In uw brief stelt u een aantal vragen met betrekking tot de toepassing van het beschermingsregime in het kader van Artikel 6(3) en (4) van de Habitatrichtlijn op dit plan, met het oog op zowel natuurbehoud als socio-economische doelstellingen voor het Natura 2000-gebied Markermeer en IJmeer. De geïntegreerde aanpak die de provincie Flevoland gekozen heeft om de algehele ecologische toestand te verbeteren en de specifieke gebiedsdoelen in het kader van Natura 2000 te bereiken en tezelfdertijd recreatieve en stadsontwikkelingsprojecten uit te voeren, kan ik in principe verwelkomen.

Het Natura 2000-gebied Markermeer en IJmeer is aangewezen binnen het kader van zowel de Vogelrichtlijn als de Habitatrichtlijn. Daardoor is Nederland verplicht in dit gebied voor een goede staat van instandhouding te garanderen voor alle soorten en habitats van communautair belang voor welke het gebied is aangewezen als speciale beschermingszone of gebied van communautair belang onder de Vogelrichtlijn resp. de Habitatrichtlijn. De nodige instandhoudingsmaatregelen dienen getroffen te worden volgens Artikel 6(1) van de Habitatrichtlijn en nieuwe plannen of projecten die negatieve effecten op het gebied kunnen hebben, vallen onder het beschermingsregime van Artikel 6(3) en (4) van de richtlijn.

Tevens dienen we er ons van bewust te zijn dat ook de Kaderrichtlijn Water op het Markermeer en IJmeer van toepassing is. Deze richtlijn vereist een stroomgebiedbeheerplan aan het eind van 2009 en een goede ecologische toestand van het waterlichaam (of een goed ecologisch potentieel in het geval van kunstmatige of sterk veranderde waterlichamen) dient in 2015 bereikt te zijn. Iedere verslechtering in de

toestand van het waterlichaam ten gevolge van nieuwe veranderingen in zijn fysische kenmerken is verboden, daargelaten het geval bedoeld in artikel 4(7) van de richtlijn.

Het natuurinclusieve strategische projectplan voor het Markermeer en het IJmeer zoals de provincie Flevoland dit voorstelt, dient uiteraard beschouwd te worden als "plan dat niet direct verband houdt met of nodig is voor het beheer van het gebied, maar afzonderlijk of in combinatie met andere plannen of projecten significante gevolgen kan hebben voor zo'n gebied". Het moet derhalve onderworpen worden aan een "passende beoordeling van de gevolgen voor het gebied, rekening houdend met de instandhoudingsdoelstellingen van dat gebied". Gelet op de conclusies van de beoordeling van de gevolgen voor het gebied en onder voorbehoud van het bepaalde in lid 4, geven de bevoegde nationale instanties slechts toestemming voor het plan of project nadat zij de zekerheid hebben verkregen dat het de natuurlijke kenmerken van het betrokken gebied niet zal aantasten en nadat zij in voorkomend geval inspraakmogelijkheden hebben geboden.

Gelet op deze voorwaarden in de Habitatrictlijn kunnen we u de volgende antwoorden geven op de vragen die u stelde in uw brief (gelieve te noteren dat deze antwoorden niet mogen worden geïnterpreteerd als een juridisch verbindend standpunt van de Europese Commissie):

1. Het is de verantwoordelijkheid van de bevoegde instanties van de provincie Flevoland er zorg voor te dragen dat de passende beoordeling van de gevolgen van het plan voor het betreffende Natura 2000-gebied gemaakt wordt en dat de beoordeling resulteert in duidelijke conclusies over hoe het plan de gebiedsdoelen van het Natura 2000-gebied zal beïnvloeden. Het plan kan inderdaad maatregelen omvatten die nodig zijn om een goede staat van instandhouding te bereiken voor de soorten en habitats voor welke het gebied is aangewezen. Het plan houdt echter ook elementen in die "niet direct verband houden met of nodig is voor het beheer van het gebied". Dientengevolge moet het plan onderworpen worden aan een passende beoordeling volgens Artikel 6(3) van de Habitatrictlijn.

2. Als de passende beoordeling tot de conclusie leidt dat het plan, met alle individuele componenten, de natuurlijke kenmerken van het gebied niet zal aantasten, of dat het plan zelfs zal bijdragen tot het bereiken van de gebiedsdoelen, kunnen de bevoegde nationale instanties met het plan akkoord gaan. De bevoegde instanties dienen er zorg voor te dragen dat alle onderdelen van het plan inderdaad uitgevoerd worden precies zoals voorzien in het plan en dat de goedkeuring van het plan slechts zulke elementen omvat waarvan de gevolgen, afzonderlijk en in combinatie met andere plannen of projecten, gedegen beoordeeld zijn in het kader van de passende beoordeling.

3. Wanneer het natuurinclusieve strategische plan eenmaal goedgekeurd is met dien verstande dat het de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied niet zal aantasten, houdt dit in dat de individuele onderdelen van het project niet meer beoordeeld hoeven worden in een latere fase, op voorwaarde dat deze elementen voldoende in detail werden geëvalueerd in het kader van het plan en dat ze ook werkelijk gerealiseerd worden precies zoals voorzien in het plan dat onderworpen is aan de passende beoordeling volgens Artikel 6(3) van de Habitatrictlijn. De conclusie van de passende beoordeling met betrekking tot de afwezigheid van significante negatieve effecten betreft slechts het gehele plan, met al zijn onderdelen. Zodra een onderdeel niet gerealiseerd wordt, of op een andere manier gerealiseerd wordt dan was voorzien in het plan, moet het gehele effect van het plan opnieuw beoordeeld worden om vast te stellen of deze veranderingen mogelijk een significant effect op het Natura 2000-gebied hebben. Het is daarom noodzakelijk een eventueel goedkeurend besluit te voorzien van de voorwaarde

dat alle componenten van het plan worden uitgevoerd zoals voorzien en dat, zodra duidelijk wordt dat de algehele uitvoering van het plan niet langer gegarandeerd is (zelfs vanwege onvoorziene omstandigheden), ieder individueel onderdeel van het plan aan een nieuwe passende beoordeling volgens Artikel 6(3) van de Habitatrichtlijn onderworpen moet worden en, indien noodzakelijk, de derogatieprocedure onder Artikel 6(4) van de richtlijn moeten doorlopen. Het zal ook nodig zijn een monitoringsysteem op te zetten om er zeker van te zijn dat alle componenten worden uitgevoerd zoals voorzien en dat ook de verwachte positieve effecten op de gebiedsdoelen behaald worden.

Ter afsluiting zou ik graag onze algemene principiële steun betuigen aan de benadering op basis van natuurinclusieve planning zoals voorgesteld door de provincie Flevoland. De benadering op zichzelf lijkt in overeenstemming te zijn met de Habitatrichtlijn onder inachtneming van economische, sociale en culturele vereisten en regionale en lokale kenmerken. Zij is tevens een goed en innovatief voorbeeld van hoe natuurbehoudsdoelstellingen reeds vanaf de vroege planningsfase geïntegreerd kunnen worden met doelstellingen op het gebied van socio-economische ontwikkeling. Wanneer men deze aanpak verkiest, is het noodzakelijk een uitgebreide feitelijke onderbouwing van de maatregelen op het gebied van natuurontwikkeling te verschaffen, alsmede van hun positieve effecten op de gebiedsdoelstellingen van de betrokken Natura 2000-gebieden. Het is van doorslaggevend belang ook voldoende zekerheid te bieden dat alle componenten van het plan werkelijk uitgevoerd gaan worden, en in een mechanisme voor voortdurende monitoring van de uitvoering van het plan en zijn doelen te voorzien.

Hoogachtend,

Ladislav Miko

2. DE FASERING VAN HET TOEKOMSTBESTENDIG ECOLOGISCH SYSTEEM

De fasering van het Toekomstbestendig Ecologisch Systeem

dossier : C4482.01.001
registratienummer :
versie : definitief

Provincie Flevoland

Juni 2009

INHOUD**BLAD**

1	INLEIDING	15
1.1	Aanleiding	15
1.2	Opgave	15
1.3	Werkwijze	16
2	CONCLUSIES EN AANDACHTSPUNTEN VOOR REALISERING	18
2.1	Conclusies	18
2.2	Aandachtspunten voor realisering van het TBES	19
3	FASERING: LANGS WELKE DRIE LIJNEN?	21
3.1	Inleiding	21
3.2	De relatie met N2000 en KRW	21
3.3	Fasering vanuit de ecologische lijn	23
3.4	Fasering vanuit de ruimtelijke lijn	24
3.5	Fasering vanuit de zand- en grondstromen-lijn	26
4	FASERING TBES INTEGRaal BEZIEN	33
4.1	Samenhang tussen de sporen	33
4.2	Ecologische gevolgen van fasering	34
4.3	Onzekerheden	35
5	BRONNEN	36
6	COLOFON	38

BIJLAGEN

1	Samenstelling Begeleidingsgroep
2	Onderdelen van het Toekomstbestendig Ecologisch Systeem
3	Onderbouwing berekening benodigde volumes grond in vooroever/oermoeras en in kades
4	Voorziene ruimtelijke ontwikkelingen in en om IJmeer en Markermeer
5	Samenvattend overzicht van de ecologische effecten van ruimtelijke maatregelen in en om IJmeer en Markermeer

2. DE FASERING VAN HET TOEKOMSTBESTENDIG ECOLOGISCH SYSTEEM

1 INLEIDING

1.1 Aanleiding

Voor Markermeer en IJmeer is in 2008 een Ontwikkelingsperspectief opgesteld, dat deel uitmaakt van de Toekomstagenda Markermeer-IJmeer (TMIJ). Nu de planologische reservering voor inpoldering van de Markerwaard van de baan is, beoogt dit perspectief investeringen in een duurzaam, veerkrachtig en toekomstbestendig ecologisch systeem, dat onderdeel uitmaakt van het Europese Natura 2000-netwerk. Het Ontwikkelingsperspectief moet worden gezien in de context van stedelijke en toeristisch-recreatieve ontwikkelingen in de metropoolregio Amsterdam. Daarbij spelen de volgende projecten een rol:

- de Schaalsprong Almere 2030;
- de openbaar vervoersverbinding Schiphol-Amsterdam-Almere-Lelystad, (OV-SAAL);
- de lange-termijnverkenning Schiphol (in relatie tot vliegveld Lelystad);
- een (pré-)verkenning in het gebied naar het verkeer- en vervoersysteem in het gebied ten oosten van Almere, op de corridor naar 't Gooi en Utrecht (AGU).

Het kabinet wil over TMIJ en de boven genoemde vier projecten een samenhangende besluitvorming organiseren. Daartoe stelt het Kabinet een brief aan de Tweede Kamer op (de zogeheten RAAM-brief, wat staat voor Rijksbesluiten Amsterdam-Almere-Markermeer). De planning is om deze brief, waarvoor deze verkenning input levert, in oktober 2009 aan de Tweede Kamer te verzenden.

Rijk en provincies (Flevoland, Noord-Holland) starten ten behoeve van deze samenhangende besluitvorming een proces op om te komen tot een integrale uitvoeringsstrategie voor Markermeer en IJmeer. De combinatie van ecologische maatregelen en regionale ontwikkelingsplannen moet leiden tot een breed gedragen Toekomstbeeld met realiteitswaarde.

De ecologische kwaliteit van Markermeer en IJmeer staat onder druk. Om de staat van instandhouding – waarvoor de eisen zijn geformuleerd vanuit de KRW-doelen en de Natura 2000-doelen - op orde te krijgen en vervolgens een veerkrachtig ecologisch systeem daar bovenop te realiseren, zijn vele jaren nodig. Andere dan ecologische ontwikkelingen kunnen pas uitgevoerd worden nadat de wettelijk vereiste staat van instandhouding op orde is en blijft. En dan nog zal er vanuit de planontwikkeling geïnvesteerd moeten worden in mitigatie.

Binnen TMIJ wordt bekeken wat de mogelijkheden zijn om te starten met de ecologische impuls in het gebied en tegelijk door te gaan met ruimtelijke ontwikkelingen. Dit met als doel dat zowel de natuur zich kan ontwikkelen als dat de mens het gebied kan blijven benutten. Bottomline daarbij is: geen nieuwe buitendijkse ontwikkelingen waaronder recreatie, woningbouw en/of infrastructuur zonder voorafgaande toevoeging van 'groen-blauwe' kwaliteit.

Dit rapport verkent de mogelijkheden voor een realistische fasering van primair de maatregelen ten behoeve van het Toekomstbestendig Ecologisch Systeem (TBES). Deze fasering dient te passen binnen de wettelijke kaders en dient waar mogelijk 'slim' te worden gekoppeld aan andere ruimtelijke ontwikkelingen in het Markermeer/IJmeer.

1.2 Opgave

Het Ontwikkelingsperspectief voor Markermeer en IJmeer beoogt de realisering van een duurzaam, veerkrachtig en toekomstbestendig ecologisch systeem (TBES). De belangrijkste maatregelen in het kader van TBES zijn: luwtedammen of eilanden en slibputten bij Hoornse Hop, een grootschalig oermeeras bij de

DHV B.V.

Houtribdijk, een vooroever bij de Lepelaarplassen, visstandbeheer, vispassages, de invoering van een seizoensgebonden peil en binnendijkse natuurontwikkeling. De realisatie van het TBES vraagt dus om een veelheid aan maatregelen en daarmee om aanzienlijke investeringen. Tegen deze achtergrond zijn er verschillende redenen om de mogelijkheden en beperkingen van het in de tijd gefaseerd realiseren van het TBES in beeld te brengen.

1. Het is praktisch gezien onmogelijk om het TBES in één project gerealiseerd te krijgen. Fasering zal alleen daarom al noodzakelijk zijn. Inzicht in een realistische gefaseerde aanpak van de ontwikkeling van het ecologisch systeem kan inzicht geven in de termijnen waarbinnen (delen van) dit systeem tot stand kunnen komen.
2. De haalbaarheid van een eventuele (gedeeltelijke) ontwikkeling is op het gebied van recreatie, woningbouw en/of infrastructuur in en om het Markermeer en IJmeer afhankelijk van de ontwikkeling van de ecologische kwaliteit (en dus van maatregelen die deze ecologische kwaliteit beogen te realiseren). Nu al is duidelijk dat de autonome recreatieve ontwikkeling in het Markermeer en IJmeer tegen ecologische en juridische grenzen oploopt. Inzicht in een realistische gefaseerde aanpak van de ontwikkeling van het ecologisch systeem kan inzicht geven in mogelijkheden voor ontwikkelingen op het gebied van recreatie, woningbouw of infrastructuur.
3. De realisering van het TBES kost veel geld. Zo veel, dat financiering vanuit reguliere budgetten niet waarschijnlijk lijkt. Het vinden van een (mede-)financieringsbron voor deze kosten zal bepalend zijn voor de realisatiekansen voor het TBES. Op grond van eerste verkenningen lijkt het mogelijk, om deze bron te vinden in grondstromen die op gang komen wanneer in het IJmeer of Markermeer zand gewonnen kan worden voor woningbouw of infrastructuur in de regio. Koppeling van de ontwikkeling van het TBES aan ondermeer het verloop van deze grondstromen in de tijd kan bijdragen aan een grotere realisatiekans.

Dit leidt tot de volgende opgave voor dit project:

1. Ontwikkel een gemotiveerde strategie voor de fasering van de maatregelen die zijn beoogd in het TBES;
2. Benoem de kansen waarmee en de condities waaronder deze fasering te realiseren is;
3. Geef expliciet de onzekerheden bij deze fasering aan;
4. Benoem aandachtspunten bij de uitwerking van de fasering in een vervolgtraject.

1.3 Werkwijze

Voor het verkennen van de mogelijkheden voor fasering ten behoeve van deze rapportage zijn verschillende activiteiten ondernomen:

- (Werk-)documenten, die over het TBES, de financiering ervan en de grondstromen zijn opgesteld zijn geraadpleegd en op elkaar betrokken;
- Via de opdrachtgever en de begeleidingsgroep (voor samenstelling zie bijgevoegde dvd, bijlage1) zijn gesprekken gevoerd met kennisdragers;
- Met een gezelschap direct bij TBES en RAAM betrokkenen zijn in een workshop op 17 april jl. de tot dan toe ontwikkelde ideeën besproken.
- Mede aan de hand van de uitkomsten van deze workshop is dit rapport uitgewerkt.

De verkenning is bewust beperkt gebleven tot de fasering van de ecologische maatregelen zoals deze zijn voorzien in het Toekomstbestendig Ecologisch Systeem, beschreven in 'Investeren in Markermeer en IJmeer: Ontwikkelingsperspectief en actieplan'. Waar dat vanuit de haalbaarheid van ecologische maatregelen relevant was, is ook aandacht gegeven aan andere componenten van de integrale gebiedsontwikkeling.

In hoofdstuk 2 zijn de conclusies en aandachtspunten voor de fasering van het TBES weergegeven. In hoofdstukken 3 t/m 5 volgt de onderbouwing van de conclusies.

2 CONCLUSIES EN AANDACHTSPUNTEN VOOR REALISERING

2.1 Conclusies

De verkenning naar de mogelijkheden voor fasering van het TBES levert de volgende conclusies op:

1. Fasering van het TBES, vanwege de omvang onvermijdelijk, wordt als nuttig en zinvol gezien voor een concreet overzienbare eerste stap, die een periode van 25 jaar bestrijkt.
2. In de eerste stap is het haalbaar de volgende maatregelen te realiseren: ca 1900 ha oermoeras/vooroever Lepelaarplassen (van de benodigde 5000 ha TBES), pilot slibvang, visstandbeheer, vispassages, invoering seizoensgebonden peil en luwtedammen/eilanden en slibputten bij de Hoornse Hop. De overige TBES-maatregelen zoals het resterende deel van het oermoeras en de binnendijkse natuurontwikkeling zullen pas na 2035 aan bod komen.
3. De gehele opgave van het TBES moet juridisch worden vastgelegd en bij verdere planontwikkeling steeds in beeld blijven.
4. Er zijn 3 lijnen te identificeren waarlangs fasering voor het TBES denkbaar is: 1) een ecologische lijn, 2) een ruimtelijk/ functionele ontwikkelingslijn en 3) een zand- en grondstromenlijn. Via deze denklijnen zijn sturingsmechanismen naar voren gekomen voor prioritering en fasering van maatregelen in het kader van TBES.
5. De belangrijkste sturingsmechanismen voor de fasering van het TBES zijn de volgende:
 - a) de mogelijke effecten van ruimtelijke ontwikkelingen op het ecologisch systeem moeten tijdig door het robuust en veerkrachtig systeem opgevangen kunnen worden, willen deze ontwikkelingen voldoen aan de wettelijke vereisten met betrekking tot natuur. Toename van robuustheid en veerkracht kan in beginsel worden gerealiseerd door de beoogde maatregelen in de Hoornse Hop;
 - b) om tot kosteneffectieve realisatie van een modulair opgebouwd oermoeras en vooroever te komen zal een 'grondmotor' moeten worden ontwikkeld; deze motor bepaalt het tempo van realisatie van deze elementen.
6. Voor de gewenste ontwikkelingen in de regio Amsterdam, Almere en Markermeer (TBES, Schaalsprong Almere, OV-SAAL etc) moet een samenhangend natuur-inclusief plan opgesteld worden. In beginsel moet het hele plan passend worden beoordeeld, waarbij de bevoegde instanties met het plan akkoord kunnen gaan wanneer de zekerheid is verkregen dat het plan, met alle individuele componenten, de natuurlijke kenmerken van het gebied niet zal aantasten of zelfs zal bijdragen aan het bereiken van de gebiedsdoelen.
7. Rond 2025-2030 lijken de eerste effecten van (gedeeltelijke) ontwikkelingen op het gebied van recreatie en/of verstedelijking en/of infrastructuur te kunnen worden 'opgevangen' door een robuuster geworden ecologisch systeem.
8. Voor het succes van de 'grondmotor' is een vroege opstart essentieel, bij voorkeur in samenhang met de realisatie van het in NMIJ-kader (Natuurlijke Markermeer IJmeer) voorziene Pilot oermoeras. Naar verwachting is in 2020 slechts een klein deel van het oermoeras en de vooroever gerealiseerd. Wanneer aan de grondmotor ook de grond- en zandstromen voor de ontwikkeling van Almere en de bijhorende infrastructuur kan worden gekoppeld, ontstaat er een krachtiger motor die tot een hoger realiseringstempo leidt, afhankelijk van de mate waarin bij zandwinning grond vrijkomt. Voorwaarde daartoe is dat tijdig voorinvesteringen plaatsvinden in de inrichting van de modulair op te bouwen randen van het oermoeras en de vooroever.
9. Nagegaan zou moeten worden wat de 'draagkracht' van het IJmeer/Markermeer is voor zandwinning. Het is nodig om deze draagkracht te bepalen bij het vaststellen van een ruimtelijk kader voor zandwinning. Besluitvorming over dit ruimtelijk kader is, tezamen met een

kaderstellend ruimtelijk besluit voor het plan als geheel, de eerste actie die ten behoeve van een realiseerbare eerste fase TBES op zeer korte termijn moet worden opgestart.

2.2 Aandachtspunten voor realisering van het TBES

Het TBES is in dit stadium nog in planontwikkeling. De RAAM-brief moet het kader worden om deze opgave – inmiddels in TMIJ-rapporten helder omschreven – beleidsmatig vast te leggen. Ervan uitgaande dat dit in de RAAM-brief gebeurt, komt de vraag naar het vervolg in beeld.

Daarvoor zijn hieronder voor verschillende thema's, die relevant zijn voor de realisering van het Toekomstbestendig Ecologisch Systeem, aandachtspunten geformuleerd.

Thema aard en effectiviteit van maatregelen

Om inzicht te krijgen in de oorzaken van de achteruitgang van het ecologisch systeem in de huidige situatie is de 'Autonome Neergaande trend'-studie (ANT-studie) opgezet. Deze moet rond 2015 inzicht geven in de vraag in hoeverre oorzaken van deze trends binnen of buiten het IJmeer/Markermeer zijn te benoemen en te keren. Aan de hand van de uitkomsten ontstaat inzicht in het nut van te nemen maatregelen. Op basis van de uitkomsten van de ANT-studie kunnen maatregelen zoals opgenomen in het TBES in een ander daglicht komen te staan, wat tot een bijstelling van maatregelen kan lijden.

Er moet duidelijk worden in hoeverre de voorgestelde maatregelen 'werken', en of de aannames uit het Ontwikkelingsperspectief kloppen: daarvoor is het Natuurlijke Markermeer-IJmeer (NMIJ) opgezet. Binnen NMIJ is veldonderzoek voorzien naar de werking van geleiders voor slib, de werking van het oermoeras en de vooroevers als ook de effectiviteit van slibputten. Dit onderdeel is inmiddels (financieel) geregeld, het uitvoeringsprogramma is vastgesteld en komt daarmee tot uitvoering. Het voornemen is om daarbinnen ook een niet-opruimbare eerste module 'oermoeras' van 100 ha tot stand te laten komen, gecombineerd met de dijkversterking Houtribdijk en natuurontwikkeling Houtribdijk. De wijze van uitvoering van TBES-maatregelen hangt mede af van de uitkomsten uit het NMIJ-project.

18 / 19

Thema besluitvorming

Er zal voor alle samenhangende ontwikkelingen in het IJmeer/Markermeer besluitvorming moeten plaatsvinden over een 'strategisch natuurinclusief projectplan'¹. Dit plan, dat wettelijk ingekaderd kan worden in de vorm van de structuurvisie ex art. 2 wro2, zal passend beoordeeld moeten worden, omdat het ook elementen inhoudt die niet direct verband houden met of nodig zijn voor het beheer van het gebied. De beoordeling moet resulteren in duidelijke conclusies over hoe het plan de gebiedsdoelen van het Natura 2000-gebied IJmeer/Markermeer zal beïnvloeden. Wanneer uit deze beoordeling blijkt, dat het plan de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied niet zal aantasten, dan hoeven de individuele onderdelen van het project niet meer beoordeeld te worden in een latere fase, op voorwaarde dat deze elementen voldoende in detail worden geëvalueerd in het kader van het plan en dat ze ook werkelijk gerealiseerd worden precies zoals voorzien in het plan dat aan de passende beoordeling is onderworpen.

Er zal ook besluitvorming plaats moeten vinden over een ruimtelijk kader voor zandwinning in het IJmeer/Markermeer en de verplaatsing van vrijkomende grond binnen het gebied.

Thema zandwinning en grondtransport

Er zal afgezien moeten worden van het gebruiken van Noordzeezand voor de 'rood-grijze' ontwikkelingen in en rondom IJmeer/Markermeer. In plaats daarvan zou het verplicht moeten worden zand uit het Markermeer te winnen. Dit, omdat bij deze zandwinning bruikbaar holocene materiaal voor het TBES

¹ Zie de brief dd. 8 april 2009, kenmerk FK/D(2009) Ares-66422 van Europees Commissaris Miko.

² Zie Stappenplan nieuwe juridische benadering Natura 2000, Legista BV, 2009

(grond en slib) vrijkomt. De kosten van winning van zand uit het Markermeer zijn, inclusief de transportkosten van het holocene materiaal, vergelijkbaar met de kosten van Noordzeezand (inclusief kosten voor transport en ontzilting, en exclusief de mogelijke afdracht aan Domeinen) (bron: Quick scan grondverzet, 2009). Wanneer dit holocene materiaal in natuurelementen (oermeeras, vooroever) kan worden verwerkt, wordt realisering van het TBES aanzienlijk goedkoper dan in een situatie zonder zandwinning uit het gebied.

Op zeer korte termijn, bij voorkeur al in het kader van de pilot Oermeeras in het kader van NMIJ, zal concreet moeten worden uitgewerkt, hoe zandwinning in het Markermeer een 'grondmotor' op gang kan brengen vanaf 2012-2013.

Voorwaarde voor de start van een goed werkende 'grondmotor' is een met Noordzeezand concurrerende prijs van zand uit Markermeer en IJmeer. Mogelijk kan de verplichte afdracht aan Domeinen voor dit zand deze start frustreren, omdat zand uit Markermeer en IJmeer dan minder aantrekkelijk is vanwege de hoge prijs in vergelijking met Noordzeezand. Daarom is het aan te bevelen om bijvoorbeeld in een convenant tussen de ministeries van Financiën, Verkeer en Waterstaat en Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit afspraken te maken over de manier waarop het rijk zijn beleidsdoelen financiert.

Alvorens te besluiten over zandwinning in het Markermeer is het nodig om de effecten van zandwinning op het ecologisch systeem zelf en effecten op de omgeving (zoals via het grondwater richting Noord-Holland, en gevolgen voor de veiligheid van de waterkeringen) te verkennen teneinde een beeld te krijgen van de 'draagkracht' van het IJmeer/Markermeer voor zandwinning. Voor dat besluit moet bovendien worden nagegaan in hoeverre de zandwinning zelf tot significant negatieve effecten kan leiden. Zandwinning is tot op heden geen integraal onderdeel van de integrale gebiedsontwikkeling Markermeer en IJmeer.

Het is een punt van aandacht, om na te gaan in hoeverre de zandwinning in het Markermeer onderdeel kan worden van het strategische natuurinclusieve projectplan, zoals TMIJ is genoemd in de brief van Eurocommissaris Miko.

Thema monitoring

Er zal een monitoringsysteem opgezet moeten worden om er zeker van te zijn dat alle onderdelen van het plan worden uitgevoerd en dat ook de verwachte positieve effecten op de gebiedsdoelen worden gehaald. Nagegaan moet worden in hoeverre lopende monitoringprogramma's aangepast of aangevuld moeten worden om de ontwikkeling van parameters, die representatief zijn voor de ontwikkeling van het TBES, te kunnen volgen.

Aan de hand van monitoring zal ook moeten worden vastgesteld, in hoeverre de integrale gebiedsontwikkeling daadwerkelijk leidt tot een meer robuust en veerkrachtig ecologisch systeem. Aan de hand daarvan dient de timing en de wijze van uitvoering van deelprojecten binnen de integrale gebiedsontwikkeling waar nodig periodiek te worden bijgestuurd.

3 FASERING: LANGS WELKE DRIE LIJNEN?

3.1 Inleiding

Fasering van de realisering van TBES-maatregelen (zie bijgevoegde dvd, bijlage 2) moet. Het kan domweg niet allemaal in één keer worden gerealiseerd. En bovendien kan niet één generatie vooruit (30 jaar) de toekomst voorspeld worden. Nieuwe ontwikkelingen kunnen in de toekomst leiden tot nu nog onbekende inzichten. Door fasering kunnen deze inzichten worden benut ('learning by doing'). Mede daarom is een nu compleet uitgedachte fasering voor het totale TBES niet zinvol. Wél dient de opgave vast te worden gelegd en steeds goed in beeld te blijven.

Daarom wordt in deze verkenning een gemotiveerde, helder omschreven en haalbare eerste stap (eerste 15 tot 20 jaar) gedefinieerd in de richting van de opgave. Die eerste stap is datgene wat vanuit het hier en nu van het totale TBES gerealiseerd kan worden en waarvoor ook concrete afspraken kunnen worden gemaakt. Verdere uitwerking is niet zinvol, vanwege grote onzekerheden op economisch, bestuurlijk-politiek, technisch en ecologisch vlak.

In dit verband is een vergelijking met het plan-Lely zinvol. Dit plan uit 1891 is gefaseerd opgezet en uitgevoerd (op basis van de Zuiderzeewet 1918, vanaf de aanleg van de Afsluitdijk (1927-1932) en de proefpolder Andijk (1927) tot en met de dijk Enkhuizen-Lelystad in 1975). De verschillende fasen zijn grotendeels conform het oorspronkelijke plan uitgevoerd, maar de laatste fase van het plan-Lely (de Markerwaard) is er niet meer gekomen, vanwege veranderde inzichten.

20 / 21

Uit de verkenning is naar voren gekomen, dat een mogelijke fasering van TBES-maatregelen de uitkomst moet zijn van een redenering langs drie lijnen:

1. Het ecologisch effect van de maatregelen en de bijdrage die de maatregelen leveren aan een robuust en veerkrachtig systeem;
2. de mate waarin en het tijdstip waarop de maatregelen andere ruimtelijke ontwikkelingen in en om het IJmeer/ Markermeer mogelijk maakt;
3. de mate waarin zo kostenefficiënt mogelijk met grond- en zandstromen in het gebied kan worden omgegaan (werk met werk maken).

Binnen elk van deze lijnen spelen verschillende overwegingen. Deze worden hieronder kort toegelicht (paragraaf 3.3. tot en met 3.5). Voorafgaand daaraan worden de belangrijkste uitgangspunten waaraan de fasering moet voldoen beschreven (paragraaf 3.2).

3.2 De relatie met N2000 en KRW

Voor de realisering van het TBES moet voldaan worden aan wettelijke/Europees-rechtelijke kaders: KRW en Natura 2000. Voor Natura 2000 is de referentie: enerzijds de (harde) huidige doelen (status quo rustende en ruiende vogels), anderzijds de (nog niet taakstellend uitgewerkte) kernopgaven en de daaraan gekoppelde instandhoudingsdoelen.

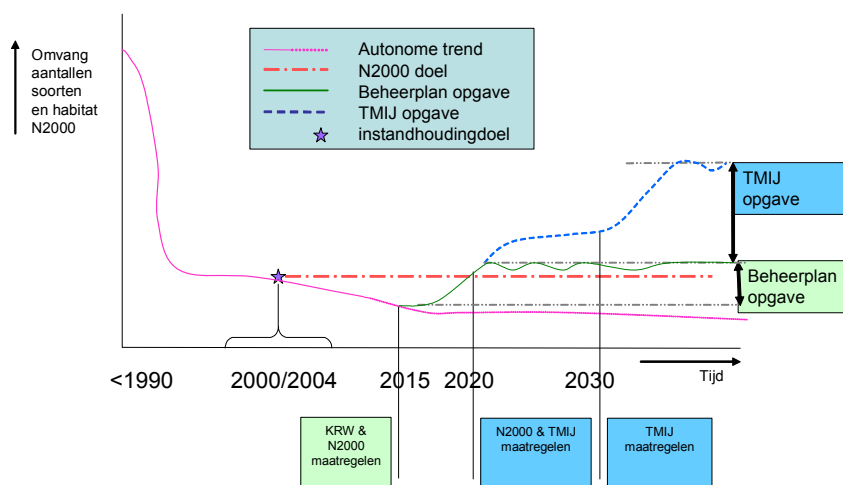
Er is geen eindtermijn gesteld aan het halen van de N2000 doelen. Wel bestaat er een inspanningsverplichting: er moeten maatregelen worden genomen die leiden tot beweging van de natuurkwaliteit in de goede richting. Hiertoe moet nog een beheerplan Natura 2000 worden opgesteld. Vooruitlopend daarop zijn in het Programma IJsselmeergebied, onderdeel van het ontwerp-Beheerplan Rijkswateren (december 2008) al enkele maatregelen voor IJmeer/Markermeer opgenomen die

onomstreden zijn en die bijdragen aan het halen van (in ruimte en tijd uit te werken³) Natura 2000-doelen. Voor een aantal onderdelen (met name instandhoudingsdoelen voor vogels die afhankelijk zijn van de voedselbronnen in het water) is het nog onzeker in hoeverre de doelen gehaald kunnen worden. Onderzoek zoals de ANT-studie en NMIJ moeten hier meer duidelijkheid over gaan geven. Daarnaast zal in het kader van het beheerplan om de 6 jaar evaluatie van de doelen plaatsvinden op basis van monitoring, en eventuele bijstelling mogelijk zijn.

Het biedt voordelen om de opstelling van het beheerplan Natura 2000 en de uitwerking van TBES – nauw afgestemd te doorlopen. Dan kan – mede aan de hand van de uitkomsten van de studie naar de autonome neergaande trend – duidelijk worden wat er in de volgende beheerplanperiode moet gebeuren om de beweging in de goede richting (van zowel N2000 als TBES) te bewerkstelligen.

De relatie tussen N2000-doelen en TBES is hieronder toegelicht. Uiteindelijk wordt door het TBES de ecologische en juridische ruimte geboden om ontwikkelingen op het gebied van recreatie en/of wonen en/of infrastructuur in het gebied in te passen. Zie onderstaande figuur.

Verwachte relatie N2000 opgave / ecologische inzet beheerplan en TMIJ

Nagegaan dient te worden, in hoeverre de Natura 2000-doelen niet méér op systeemniveau kunnen worden geformuleerd. Daarmee wordt meer recht gedaan aan de dynamiek van het ecologisch systeem. Voor de KRW moet het volgende geregeld zijn, teneinde een goede ecologische en chemische toestand te kunnen bereiken (bron: Programma IJsselmeergebied, Rijkswaterstaat 2008)

- Chemische kwaliteit goed houden,
- Aanbrengen visverbindingen naar omringende watersystemen;
- duurzame visserij.

³ In het ontwerpbesluit voor het Natura 2000-gebied Markermeer-IJmeer (zie http://www.synbiosys.alterra.nl/natura2000/documenten/gebieden/073/N2K073_WB%20HVNW%20Markermeer%20&%20IJmeer.pdf) zijn doelen geformuleerd. Deze doelen moeten in het nog op te stellen beheerplan worden uitgewerkt in maatregelen (art 19a lid 1 natuurbeschermingswet). Deze uitwerking wordt mede afgestemd met de TBES-maatregelen.

De chemische kwaliteit van het IJmeer/Markermeer is nu grosso modo op orde. Concreet geplande maatregelen waar geld voor is (vóór 2015) betreffen visverbindingen, met name aan de kust van Noord-Holland. Verbindingen met binnendijk gebied aan Flevolandzijde ontbreken nog grotendeels in de KRW-doelen tot 2015. KRW-maatregelen voor duurzame visserij zijn voor de periode 2010-2021 voorzien. Maar ze moeten in beginsel wel vóór 2027 uitgevoerd zijn.

3.3 Fasering vanuit de ecologische lijn

Centraal staat het op orde krijgen van de ecologische vereisten van het Markermeer en IJmeer. Deze vereisten zijn (Zwart e.a., 2008):

- Heldere randen langs de Noord-Hollandse kust;
- Gradiënt in slib van helder water (Noord-Holland) naar troebel hart (Flevoland);
- Land-waterzone van formaat;
- Versterken van ecologische relatie met binnendijkse natuur en omliggende wateren.

Het huidige ecologisch systeem kent in uiteenlopende mate onderdelen van de vier ecologische vereisten. Er zijn bijvoorbeeld nu al plaatsen met relatief helder water en waterplanten (kust bij Muiden, Gouwzee), maar er zijn daarentegen bijzonder weinig landwater-overgangen in het IJmeer en Markermeer aanwezig.

3.3.1 Het sturingsmechanisme vanuit de ecologische ontwikkelingslijn

Op weg naar de realisatie van het TBES kunnen keuzes worden gemaakt welke ecologische maatregel eerst aan bod komt. Een belangrijke overweging bij deze keuzes is, welke maatregelen het grootst mogelijke ecologische effect opleveren voor systeemkenmerken (volledigheid, voedselpyramide) tegen de laagste kosten. Met name de maatregelen in de Hoornse Hop komen dan naar voren: redelijk snel resultaat (helderder water met waterplanten, ook tegemoetkomend aan N2000-doelen, grote stap in beheersing slibcirculatie), en bovendien een redelijk overzichtelijk kostenplaatje.

Daarnaast blijkt, dat er goede kansen zijn om aan het huidige ecologisch systeem landwater-overgangen (oermeeras, vooroever) toe te voegen en het zo completer te maken. Het is kostentechnisch en logistiek gezien niet haalbaar om in één stap de gewenste grootschalige inrichting te realiseren. Land-waterzones zullen gestalte krijgen in de vorm van een geleidelijk 'groeiproces'. Daartoe wordt het oermeeras modulair opgebouwd. Vanuit de ecologische lijn is verder de notie relevant, dat voor het goed functioneren van een grootschalige vooroever en van het oermeeras een ander peilregime op het IJmeer/Markermeer gewenst is. Dat betekent, dat uiterlijk bij een omvang van ca 1000 ha land-waterzone een ander peilregime – het seizoensgebonden peil zoals in het TBES omschreven - tot stand moet komen. Een dergelijk gewijzigd peilregime, dat zich met name van het huidige peilregime onderscheidt door een 40-50 cm hogere waterstand in het voorjaar, zal ook stapsgewijs tot stand kunnen komen. Voor verdere informatie over dit onderwerp wordt verwezen naar het TMIJ-Achtergronddocument Water (2008).

3.3.2 Uitwerking in fasering

In beginsel zijn alle ecologische vereisten (zie paragraaf 3.3) even belangrijk. Tijdens de verkenning is naar voren gekomen, dat er verder geen doorslaggevende argumenten zijn om vanuit een ecologisch perspectief te faseren. Binnen de ecologische vereiste 'land-waterzone van formaat' is wel een prioritering aan te geven: het realiseren van het oermeeras heeft prioriteit boven de vooroever bij Lepelaarplassen. In NMIJ wordt gestart met een pilot oermeeras van 100 ha. Omdat er in het systeem behoefte is aan grootschalige land-waterzones ligt het voor de hand om in de fasering eerder door te gaan met de uitbreiding van het oermeeras dan met de realisatie van een vooroever bij de Lepelaarplassen. Door de

DHV B.V.

ingezette ontwikkeling van het oermoeras door te zetten ontstaat eerder een grootschalige land-waterzone.

Een gefaseerde uitwerking van maatregelen wordt op basis van het niet aanwezig zijn van ecologische overwegingen, vanuit de andere twee overwegingen (ruimtelijke en zand- en grondstromenlijn) gestuurd. Het lijkt er sterk op dat beide mechanismen aangrijpen op verschillende bouwstenen van het ecologisch systeem. Dit zal hieronder worden toegelicht.

3.4 Fasering vanuit de ruimtelijke lijn

Voor IJmeer en Markermeer wordt een integrale gebiedsontwikkeling nagestreefd (het Ontwikkelingsperspectief, voorkomend uit het Programma Randstad Urgent). Dit ontwikkelingsperspectief staat of valt met een veerkrachtig ecologisch systeem: het TBES. Zowel de ontwikkeling van ruimtelijke maatregelen als de ontwikkeling van ecologische en waterkwaliteitsmaatregelen zal gefaseerd in de tijd verlopen. Niet alleen in het eindbeeld, maar ook in de verschillende tussenstappen zal er een zeker evenwicht moeten zijn tussen ontwikkelingen in het ruimtelijke spoor en ontwikkelingen in het ecologische spoor.

Dit evenwicht wordt bepaald vanuit het juridische kader. Nederland is immers op grond van de Natuurbeschermingswet verplicht in het Natura 2000-gebied Markermeer en IJmeer een goede staat van instandhouding te garanderen voor alle soorten en habitats van communautair belang waarvoor het gebied is aangewezen als speciale beschermingszone. Dat betekent:

- het totale plan (het eindbeeld) voor de integrale gebiedsontwikkeling mag de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied niet aantasten⁴;
- in de periode waarin onderdelen van het plan worden uitgevoerd mogen deze onderdelen afzonderlijk of in combinatie de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied niet aantasten.

Niet ondenkbaar is, dat de maatschappelijke druk op het tijdig gerealiseerd hebben van ruimtelijke ontwikkelingen zó groot is, dat dit sturend gaat werken voor de planning/ fasering van TBES-maatregelen in de eerste fase. Met name de behoefte aan tijdig beschikbaar zijn van een breed scala aan recreatieve voorzieningen en, op iets langere termijn, de realisering van de Schaalsprong en OV-SAAL kan invloed gaan hebben op de planning van maatregelen.

Er zal gekeken moeten worden in hoeverre eventuele negatieve effecten van ruimtelijke ontwikkelingen vooraf gemitigeerd kunnen worden door een gerichte fasering van het TBES. Uit de Haalbaarheidstoets van Arcadis (2008) blijkt dat de verschillende beoogde ruimtelijke ontwikkelingen veelal lokaal invloed op natuurwaarden hebben en niet ingrijpen op het systeem als geheel. Dit betekent dat juist deze (vaak kleinere) ontwikkelingen via realisatie van onderdelen van het TBES gemitigeerd kunnen worden.

Juist voor de 'grote' ruimtelijke ontwikkelingen geldt dat er een belangrijke mate van veerkracht in het ecologisch systeem gerealiseerd moet zijn, willen deze zonder significant negatieve effecten door kunnen gaan. Dit betekent dat de snelheid waarin de grotere projecten gerealiseerd gaan worden sturend is voor de mate waarop het TBES gefaseerd wordt. Van belang hierbij is dat het na de uitvoering van een maatregel tijd kost om de natuur te laten ontwikkelen. Door middel van monitoring dient vastgesteld te worden in hoeverre de vooraf voorspelde ecologische kwaliteit zich ook daadwerkelijk ontwikkelt. Met name deze feitelijke ontwikkeling zal bepalend worden voor de toelaatbaarheid van ontwikkelingen op het vlak van recreatie, infrastructuur en woningbouw.

⁴ Zie de brief dd. 8 april 2009, kenmerk FK/D(2009) Ares-66422 van de Europees Commissaris Miko.

3.4.1 Het sturingsmechanisme vanuit de ruimtelijke ontwikkelingslijn

Gelet op de uitgangspunten van Randstad Urgent zal er sprake zijn van een integrale gebiedsontwikkeling, waarbinnen steeds een evenwicht bestaat tussen ontwikkelingen op het gebied van natuur en milieu enerzijds en ontwikkelingen op het vlak van recreatie, woningbouw en infrastructuur anderzijds (dit uitgangspunt geeft steun aan de gedachte om de fasering integraal te benaderen).

Belangrijk is dat voor het afstemmingsmechanisme voor fasering vanuit de ruimtelijke ontwikkelingslijn er steeds sprake blijft van een goede staat van instandhouding voor alle soorten en habitats van communautair belang waarvoor het gebied is aangewezen, in combinatie met de ontwikkeling van het overige gebruik in het gebied. Richtinggevend voor dit mechanisme is afstemming van de tijdstippen waarop negatieve en positieve effecten van gebiedsontwikkeling op de instandhoudingsdoelen worden verwacht.

3.4.2 Uitwerking in fasering

De haalbaarheidsstudie van Arcadis (2008) heeft op hoofdlijnen verkend, welke mogelijke effecten er kunnen optreden als gevolg van ruimtelijke ontwikkelingen op het vlak van recreatie, woningbouw en /of infrastructuur⁵. Deze effecten zijn beschreven aan de hand van toetsingscriteria die zowel Natura 2000-doelen als vitale systeemp parameters afdekken. De verwachte ruimtelijke ontwikkelingen blijken vooral invloed te hebben op:

- Rustgebieden voor Krooneend en Fuut;
- Gebieden met waterplantengroei;
- Kwaliteit voedselgebied voor Meervleermuis;
- Bestaansmogelijkheden voor Driehoeksmossel en Rivierdonderpad.

24 / 25

Het maken van luwtes en helder water in de Hoornse Hop levert rustig en helder water met waterplanten op en geeft bovendien goede kansen voor de visstand (vanaf 2021 mag bovendien worden verwacht dat ook KRW-maatregelen en ingrepen in de visserij, de visstand ten goede zijn gekomen). Als gevolg hiervan kan, in combinatie met een goede recreatieve zonerings, rustig en geschikt voedselgebied voor Meervleermuis, extra leefgebied voor Rivierdonderpad en mogelijk ook extra leefgebied voor Driehoeksmossel tot stand komen. Wanneer deze relatief makkelijk realiseerbare maatregelen tot uitvoering zijn gebracht, is er in beginsel ecologische 'ruimte' in het systeem voor gedeeltelijke ontwikkelingen op het vlak van recreatie, verstedelijking en/of infrastructuur. Voor verstedelijking en infrastructuur zijn varianten in beeld met een relatief grote spreiding in effecten. Daarom zal de bandbreedte waarbinnen deze uitspraak geldigheid heeft in een vervolgtraject nader verkend moeten worden, waarbij de nieuwste kennis vanuit bv ANT en NMIJ mee genomen moet worden.

Belangrijk is de constatering, dat er vanuit de ruimtelijke ontwikkelingslijn géén direct mechanisme is aan te wijzen dat sturend is voor de ontwikkeling van het oermoeras en de vooroever Lepelaarplassen. Het gaat hier immers om nieuwe componenten die aan het ecologisch systeem worden toegevoegd die niet primair kunnen dienen als mitigatie van bestaande kwaliteiten. Mogelijk kan de vooroever bij de Lepelaarplassen benut worden als mitigatie van mogelijk effecten bij het binnendijs ontwikkelen van Almere Pampus op het N2000 gebied Lepelaarplassen. Deze ontwikkeling betekent een aantasting van de foerageergebieden van de grauwe gans. De kans dat het hierbij om een significant negatief effect gaat, kan niet op voorhand uitgesloten worden. In dat geval dient de vooroever rond 2020 gerealiseerd te zijn (uitgaande van de start bouw Almere Pampus in 2025).

⁵ Bijlage 5 geeft een samenvattend overzicht van de mogelijke effecten van ruimtelijke ontwikkelingen.

Planvorming voor maatregelen in de Hoornse Hop zal, gelet op de kaderstellende besluitvorming vooraf (ruimtelijk beleid, ontgrondingenbeleid, natuurwetgeving) en de te verzamelen kennis in NMIJ en ANT-context niet eerder starten dan wanneer het NMIJ advies beschikbaar is. Momenteel is de verwachting dat een deeladvies op dit gebied er medio 2013 ligt. Optimistisch geschat betekent dit, dat uitvoering van deze maatregelen eerst rond 2015 aan de orde zijn. De beoogde ecologische winst van deze maatregelen zal enkele jaren later zichtbaar zijn (zeg omstreeks 2018-2020)⁶. Afhankelijk van het uitvoeringstempo, waarschijnlijk rond 2025 in zijn volle omvang⁷. Dat betekent, dat tussen 2018 en 2025 de eerste buitendijkse effecten van kleinschalige ontwikkelingen in recreatie, verstedelijking en /of infrastructuur kunnen worden 'opgevangen' door een robuuster geworden ecologisch systeem.

3.5 Fasering vanuit de zand- en grondstromen-lijn

Voor het maken van verschillende TBES-maatregelen, zoals landwater-overgangen, dammen en eilanden, is grond nodig. Het gaat om veel grond: naar schatting in totaal tussen de 213 en 258 miljoen m³. In de rapportage Quick scan grondverzet (2009), waaruit ook boven genoemde getallen afkomstig zijn, is berekend dat de realisering van voorover Lepelaarplassen en oermoeras, georganiseerd als afzonderlijk project, zonder met andere projecten werk met werk te maken, ruim 1,2 miljard euro zou kosten.

Het is duidelijk dat dit bedrag, ook wanneer het over meerdere jaren zou worden uitgesmeerd, een aanzienlijk beslag legt op reguliere budgetten voor aankoop, inrichting en beheer van natuur. Daarbij moet bedacht worden, dat het huidige natuurbeleid gericht is op de afronding van de Ecologische Hoofdstructuur op het land in 2018. Indien dit beleid ongewijzigd blijft zal vanuit het reguliere budget van het ministerie van LNV geen extra geld voor de natuurontwikkeling van Markermeer en IJmeer beschikbaar zijn.⁸

Er lijken goede mogelijkheden te zijn om TBES te financieren door werk met werk te maken, omdat voor de verschillende ruimtelijke ontwikkelingen in en om IJmeer/Markermeer grote hoeveelheden zand nodig zijn. Bij zandwinning in IJmeer/Markermeer moet eerst een laag Holocene bovengrond van 5-10 meter dikte worden verwijderd, vóór dat het zand kan worden gewonnen. Er ontstaat zo een grondbron die een bestemming moet vinden. Deze grond kan worden benut om onderdelen van het TBES op kosteneffectieve wijze te realiseren, wanneer deze grond direct in de inrichting van TBES-maatregelen kan worden verwerkt. Zand- en grondstromen kunnen zo de fasering van TBES-maatregelen mede sturen.

3.5.1 Het sturingsmechanisme vanuit de grondstromenlijn (werk met werk maken)

Direct bij het op gang komen van de zandwinning ontstaat er een grondstroom die een bestemming moet vinden. Een essentiële voorwaarde voor de werking van een sturingsmechanisme met grondstromen is dan ook, dat zodra de zandwinning in het IJmeer/Markermeer gaat starten, deze bestemming voor de vrijkomende Holocene grond geregeld is. Als dat niet het geval is, dan kan de vrijkomende Holocene grond geen bestemming krijgen. Hiermee wordt het vanaf het eerste moment dat zand vanuit het

⁶ Voor een goede ontwikkeling van waterplantenvegetaties moet gerekend worden met een termijn van minstens 5 jaar.

⁷ NMIJ zal naar verwachting ook informatie gaan opleveren over het moment waarop TBES-maatregelen ecologisch effectief zullen zijn <<ligt er aan hoe je ecologische effectiviteit definieert, de mogelijke ontwikkelingsrichting kan ingeschat worden/moeilijk hard te maken vooraf, zie deltawerken en andere lessen uit verleden; daarom hebben de uitspraken in dit rapport over dit onderwerp een voorlopig karakter.

⁸ Dit laat onverlet dat er andere potentiële financieringsbronnen zijn (zie financieringsstrategie TMIJ).

IJmeer/Markermeer geleverd moet worden aan grote 'vragers' zoals de binnendijkse woningbouw Almere⁹ een (kosten-)probleem. In dat geval is niet uit te sluiten dat aannemers voor langdurige periodes langs andere (goedkopere) wegen hun zand gaan betrekken. Realisering van de vooroever Lepelaarplassen en het oermeeras zal dan niet of later op gang komen, omdat er geen of onvoldoende kostendragers zijn.

Het tijdig inzetten van dit sturingsmechanisme kost voorbereidingstijd. Tijd voor kaderstellende besluitvorming vooraf (ruimtelijk beleid, ontgrondingenbeleid, natuurwetgeving) en voor het verzamelen van kennis in NMIJ-context. Hier ligt nog een complexe opgave voor TBES. Onderdeel van NMIJ is om rond dit onderwerp een beeld te schetsen hoe een en ander opgepakt kan worden.

Mogelijke bronnen van vrijkomende grond (bron: Quick scan grondverzet, 2009)

De grootste hoeveelheid grond komt vrij wanneer voor de Schaalsprong Almere zand in IJmeer/Markermeer wordt gewonnen. Uit de tabellen 3.2 tot en met 3.5 in het rapport 'Quick scan grondverzet' kan de volgende zandbehoefte voor de Schaalsprong Almere worden afgeleid, als ook de daarbij geraamde omvang aan vrijkomende Holocene grond:

	Zandbehoefte (in miljoen m ³)	Vrijkomende grond bij winning in Markermeer (in miljoen m ³)
Schaalsprong Almere Variant Waterstad:		
buitendijks 15.000 woningen	50	25
binnendijks 45.000 woningen	30	15
OV-SAAL buitendijks	30	15
OV-Saal-binnendijks	10	5
Maken van cunetten	-	5
Totaal	120	65
Schaalsprong Almere Variant Polderstad:		
Almere Polderstad binnendijks 60.000 woningen	50	24
Vervoerscorridor AGU	5	2
Totaal	55	26

Daarnaast noemt het rapport de volgende activiteiten/bronnen voor vrijkomende grond, ongeacht de te kiezen variant bij de Schaalsprong:

- Grondverbetering Houtribdijk (ter voorbereiding van de dijkversterking): 6 Mm³ grond;
- Pilot slibvang: 5,5 Mm³ grond (nog niet rond!);
- Bovengrond uit de regio, onder andere RvR-projecten: 1 Mm³ grond per jaar.
- Beschikbaarheid van grond uit vaargeulonderhoud en -aanleg?

Bovenstaand tekstkader geeft een overzicht van de verwachte vraag naar zand als gevolg van verwachte ruimtelijke ontwikkelingen rondom het IJmeer en Markermeer en de hoeveelheid grond die bij zandwinning in het IJmeer en Markermeer vrijkomt.

⁹ In alle varianten van Schaalsprong Almere wordt voorzien in binnendijkse woningbouw (tenminste 45.000 woningen).

Waar in het TBES kan deze vrijkomende grond worden verwerkt? Omdat de land-waterovergangen relatief de grootste 'grondvragers' zijn, ligt het voor de hand om de bestemming in eerste instantie in deze maatregelen te zoeken. In de praktijk betekent dit het aanbrengen van een modulair opgebouwde buitenconstructie rondom oermoeras en/of vooroever Lepelaarplassen, waarbinnen fasegewijs – afhankelijk van het aanbod van grond – wordt ingericht. Zoals in bijlage 3 (zie bijgevoegde dvd) is aangegeven, is voor de realisering van één hectare land-waterzone ongeveer 40.000 m³ grond nodig. Dit is exclusief de eventueel benodigde grond voor de inrichting van de omkading. In deze bijlage is eveneens globaal berekend hoeveel grond nodig is voor het maken van een klassieke omkading. De vraag is dan, waar eerst te beginnen:

- met de contouren van (de eerste module van) oermoeras?
- met de contouren van de vooroever bij de Lepelaarplassen van 500 ha?

Er zijn verschillende argumenten – en niet alleen vanuit ecologisch perspectief - aan te dragen die voor het een én voor het ander pleiten. Voor de start met het oermoeras pleit:

- de 'winst' die een modulaire buitenconstructie kan geven voor de veiligheid van de Houtribdijk (de bekleding aan de Markermeerzijde van de Houtribdijk is het zwakste deel van deze dijk, Rijkswaterstaat 2009);
- de verwachte bijdrage van het oermoeras aan de slibhuishouding van het Markermeer;
- het wenkend perspectief van een uniek grootschalig systeem.

Gezien het gegeven dat vanuit het TBES ingezet wordt op grootschalige land-waterzones, ligt het voor de hand alle investeringen op dit gebied te bundelen. Het doorontwikkelen van het oermoeras vanuit de pilot oermoeras ligt dan voor de hand.

Voor de start met de vooroever Lepelaarplassen pleit, het meer overzichtelijke kosten- en realiseringsplaatje en het perspectief op een relatief snel afgerond 'eindproduct'. Daarnaast is met name de tijdige toevoeging van recreatieve meerwaarde aan de Flevolandse kust van betekenis. Belangrijke juridische afweging kan zijn dat de vooroever lepelaarplassen van belang is om eventueel negatieve effecten van de stedelijke ontwikkeling van Almere Pampus op het N2000 gebied Lepelaarplassen op te vangen. In dat geval ligt het voor de hand in te zetten op de vooroever.

Wat betreft de aanlegmethodiek voor het oermoeras en de vooroever zal aangesloten worden op de pilot oermoeras uit NMIJ. De aanleg met grond kan op de beschreven wijze worden bekostigd uit de winning van zand uit Markermeer/IJmeer, maar voor de aanleg van de omkading zal – voor zover hiervoor andere materialen dan Holocene grond nodig zijn - voorfinanciering moeten worden geregeld. Figuur 1 geeft aan, hoe met dit sturingsmechanisme een goed lopende 'grondmotor' op gang kan komen. Hieronder wordt dit verder toegelicht.

3.5.2 Uitwerking: De 'opstart' van de grondmotor: 2013-2020

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de manier waarop de grondmotor in de periode 2013-2020 kan worden ingericht.

Bron vrijkomende grond	Periode waarin bron beschikbaar	Omvang van de grondbron (in Mm3) in periode	Bestemming grond	Resulterende oppervlakte land-water-overgang in periode
Pilot slibvang	2013-2016	4	Pilot oermoeras	100 ha
Pilot slibvang	2016-2018	1,5	Deel van kades	0

			rondom oermoeras 100+ of rondom vooroever 1e fase	
Zandwinning t.b.v. 1e fase binnendijks bouwen Schaalsprong (15.000 woningen)	2015-2020	3	Overige kades rondom oermoeras 100+ of rondom vooroever 1e fase	0
		2	Vulling oermoeras 100+ of vooroever 1e fase	50
Vrijkomende grond uit regio	2015-2020	3	Oermoeras 100+ of vooroever 1e fase	75
Totaal	2013-2020	13,5		225

De grondmotor wordt 'opgestart' met de verwachte vraag naar grond voor de NMIJ-Pilot Oermoeras van 100 ha. In het kader van NMIJ is het voornemen om in de periode tot 2015 met extra geld (9 M€) bovenop het NMIJ-budget een permanent 'eerste fase oermoeras' aan te leggen van 100 ha. Voor de inrichting van deze pilot van 100 ha (voorzien in de periode 2013-2016) is ongeveer 4 Mm³ grond nodig. In deze grondvraag kan worden voorzien met de beoogde Pilot Slibvang bij Lelystad, indien deze eveneens vanaf 2013 wordt opgestart. Deze pilot levert naar schatting (bron: Quick scan grondverzet) ongeveer 5,5 Mm³ grond op. Dat betekent, dat er voor 1,5 Mm³ grond, die vanaf 2015-2016 beschikbaar komt, nog een bestemming gevonden moet worden.

Het lijkt daarom vanuit het oogpunt van continuïteit van grondstromen gewenst, om op het moment dat de pilot oermoeras klaar is direct al te kunnen doorgaan met de inrichting van een grotere oppervlakte oermoeras langs de Houtribdijk (of aan vooroever langs de Lepelaarplassen). Dit is des te meer nodig, omdat de verwachting is, dat de werkzaamheden voor een deel van de beoogde binnendijkse woningbouw van Almere (in alle varianten tenminste 45.000 woningen tussen 2015 en 2030) vanaf 2015 van start kunnen gaan¹⁰. Bij de zandwinning voor de bouw van 45.000 woningen binnendijks over een periode van 15 jaar (2015-2030) komt ongeveer 15 Mm³ grond vrij. Als er vanuit gegaan wordt dat een eerste fase van 5 jaar voor deze binnendijkse woningbouw het bouwrijp maken van 15.000 woningen betekent, dan levert dat in de periode 2015-2020 een grondstroom van 5 Mm³ op. Dat is 1 Mm³ grond per jaar. Om kostenefficiënt te kunnen werken moet deze grondstroom een bestemming krijgen in het modulair op te bouwen oermoeras (of vooroever Lepelaarplassen).

Daarnaast kan grond afkomstig uit de regio (onderhoud aan vaarwegen) en uit Ruimte voor de Rivierprojecten het realiseringstempo van land-waterzone versnellen. Deze bronnen leveren tezamen ongeveer 1 Mm³ per jaar (bron Quick scan grondverzet, 2009). De bruikbaarheid ervan is afhankelijk van de kwaliteit en kan bovendien per jaar fluctueren. Wanneer deze grondstroom in het gunstigste geval geheel in het TBES kan worden ingezet levert deze per jaar ongeveer 25 ha aan land-waterzone op. In de jaren 2013-2016 is er vanuit de pilot slibvang voldoende grond beschikbaar om de dan benodigde Pilot oermoeras te maken. Meer beschikbare grond leidt in deze opstart periode naar verwachting niet tot meer land-waterzone. Inzetten van grond uit de regio zou daarom bij voorkeur moeten plaatsvinden na 2016, wanneer de pilot slibvang is afgerond.

¹⁰ Indien er geen (cumulatieve) effecten te verwachten zijn met andere ontwikkelingen op het vlak van recreatie, woningbouw en infrastructuur, zou het in principe vanuit de kaders van de Natuurbeschermingswet mogelijk zijn om te starten met het bouwrijp maken van niet aan het open water grenzende bouwlocaties in Almere.

DHV B.V.

Wanneer op boven beschreven wijze met de inrichting van het oermoeras (of de vooroever Lepelaarplassen) tijdig kan worden geanticipeerd op het beschikbaar komen van grond, dan kan er in de periode 2013-2020 in beginsel ongeveer 225 ha land-zwartezone worden ingericht: gemiddeld ongeveer 32 ha/jaar.

In de periode 2013-2020 wordt IJburg-2 tot uitvoering gebracht. Er wordt voorzien, dat het benodigde land in 2015-2016 is gemaakt. Daartoe wordt zand gewonnen uit de vaargeul Amsterdam-Lemmer. In totaal is voor IJburg-2 18 miljoen m³ zand nodig. De vrijkomende grond wordt 'omgeput' en komt dus weer terug in de vaargeul. Tenzij dit omput-principe wordt verlaten, levert de aanleg van IJburg-2 dus geen grond op voor inrichting van oermoeras of vooroever.

3.5.3 Doorkijk na 2020

Vanaf 2018-2020 zijn er de volgende mogelijke bronnen voor grond ten behoeve van de inrichting van land-waterzones. De beschikbaarheid van deze bronnen (in omvang en tijd) lijkt echter onzekerder dan van de boven genoemde bronnen. Het gaat om:

- Grond afkomstig uit de maatregelen in de Hoornse Hop;
- Grond afkomstig uit de Schaalsprong Almere;

Grond afkomstig uit de maatregelen in de Hoornse Hop

Deze maatregelen leveren vanaf 2018 in totaal ongeveer 18 Mm³ op. Aannemende dat deze maatregelen omstreeks 2025 klaar zijn, betekent dat per jaar (18:7=) 2,6 Mm³. Hieraan zitten verschillende onzekerheden. De eerste is, dat het denkbaar is, dat een (deel van de) inrichting wordt gemaakt met grondonafhankelijke drijvende constructies. Hierdoor is de Hoornse Hop op dit moment geen 'zekere' bron voor het maken van land-waterzones. Daarnaast kan het zijn dat de grond mogelijk niet vrijkomt, in het geval dat slibputten geen zinvolle maatregelen voor het TBES zouden blijken te zijn.

Grond afkomstig uit de Schaalsprong Almere

De grondbron gekoppeld aan de zandwinning voor het bouwrijp maken van het overige deel van de schaalsprong Almere en voor de realisering van OV-SAAL lange termijn maatregelen (tijdhorizon 2020-2030) is vooral onzeker in de tijd. Dat komt, omdat de start van deze werkzaamheden pas mogelijk is als er met zekerheid geen significant negatieve gevolgen voor het Natura 2000 gebied IJmeer/ Markermeer zullen optreden. Vermoedelijk is dat niet eerder het geval dan tussen 2025 en 2030. Niettemin gaat het om omvangrijke hoeveelheden. Indien de schaalsprong Almere wordt gerealiseerd met 15.000 woningen buitendijks en de overige woningen binnendijks, dan komt bij de winning van het daarvoor benodigde zand in totaal ongeveer 40 Mm³ grond vrij. Omdat aangenomen is, dat het bouwrijp maken van een deel van de (binnendijkse) schaalsprong al tussen 2015 en 2020 heeft plaatsgevonden, kan in de periode na 2020 gerekend worden met een hoeveelheid vrijkomende grond van 35 Mm³. Daar komt nog bij de grond die vrijkomt bij het realiseren van de OV-SAAL-maatregelen 2020-2030: in totaal ongeveer 20 Mm³ grond.

Als we er – met de nodig onzekerheden omgeven - vanuit gaan, dat deze grondstroom vanaf 2025 op gang gaat komen en gaat lopen gedurende een periode van ongeveer 10 jaar, dan betekent dat per jaar een grondstroom van ongeveer 5,5 miljoen m³. Dat zou betekenen, dat er in deze periode per jaar (5.500.000 : 40.000 =) 138 ha oermoeras of vooroever kan worden gerealiseerd. Daarmee is op langere termijn – na 2025 – een substantiële versnelling van de inrichting van land-waterzones te verwachten.

Langzamer lopende grondmotor tussen 2020 en 2025

In het voorgaande is aangegeven, dat er in twee perioden een goed werkende 'grondmotor' op gang te brengen is voor het realiseren van het oermoeras bij de Houtribdijk en de vooroever Lepelaarplassen:

1. In de periode 2013-2020, als gevolg van de uitvoering van de pilot slibvang en de eerste fase van het bouwrijp maken van de Schaalsprong Almere; in deze periode zou een groot deel van de

omkading van het oermoeras en vooroever en ongeveer 225 ha land-waterzone kunnen worden gerealiseerd;

2. In de periode na 2025, wanneer er na verwachting geen juridische belemmeringen zijn om te starten met het overige deel van de Schaalsprong en met fase 3 van OV-SAAL, omdat dan het ecologisch systeem voldoende robuust en veerkrachtig is geworden. In deze periode is de zandvraag groot, en komt er dus ook veel grond vrij. Wanneer ervan wordt uitgegaan, dat Schaalsprong/OV-Saal in 2025-2035 geheel worden gerealiseerd, dan kan er in deze periode in totaal ongeveer 1380 ha land-waterzone tot stand komen.

In de tussen gelegen periode 2020-2025 lijkt de grondmotor een bescheiden omvang te hebben vanwege een beperkte vraag naar zand. De ruimtelijke maatregelen op het gebied van recreatie, en/of woningbouw en/of infrastructuur, die binnen de juridische kaders haalbaar lijken, zijn dan uitgevoerd. Voor uitvoering van de overige ruimtelijke maatregelen is het ecologisch systeem nog onvoldoende robuust. In deze periode zijn er twee mogelijke 'grondbronnen' aan te wijzen:

- de stroom van vrijkomende grond uit de regio, met een geschatte omvang van maximaal 1 Mm³ per jaar;
- de vrijkomende grond (in totaal 6 Mm³) bij de grondverbetering ten behoeve van de dijkversterking Houtribdijk; over een periode van 5 jaar zou dat 1,2 Mm³ per jaar kunnen zijn.

Wanneer deze grond beschikbaar is, dan kan deze in de periode 2020-2025 per jaar ongeveer 55 ha land-waterzone opleveren. Over de gehele periode van 5 jaar is dat 275 ha.

Nog onzeker is, in hoeverre er in de periode 2020-2025 al juridische ruimte is om te starten met het bouwrijp maken van de overige binnendijkse woningbouw in de Schaalsprong Almere. In deze verkenning is er veiligheidshalve van uitgegaan, dat deze ruimte pas na 2025 beschikbaar is.

3.5.4 Resultaten van de 'grondmotor' 2013- 2035

Het voorgaande overziend, is de volgende fasering van de realisering van vooroever en oermoeras te schetsen in de periode 2013-2035:

Periode	Oppervlakte totaal in periode (ha)	Oppervlakte per jaar	Oppervlakte cumulatief
2013-2016	100 (pilot)	33	100
2015-2020	125	25	225
2020-2025	275	55	500
2025-2035	1380	138	1880

Van de totale oppervlakte oermoeras en vooroever van 5000 ha, waarin het TBES voorziet, lijkt er ongeveer tweevijfde deel (1900 ha) door een directe koppeling met bij zandwinning ten behoeve van de Randstad Urgent-projecten op gang komende grondstromen gerealiseerd te kunnen worden. Voor het overige drievijfde deel zal aanvullend grond gewonnen en verplaatst moeten worden. De kosten daarvan zullen afzonderlijk gefinancierd moeten worden, tenzij er nieuwe kostendragers in beeld komen omdat er in Markermeer en IJmeer ook zand gewonnen kan worden voor projecten buiten het gebied.

Het opzetten van de fasering op basis van grondstromen zoals hiervoor beschreven heeft verschillende voordelen:

DHV B.V.

- Er is de komende decennia een haalbaar en betaalbaar perspectief op een substantiële bijdrage aan het TBES-einddoel 'compleet ecologisch systeem met grootschalige land-waterzones;
 - Bovendien kan het fasegewijs aanbrengen van (delen van) de omkading van het oermoeras bijdragen aan de beheersing van slibstromen in het Markermeer;
 - Bij een tijdig en slim ingestoken opstart van de grondmotor zoals hierboven beschreven is, kan aanvullende voorfinanciering van een fasegewijze inrichting van vooroever en groeimoeras beperkt blijven;
 - De voorgestelde werkwijze, waarbij met de omkading vooruit wordt gelopen op de vulling, biedt mogelijkheden om het tempo van de inrichting steeds aan te passen aan de beschikbare grond;
- Onderweg kan de inrichting aan voortschrijdend inzicht worden aangepast. "learning by doing"

4 FASERING TBES INTEGRAAL BEZIEN

4.1 Samenhang tussen de sporen

Wanneer de boven uitgewerkte sturingsmechanismen op elkaar betrokken worden, kunnen de drie hoofdpunten voor de fasering voor de komende 20 jaar worden benoemd. Deze hoofdpunten volgen in beginsel afzonderlijke realiseringssporen, maar er is in de tijd gezien wel afhankelijkheid. Bij deze fasering moet worden bedacht, dat er ook aandacht nodig is voor het behoud van nu al aanwezig waardevolle ecologische kwaliteiten. In bijlage 2 zijn deze kort beschreven.

Realisatie van autonoom (KRW, zie bijgevoegde dvd, bijlage 2) te nemen maatregelen leidt op korte termijn tot verbetering van de uitwisseling met binnendijkse gebieden.

Er zal gezorgd moeten worden voor een evenwichtige ontwikkeling van alle componenten van de integrale gebiedsontwikkeling. Aangegeven is dat om die reden aan maatregelen in de Hoornse Hop een hoge prioriteit moet worden gegeven. Op basis van de huidige kennis zijn maatregelen in de Hoornse Hop ecologisch effectief en zijn ze bovendien tegen relatief lage kosten te realiseren, zeker als er binnen deze maatregelen sprake kan zijn van uitwisseling van grond (benutten van grond die vrijkomt bij graven van slobputten voor het maken van eilanden of luwtedammen)¹¹. Tijdens de uitvoering van het project NMIJ (dus voor 2015) zal meer bekend zijn over de meest effectieve wijze van uitvoering van maatregelen in de Hoornse Hop. De voorbereiding van deze maatregelen kan dan rond 2013 beginnen, en de uitvoering ervan zal rond 2015 kunnen starten. Het ecologisch effect van de maatregelen in de Hoornse Hop zal het ecologisch systeem als geheel naar verwachting een grotere mate van robuustheid en veerkracht kunnen verlenen. Daarmee ontstaat er 'ruimte' voor (gedeeltelijke) ontwikkelingen op het gebied van recreatie en/of woningbouw en/of infrastructuur. Omdat de ecologische kwaliteit geleidelijk zal toenemen na uitvoering van de maatregelen, zal deze ruimte ook geleidelijk ter beschikking komen, naar schatting ongeveer 5-10 jaar na uitvoering van maatregelen.

Ervan uitgaande, dat zandwinning voor woningbouw en infrastructuur in het IJmeer en Markermeer mogelijk wordt gemaakt, zal er zo snel mogelijk (dat wil zeggen vanaf het moment dat deze zandwinning op gang komt) een bestemming voor de vrijkomende grond gerealiseerd moeten worden in de vorm van een modulair op te bouwen basisinrichting voor (delen van) het te realiseren oermoeras langs de Houtribdijk (of de vooroever bij de Lepelaarplassen). Ervan uitgaande, dat de kosten voor transport en neerleggen van deze grond in de zandprijs kunnen worden opgenomen, worden de kosten van voorfinanciering van de land-waterzones zo beperkt mogelijk gehouden. Vervolgens zal er in lijn met het te verwachten ontzandingstempo een 'groeimodel' uitgewerkt moeten worden voor de modulaire ontwikkeling van het oermoeras (en de vooroever bij de Lepelaarplassen). Dit tempo van ontzanding wordt bepaald door het tempo waarin ontwikkelingen in woningbouw en infrastructuur kunnen plaatsvinden. Dit tempo wordt op zijn beurt weer gedictieerd door de mate waarin het ecologisch systeem robuuster en veerkrachtiger is geworden. Daarbij moet uiteraard bedacht worden, dat ook de geleidelijke ontwikkeling van land-waterzones bijdraagt aan een robuuster en veerkrachtiger ecologisch systeem. In hoofdstuk 3 is voor dit groeimodel een eerste aanzet gegeven.

¹¹ Ervan uitgaande, dat er sprake zal zijn van aanleg; er zijn echter ook andere ideeën voor de Hoornse Hop zoals het maken van drijvende constructies of onderwater-constructies.

DHV B.V.

Uit het voorgaande komt naar voren, dat het tempo waarin de land-waterzones van oermoeras en vooroever Lepelaarplassen gerealiseerd kunnen worden, afhankelijk is van het verloop van de zandwinning in de tijd. Dit verloop wordt met name bepaald door de mate waarin en het tijdstip waarop het ecologisch systeem voldoende robuustheid en veerkracht heeft om de directe en indirecte gevolgen van woningbouw en infrastructuur (ruimtebeslag, toename recreatie enz.) op te vangen. Robuustheid en veerkracht worden bepaald door de mate waarin de combinatie van maatregelen bijdraagt aan het dichterbij brengen van de ecologische vereisten (zie hoofdstuk 3).

Op grond van het bovenstaande mag worden verwacht – met als voorbehoud dat thans de uitkomsten van project NMIJ en van de ANT-studie nog niet bekend zijn - dat na 20 jaar de volgende maatregelen (daarbij inbegrepen de ‘proefmaatregelen’ die in het kader van Natuurlijker Markermeer-IJmeer zijn voorzien) aan de ecologische vereisten hebben bijgedragen (zie tabel):

termijn	Maatregel	Te financieren vanuit	Bijdrage aan ecologische vereiste
Tot 2015	Pilot oermoeras	NMIJ-budget, incl 9 M€ extra ¹²	Overgangszones land-water
Tot 2015	Pilot slibvang	Opbrengsten zand	Slibgradiënt
2010-2021	Visstandbeheer	KRW-budget	Evenwichtige visstand
2015-2021	Vispassages	KRW-budget	Verbinding binnen- en buitendijks
2015-2030 (en verder)	Rand oermoeras/ vooroever en geleidelijke vulling	Kosten zandwinning en voorfinanciering (deel van de) rand	Overgangszones land-water Slibgradiënt
2015-2030	Invoering seizoensgebonden peil	-	Overgangszones land-water
2018-2025	Hoornse Hop: luwtedammen, eilanden, slibputten	Mogelijk deels vanuit zandwinning uit slibputten	Zones met helder water Slibgradient

Aannemende dat in het voorgaande de realistische financieringsbronnen voor de komende 20 jaar in beeld zijn gebracht, is de contramal van het TBES te benoemen die er in 2030 naar alle waarschijnlijkheid nog niet ligt:

- (aanzienlijk) meer dan de helft van het oermoeras en de vooroever
- de binnendijkse natuurontwikkeling
- overige maatregelen langs Noord-Hollandse kust, zoals bijvoorbeeld Markerdam (als reserve maatregel wanneer maatregelen in Hoornse Hop onvoldoende resultaat biedt)

4.2 Ecologische gevolgen van fasering

Over de ecologische gevolgen van de geschetste fasering (aan de hand van de verkenningen in het Achtergronddocument Ecologie en Waterkwaliteit, 2008) kan het volgende worden geconcludeerd.

De maatregelen, die de komende 20 jaar worden genomen, dragen met name bij aan het geleidelijker maken van overgangen van helderder naar slibrijk water. Deze overgangen leveren (op dit moment nog ontbrekende) habitats op voor onder meer mosselen, vissen en waterplanten. Bovendien wordt in de Hoornse Hop een substantieel areaal helder en ondiep water toegevoegd. Dit levert een gebied op met een grote voedselrijkdom voor vogels. Dit komt door de toename van waterplantenvegetaties (waarin ook veel ongewervelden en vissen voorkomen) en door de ontwikkeling van bodemfauna, met name filterfeeders.

¹² Besluitvorming hierover heeft medio mei 2009 nog niet plaatsgevonden

De opgave voor maximaal 5000 ha overgangszones tussen land en water wordt in de komende 25 jaar beperkt gehonoreerd. Tot 2035 zal er maximaal ca 1900 ha, ongeveer tweevijfde van de opgave land-waterzones, bestaande uit ondiep water, moeras en land kan worden gerealiseerd. Niettemin zal deze nog steeds grote oppervlakte ook een veelheid aan soorten aantrekken. Wanneer bovendien in de komende jaren een seizoensgebonden peil in het Markermeer kan worden ingesteld, komt dit het natuurlijk functioneren van deze land-waterzone ten goede. Zo zal inundatie in het voorjaar (de essentie van het seizoensgebonden peil) leiden tot een sterke uitbreiding van paaigronden voor vis in het systeem.

De komende 25 jaar zal beperkt invulling gegeven kunnen worden aan de versterking van de ecologische relaties tussen IJmeer/Markermeer en binnendijkse gebieden. Zoals nu voorzien, dragen alleen de KRW-vispassages daaraan bij.

4.3 Onzekerheden

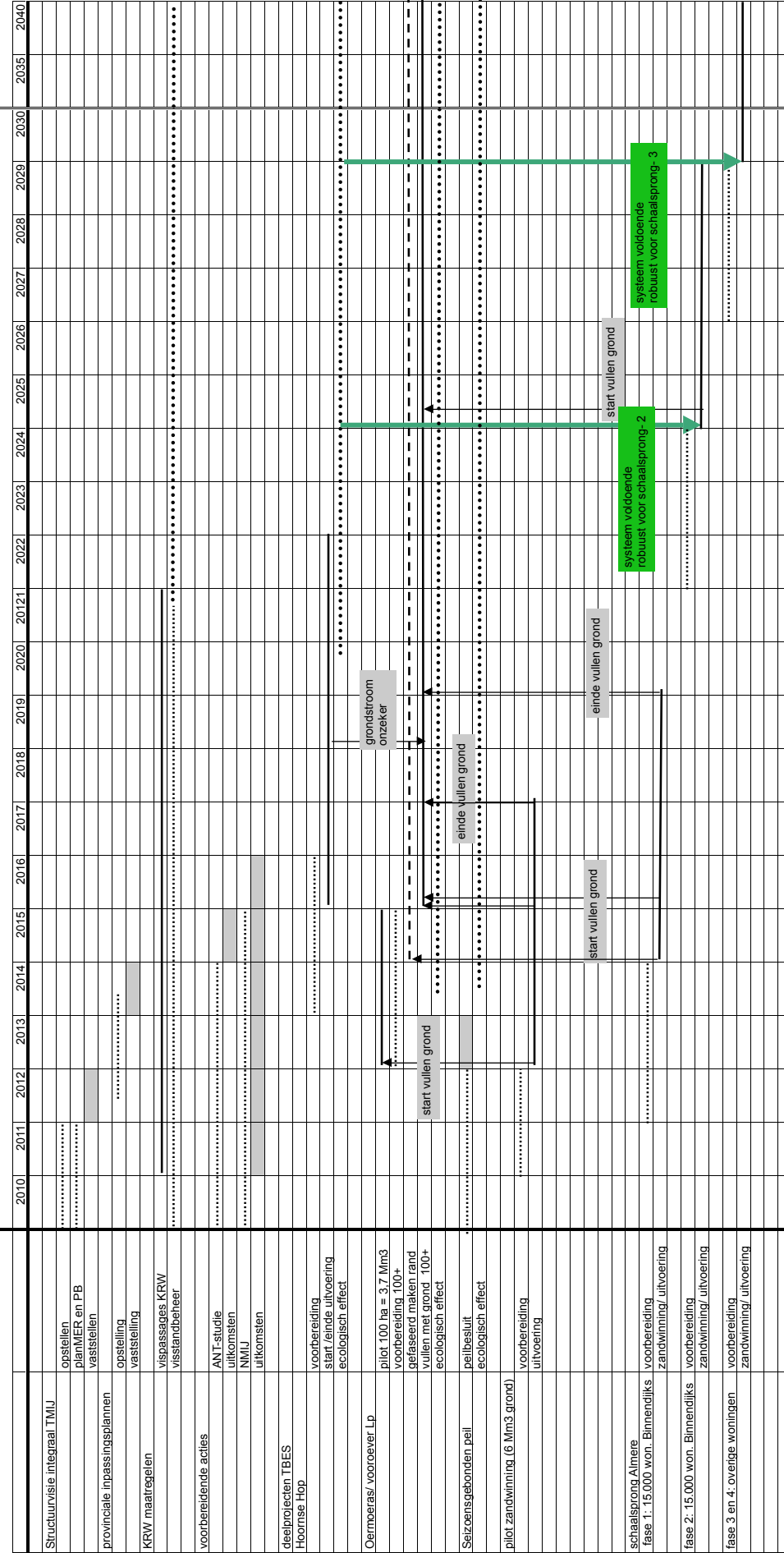
Aan het faseringsvoorstel zoals beschreven zijn verschillende onzekerheden verbonden. De belangrijkste zijn:

- De grondmotor staat of valt met een synchrone opstart van zandwinning en grondberging. De vraag is, of deze synchrone opstart kan worden gerealiseerd. Deze kan bijvoorbeeld worden gefrustreerd doordat zandwinning en natuurontwikkeling eigen snelheden gaan ontwikkelen, bijvoorbeeld als gevolg van uiteenlopende proceduretijden. Op deze synchroniteit zal afzonderlijke regie gezet moeten worden.
- Op welk moment ontstaat er een grootschalige vraag naar zand voor stadsuitbreiding en aanleg van infrastructuur in het IJmeer. Dit moment zal wellicht niet eerder zijn dan 2025-2030, omdat pas tegen die tijd de ecologische kwaliteit van het IJmeer/ Markermeer de juridische ruimte biedt om tot uitvoering van (het grootste deel van) stadsuitbreiding en infrastructuur over te gaan. Consequentie daarvan is, dat de 'moerasproductie' pas vanaf 2025-2030 echt op stoom kan komen. Onzeker is ook, of voor een groter of kleiner deel van de binnendijkse woningbouw dan in deze verkenning aangenomen (15.000 woningen) al met bouwrijp maken kan worden begonnen. Als dat zo is, dan verschuift een deel van de 'productie' van land-waterzone in de periode 2025-2035 naar voren (de periode 2020-2025) of naar achteren (2030-2040).
- In hoeverre ondervindt de toepassing van grond in oermoeras en vooroever concurrentie van andere bronnen van grondvraag (met name infrastructuur, volgens de Quick scan grondverzet tussen de 11 en 14 Mm3, vóór 2020 en na 2030). Wanneer er ook andere 'vragers' van grond zijn, kan dit gevolgen hebben voor het realiseringstempo en het kostenplaatje van oermoeras/vooroever.
- In de beschouwing is de vrijkomende grond bij het winnen van zand voor de eventuele (buitendijkse) uitbreiding van Lelystad (woningbouw, buitendijks bedrijventerrein) niet meegenomen. Te grote onzekerheden over de toekomstige zandbehoefte van deze initiatieven zijn daarvan de oorzaak. Ook voor deze initiatieven geldt, dat zij kunnen bijdragen aan versnelling van de 'grondmotor', maar pas op het moment dat het ecologisch systeem voldoende robuustheid en veerkracht heeft om deze ontwikkelingen toe te laten. Op dit moment is dat nog niet te zeggen. Geconstateerd kan wel worden dat deze ontwikkelingen zich afspelen in een deel van het ecologisch systeem met relatief lage actuele natuurwaarden.
- Mogelijk kan de realisering van oermoeras en vooroever worden versneld door meer zand te winnen dan alleen in en om het gebied benodigd. Het is niet zeker, in hoeverre in IJmeer / Markermeer zandwinning kan worden toegestaan om in de vraag van buiten het gebied naar zand te voorzien, zonder aan 'gebiedseigen' aanspraken én aan de 'draagkracht' van het ecologisch systeem afbreuk te doen

5 BRONNEN

- Quick scan grondverzet in het Markermeer-IJmeer in de periode 2010-2040, van Slobbe, E en G. Lenselink i.o.v. Building with Nature – Ecoshape en provincie Flevoland, 2009
- Toekomst voor Markermeer en IJmeer; Haalbaarheidstoets, Arcadis i.o.v. provincie Flevoland, 2008
- Investeren in Markermeer en IJmeer: Ontwikkelingsperspectief en actieplan. Stuurgroep TMIJ, 2008.
- Achtergronddocument Ecologie en Waterkwaliteit, Bouwsteen voor TMIJ, Zwart, IJ.e.a., 2008
- Achtergronddocument Water, Bouwsteen voor TMIJ, ten Brinke W. e.a., 2008
- Tussenrapportage ('Op weg naar een vertrouwenwekkende aanpak'); Stappenplan nieuwe juridische benadering Natura 2000, Legista BV, 2009
- Financieringsstrategie Toekomstperspectief Markermeer/IJmeer. Ecorys BV i.o.v. provincie Flevoland, 2009.
- Brief 'Beoordeling van een strategisch natuurinclusief projectplan voor Markermeer en IJmeer', L. Miko, Europese Commissie, 2009.
- Programma Natuurlijk(er) Markermeer-IJmeer 2009-2015, Oranjewoud i.o.v. Ministerie van V en W, 2009.
- Presentatie Samenstelling variantenbundel; Samenwerkingsverband TMIJ, 2009.
- Programma IJsselmeergebied; Beheer- en Ontwikkelplan voor de Rijkswateren 2010-2015, Ontwerp. Rijkswaterstaat, 2008
- Masterplan Almere Pampus, Almere 2030, Gemeente Almere, 2009.
- Achtergrondinformatie Project HWBP Versterking Houtribdijk, Rijkswaterstaat, 2009

Schema Fasering Toekomstbestendig Ecologisch Systeem

- voorbereidingsstijd
- uitvoeringsstijd
- ontwikkeling ecologisch effect

6 COLOFON

Opdrachtgever	: Provincie Flevoland
Project	: De fasering van het Toekomstbestendig Ecologisch Systeem
Dossier	: C4482.01.001
Omvang rapport	: 29 pagina's
Auteur	: Jan Bakker
Bijdrage	: Bernadette Botman en Jos Dijcker
Projectleider	: Jan Bakker
Projectmanager	: Saskia Mulder
Datum	: 16 juni 2009
Naam/Paraaf	:

3. HOE ZIT DAT NOU MET VEERKRACHT

**TBES IN RELATIE TOT
N2000 EN KRW**

Hoe zit dat nou met de veerkracht? TBES in relatie tot N2000 en KRW

3. HOE ZIT DAT NOU MET VEERKRACHT
TBES IN RELATIE TOT N2000 EN KRW

eind versie
Opgesteld door: IJsbrand Zwart
6 juli 2009

Inhoudsopgave

1	Aanleiding	44
2	De uitdaging; van instabiel naar veerkrachtig	45
3	Natura 2000	46
3.1	Natura 2000 doelen	46
3.2	Staat van instandhouding	47
4	Natura 2000 opgave	48
4.1	Kernopgaven Markermeer & IJmeer	48
4.2	Instandhoudingsdoelen: Algemene doelen	48
4.3	De staat van instandhouding	49
5	Beheerplan en ANT	50
5.1	Beheerplan opgave	50
5.2	De Autonoom Neergaande Trend	50
5.3	De beheerplanopgave	51
6	De veerkracht	52
6.1	De ecologische opgave van TMIJ	52
6.2	Het veerkrachtig systeem kent drie aspecten.	52
7	De juridische haalbaarheid	54
7.1	De integrale TMIJ opgave	54

1 Aanleiding

In de fase van het Ontwikkelingsperspectief is in de stuurgroep de vraag gesteld hoe het veerkrachtig systeem zich verhoudt tot de Natura 2000 en KRW opgave. In dit document wordt de theorie achter het toekomstbestendig ecologisch systeem beschreven. Tijdens de vele bijeenkomsten die rond TMIJ zijn georganiseerd bleek deze theorie voor velen niet vanzelfsprekend te zijn. De grafische weergaven van de relatie tussen het veerkrachtig systeem en de N2000 en KRW opgave heeft hier verandering in gebracht.

Een van de uitgangspunten van het TBES is dat het zowel voldoet aan de NB-wet (Natuurbeschermingswet 1998) als de kader richtlijn water. In de grafieken wordt duidelijk gemaakt hoe de N2000 opgave, KRW opgave en de TBES opgave zich tot elkaar verhouden. Deze samenhang is onder andere relevant voor de fasering- en financieringsstrategie. Een deel van de TBES opgave wordt gerealiseerd (en dus gefinancierd) via KRW en N2000. Naast de betekenis voor de financieringsstrategie geeft deze rapportage tevens een beeld van de juridische samenhang tussen N2000, KRW en TBES. Dit begrip is onder andere van belang bij de keuze voor het toekomstige planfiguur waarin de realisatie van het TBES wordt gewaarborgd in relatie tot de andere ruimtelijke ontwikkelingen die de komende decennia in het Markermeer en IJmeer plaats gaan vinden.

Hoofdstuk twee beschrijft dat het TBES een systeemaanpak is die het ecologisch systeem van het Markermeer IJmeer zal omvormen van een instabiel systeem naar een veerkrachtig systeem. Hoofdstuk drie en vier gaan nader in op N2000 en de instandhoudingdoelen. In hoofdstuk vijf wordt de beheerplan opgave beschreven en de ANT studie. De ecologische opgave van TMIJ wordt in hoofdstuk zes beschreven. Door achtereenvolgens deze stappen te beschrijven wordt de relatie tussen N2000, KRW en TBES systematisch in beeld gebracht. Tot slot gaat hoofdstuk zeven in op de juridische haalbaarheid.

2 De uitdaging; van instabiel naar veerkrachtig

Het Huidige Markermeer en IJmeer zijn in ecologisch opzicht jong en een instabiel halfnatuurlijk systeem.

Het gaat de laatste decennia al maar slechter met de natuur in Markermeer en IJmeer. Het water is door slib troebel. Het gevolg is dat er te weinig waterplanten zijn en te weinig bodemleven is. Dieren die van de planten en bodemdieren leven komen daardoor steeds minder voor. Visetende watervogels komen in veel geringere aantallen voor, omdat die afhankelijk zijn van een klein prooivisje (spiering) dat niet tegen klimaatverandering kan. De voedselpiramide in het systeem is eenzijdig qua samenstelling en de laatste jaren gaan wankelen. Dat maakt het gebied kwetsbaar voor veranderingen.

De neergaande trend in aantallen vogels maakt dat het behalen van de N2000 doelen een flinke beheeropgave vereist. De beheersplanopgave richt zich op maatregelen die effect hebben op soortniveau, zoals verwoord in de algemene doelen van het aanwijzingsbesluit. Proberen om via beheermaatregelen het systeem terug te krijgen in zijn oude vorm (een vorm die uit zichzelf ging verslechteren), heeft veel risico's in zich. Met natuurinvesteringen, die beperkt blijven tot behoud van de draagkracht voor de instandhouding van het huidige instabiele systeem blijft de voedselpiramide eenzijdig. Daarmee zijn dergelijke maatregelen onvoldoende duurzaam, kostbaar en relatief ineffectief.

De vraag is of de natuurdoelen ook haalbaar zijn door het systeem aan te pakken? Volgens Toekomst Markermeer IJmeer (TMIJ) kan dat. Heel goed zelfs, door natuurinvesteringen te richten op het realiseren van een toekomstbestendig ecologisch systeem. Geen duurzame instandhouding van soorten, maar een systeem dat veerkrachtig is en voldoet aan de kernopgave van Natura 2000.

Binnen TMIJ wordt een ecologische schaa sprong nagestreefd, waarmee het systeem veerkrachtig wordt. Het Ontwikkelingsperspectief voor Markermeer IJmeer gaat uit van het nemen van maatregelen die gericht zijn op verbetering op systeemniveau. Hierbij gaat het om:

- Vermindering van het rondzwevende slib;
- Vergroting land-waterzones en natuurlijke dynamiek;
- Verbinden met andere natuurgebieden (inclusief IJsselmeer).

Deze maatregelen zijn nodig om de draagkracht van het systeem te vergroten. Die toegenomen draagkracht zal meetbaar zijn in een toename van en diversiteit in het bodemleven, het areaal waterplanten en de vispopulatie. Als gevolg hiervan zullen de watervogels toenemen in aantallen en soortenrijkdom. Hierdoor wordt de draagkracht voor de N2000 soorten, maar ook voor andere natuur gerealiseerd. De nieuwe natuur, dieren en planten die eerder weinig of niet voorkwamen in het systeem, maken een belangrijk onderdeel uit van de veerkracht van het systeem.

Zodra er meer vogels zijn dan de N2000 doelstellingen vereisen, ontstaat een systeem waarbij ondanks (toekomstige) druk op de ecologische kwaliteit door externe ontwikkelingen (zoals klimaatverandering of stedelijke ontwikkeling), de staat van instandhouding op orde blijft. Zo wordt het voor ruimtelijke ontwikkelingen mogelijk om bij een toets in het kader van de Natuurbeschermingswet, aantoonbaar geen significant negatieve effecten te veroorzaken.

3 Natura 2000

3.1 Natura 2000 doelen

In het kader van de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn hebben alle lidstaten van de Europese Unie de verplichting om speciale beschermingszones (SBZ) aan te wijzen. In Nederland is men er in eerste instantie vanuit gegaan dat de EHS hier voldoende voor zou zijn. Echter niets leek minder waar. Op basis van ecologische afwegingen zijn vervolgens een 162 gebieden gekwalificeerd als SBZ. Nadat deze gebieden zijn aangemeld en aangewezen is het beschermingsregime geregeld in een aanpassing van de Natuurbeschermingswet (NB-wet). Door deze aanwijzing is het noodzakelijk om de gebieden opnieuw aan te wijzen, nu als Natura 2000 gebied. Met deze aanwijzing zijn tevens de instandhoudingsdoelen herzien, op basis van de nieuwste ecologische inzichten en telgegevens.

1979	Vogelrichtlijn van kracht
1992	Habitatrichtlijn van kracht
< 2000	de Vogelrichtlijngebieden zijn in Nederland aangewezen Hierbij zijn instandhoudingsdoelen geformuleerd. Veel van deze gebieden zijn tegelijk aangewezen als Wetlandgebied. Relevante gebieden voor TMIJ zijn; IJmeer, Markermeer en Gooimeer/Kustzone Muiden/Gouwzee.
2003	de Europese Commissie heeft ingestemd met de Nederlandse lijst van Habitatrichtlijngebieden.
2004	de Europese lijst van habitatgebieden is vastgesteld, waarin opgenomen het gebied Gouwzee/Kustzone Muiden. De definitieve aanwijzing van de Habitatrichtlijngebieden wordt geregeld via de aanwijzing van de Natura 2000 gebieden.
2005	Natuurbeschermingswet is aangepast
2006	in het 'Natura 2000 Doelendocument' zijn de kernopgave voor Markermeer & IJmeer opgenomen.
2008	Vaststellingsprocedure ontwerp aanwijzingsbesluit N2000 gebied Markermeer & IJmeer waarin opgenomen de instandhoudingsdoelen.

3.2 Staat van instandhouding

De natuurwaarden van het gebied gaan achteruit. 15 van de 23 soort specifieke instandhoudingdoelen zijn negatief tot zeer negatief. Het betreft hier alle habitatsoorten en de meeste vis- en benthos¹ - etende vogels.

De in het aanwijzingsbesluit geformuleerde instandhoudingdoelen zijn gebaseerd op de jaargemiddelde vogelaantallen uit de periode 1999/2004. In het aanwijzingsbesluit wordt bij de verschillende instandhoudingdoelen per soort het volgende aangegeven:

“..In het bijzonder voor dit gebied geldt dat er onzekerheden zijn met betrekking tot de ontwikkelingen van de kwaliteit van het leefgebied. Deze onzekerheid betreft daarmee ook de te verwachten aantalsontwikkeling...”

In het Doelendocument staat:

“....De betekenis van het Markermeer & IJmeer als foerageergebied voor benthoseters, zoals de tafeleend, staat onder druk. Het gebied heeft voor de kernopgave ‘evenwichtig systeem’ twee keer rood gescoord...”.

De draagkracht voor de aantallen aangewezen soorten wordt gehaald. Daarmee is de staat van instandhouding op orde. Er ligt echter een groot gevaar op de loer. Door de slechte voedselsituatie in het gebied en de gesignaleerde onzekerheden rond de kwaliteit van het gebied is de kans groot dat de ecologische situatie verandert. Een verandering die zijn gevolgen zal hebben voor het bereiken van de goede staat van instandhouding.

¹ Benthos is al het leven op de bodem. Voor het Markermeer en IJmeer betreft dit de driehoeksmossel en enkele platwormen.

4 Natura 2000 opgave

4.1 Kernopgaven Markermeer & IJmeer

Met de kernopgaven wordt aangegeven wat de belangrijkste bijdragen van een concreet gebied zijn aan het Natura 2000 netwerk. De kernopgaven geven daarnaast een beeld van de belangrijkste knoppen waaraan gedraaid zou moeten worden om de bijdrage te kunnen blijven leveren of op termijn te gaan leveren. De kernopgaven vormen een belangrijk hulpmiddel bij de focus en de eventueel noodzakelijke prioritering binnen de Natura 2000 beheersplannen. De kernopgave zoals verwoord in het Doelendocument voor het Markermeer & IJmeer zijn als volgt gedefinieerd;

Evenwichtig systeem: Nastreven van een meer evenwichtig systeem met goede waterkwaliteit voor waterplanten, vissen en schelpdieren (met name in kranswierwateren H3140 en meren met krabbescheer en fonteinkruiden H3150), mede t.b.v. vogels zoals kleine zwaan A037, tafeleend A059, kuifeend A061 en nonnetje A068;

Rui- en rustplaatsen: Voldoende open water met ruiplaatsen en rustgebieden voor watervogels zoals fuut A005, ganzen, slobeend A056 en kuifeend A061;

Moerasranden: Moerasvorming aan de randen van de meren voor land-water interactie, paaigebied vis, noordse woelmuis *H1340 en voor moerasvogels als roerdomp A021 en grote karekiet A298.

4.2 Instandhoudingsdoelen: Algemene doelen

De doelen moeten sturend zijn voor de bescherming en het beheer van de gebieden, maar tevens ruimte overlaten voor de concrete invulling op lokaal niveau. Bij het formuleren van de doelen op gebiedsniveau is daarom de balans tussen 'richting geven' en 'ruimte laten' een belangrijk uitgangspunt geweest. Dit heeft geresulteerd in de volgende algemene doelen voor het Markermeer en IJmeer;

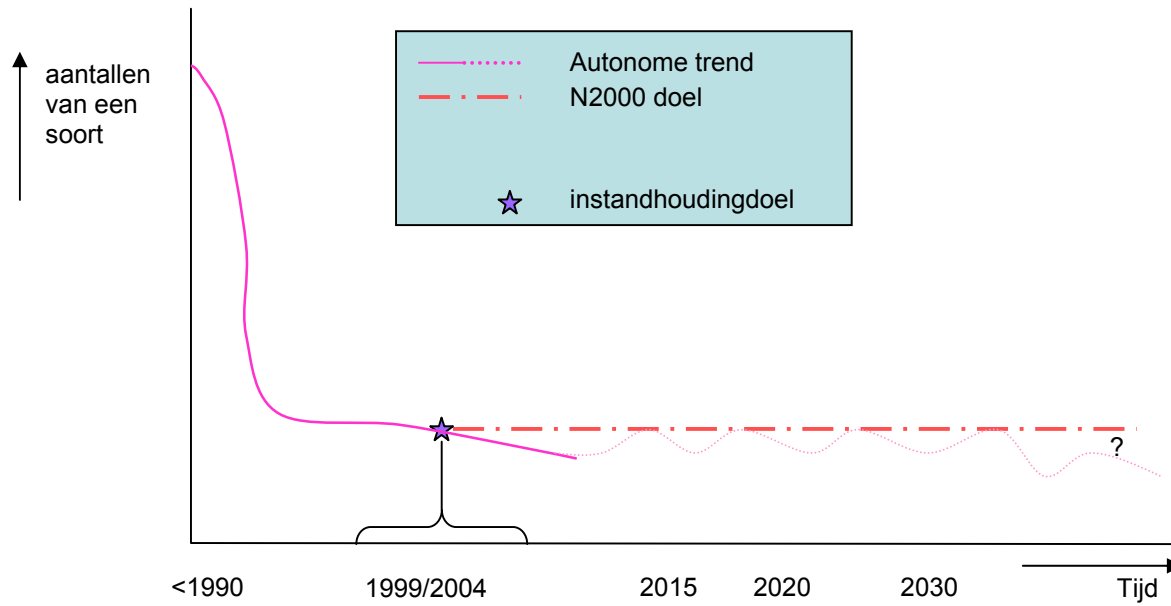
- De bijdrage van het Natura 2000-gebied aan de ecologische samenhang van Natura 2000 zowel binnen Nederland als binnen de Europese Unie;
- De bijdrage van het Natura 2000-gebied aan de biologische diversiteit en aan de gunstige staat van instandhouding van natuurlijke habitats en soorten binnen de Europese Unie. Dit behelst tevens het streven naar een gunstige staat van instandhouding voor de habitattypen en de soorten waarvoor gebieden zijn aangewezen;
- De natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied, die bestaan uit structuur & functies en typische soorten van deze habitattypen, de kwaliteit van het leefgebied van deze soorten en de op het gebied van toepassing zijnde ecologische vereisten van deze habitattypen en soorten;
- De gebiedsspecifieke ecologische vereisten van de betreffende habitattypen en soorten, voor zover die betrekking hebben op de omgeving van het Natura 2000-gebied (inclusief de ruimtelijke samenhang van het gebied met zijn omgeving).

Daarnaast zijn in het aanwijzingsbesluit soort specifieke doelen opgenomen. Deze zijn net als de Natura 2000 doelen op landelijk niveau geformuleerd in termen van behoud oppervlakte en kwaliteit van een habitatype, behoud of verbetering kwaliteit leefgebied van een soort, en/of uitbreiding verspreiding van een soort of habitatype. Voor het Markermeer en IJmeer zijn er voor 24 soorten gebiedsspecifieke doelen geformuleerd. De geformuleerde instandhoudingsdoelen per soort zijn gebaseerd op gemiddelde aantallen van de telgegevens uit de periode 1999/2004.

4.3 De staat van instandhouding

De staat van Instandhouding schommelt rond een wankel evenwicht van de instandhoudingsdoelen. Onderstaande grafiek geeft een indicatief beeld van de autonome trend en de hoogte van het N2000 doel.

Autonome trend en N2000 doelen

5 Beheerplan en ANT

5.1 Beheerplan opgave

Het beheerplan werkt de instandhoudingsdoelstellingen voor het Natura 2000- gebied uit in ruimte en tijd. Het beschrijft de maatregelen die moeten worden genomen om het behoud of het herstel van de natuurlijke habitats en soorten mogelijk te maken. Het beheerplan geeft een overzicht op hoofdlijnen van instandhoudingsmaatregelen die in de planperiode genomen moeten worden om de beoogde resultaten te behalen. Tevens gaat het beheerplan in op bestaand gebruik en geeft inzicht hoe met externe werking moet worden omgegaan. Beheerplannen hebben een looptijd van maximaal zes jaar. Het voortouw voor het beheerplan Markermeer IJmeer ligt bij RWS IJsselmeergebied. Zij combineert het Natura 2000 beheerplan met het Kaderrichtlijn Water beheerplan en het beheerplan Waterbeheer 21.

In het beheerplanproces is in het KRW kader geconstateerd dat de chemische kwaliteit van het Markermeer en IJmeer op orde is. De ecologische kwaliteit is slecht (visstand en driehoeksmosselpopulatie), wat onder andere veroorzaakt wordt door het hoge slibgehalte van het water. Met de waterplanten is het al jaren zo dat deze niet achteruit, maar ook niet vooruit gaan. Voor het Markermeer & IJmeer moeten de te nemen beheerplanmaatregelen nog worden bepaald. Naar verwachting zal het beheerplan in 2010 worden vastgesteld. Voorlopig lijken de beheersmaatregelen zich te richten op de realisatie van een aantal vispassages bij bestaande kunstwerken.

5.2 De Autonoom Neergaande Trend

In het doelendocument Natura 2000 is het volgende opgenomen:

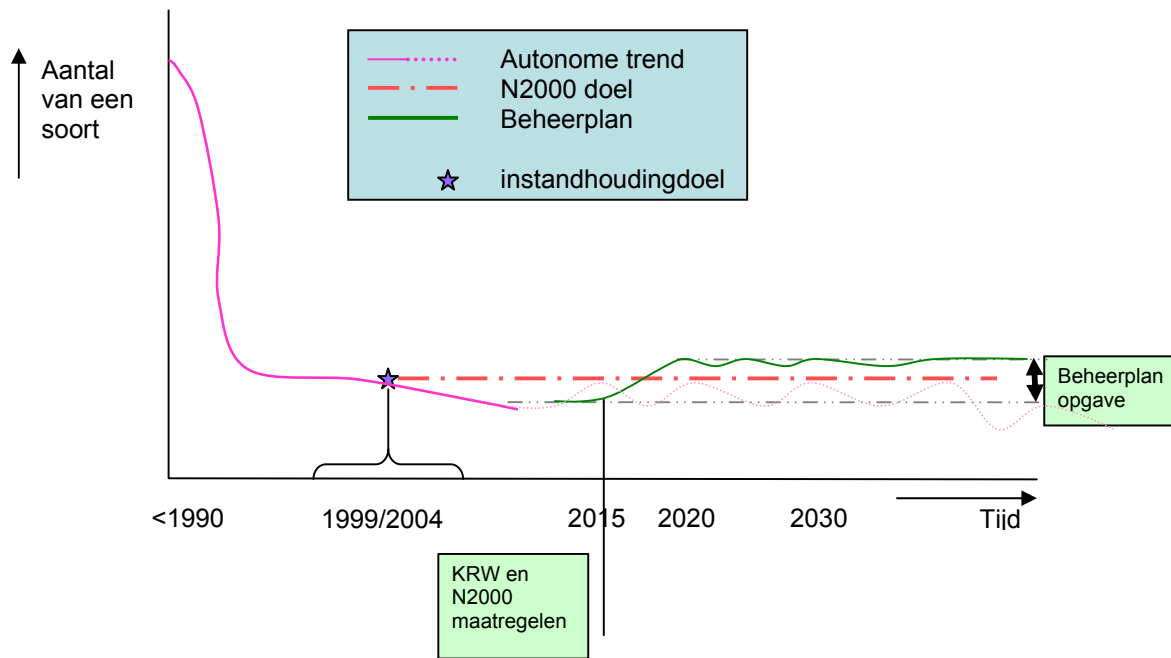
“..Voor de viseters fuut, nonnetje, grote zaagbek, dwergmeeuw en zwarte stern, waarvan de landelijke staat van instandhouding ongunstig is, is vooralsnog geen herstelopgave op landelijk niveau geformuleerd. Eerst wordt nader onderzocht wat voor de Natura 2000 gebieden IJsselmeergebied en Markermeer & IJmeer de mogelijkheden voor verbetering van de kwaliteit van het leefgebied zijn. Afhankelijk daarvan wordt bezien of zowel op het niveau van de landelijke doelen als op het niveau van de gebiedsdoelen voor deze twee concrete gebieden een herstelopgave wordt geformuleerd. ... Voor de tafeleend (A059) wordt de herstelopgave afhankelijk gesteld van de nog te verkennen mogelijkheden voor verbetering van de kwaliteit van het leefgebied in het Markermeer & IJmeer..”

Het naderonderzoek is in 2008 gestart door RWS RDIJ onder de naam Autonome Neergaande Trends (= ANT). Inmiddels is de verkenning van de problematiek afgerond. Het vervolg van de ANT studie zal nader ingaan op een aantal fundamenteel wetenschappelijke onderzoeksvragen. Daarnaast is een drie dimensionaal slibmodel beschikbaar om de effectiviteit van potentiële maatregelen door te kunnen rekenen. Uiterlijk in 2014 – 2015 zal in een advies vanuit ANT aangegeven worden of er maatregelen mogelijk zijn om de neergaande trends te keren en zo nee, eventuele alternatieve koersen voor de ecosysteemontwikkeling aanreiken.

5.3 De beheerplanopgave

In onderstaand grafiek wordt indicatief in beeld gebracht hoe de beheerplanopgave zich verhoudt tot de instandhoudingsdoelen.

Beheerplan opgave en ANT

6 De veerkracht

6.1 De ecologische opgave van TMIJ

In het Ontwikkelingsperspectief wordt als uitgangspunt gesteld dat, om de ecologie weer op orde te krijgen, er geïnvesteerd moet worden in maatregelen op de schaal van het systeem. Op deze manier ontstaat een robuust en duurzaam functionerend ecologisch en watersysteem.

Met ecologische schaa sprong ontstaat een systeem waarbij ondanks (toekomstige) druk op de ecologische kwaliteit door externe ontwikkelingen (zoals klimaatverandering of stedelijke ontwikkeling) de staat van instandhouding op orde blijft waardoor er sprake is van een veerkrachtig ecologisch systeem.

Het veerkrachtig systeem komt tot stand door grote structurele ingrepen die de ecologische systeemkenmerken zullen versterken en aanvullen. Hierbij gaat het om ingrepen die geheel in de lijn zijn met de in het doelendocument geformuleerde kerndoelen in de N2000 opgave.

Door de ecologische schaa sprong zal er ruimte ontstaan voor andere functies. Zodra er meer vogels en andere dieren en planten zijn dan de doelstellingen vereisen, kunnen ruimtelijke ontwikkelingen de toets van de Natuurbeschermingswet doorstaan.

6.2 Het veerkrachtig systeem en de N2000 opgave

Op twee aspecten is er een relatie tussen het veerkrachtig systeem en de N2000 opgave.

- Een aanvulling op de kernopgaven Markermeer & IJmeer uit het doelendocument:

Evenwichtig systeem; het veerkrachtig systeem is evenwichtig.

Rui- en rustplaatsen; met de extra habitats ontstaan extra rust en rui gebieden.

Moerasranden; door de realisatie van grootschalige land- waterzones.

2. Een herstel van de ecologische en ruimtelijke samenhang, gericht op de instandhoudingsdoelen: door de versterking van de ecologische relatie met de omgeving.

Een aanvulling op het algemeen doel uit het aanwijzingsbesluit N2000,

behoud van de bijdrage van het Natura 2000 gebied;

aan de ecologische samenhang van het Natura 2000 netwerk; door de verbetering van de ecologische kwaliteit van Markermeer en IJmeer.

van de ruimtelijke samenhang met de omgeving; door de versterking van de ecologische relaties.

Behoud van de bijdrage van het Natura 2000 gebied:

aan de biologische diversiteit; door een versterking van het huidige systeem en de toevoeging van nieuwe habitats ontstaat een grote soortendiversiteit.

De gunstige staat van instandhouding; door een overmaat aan aantallen soorten uit de N2000 opgave

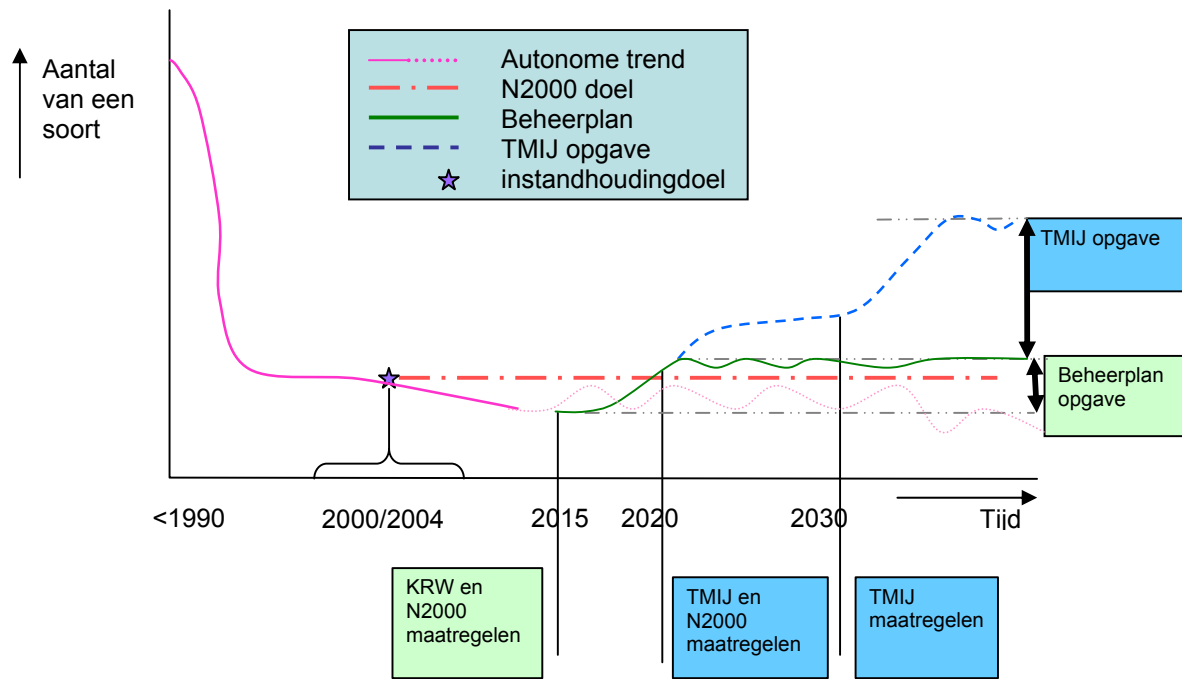
Van gebiedsspecifieke ecologische vereisten; door ontwikkeling van het toekomstbestendig ecologisch systeem.

Van de natuurlijke kenmerken en van de samenhang van de ecologische structuur en functies; door de ontwikkeling van het toekomstbestendig ecologisch systeem.

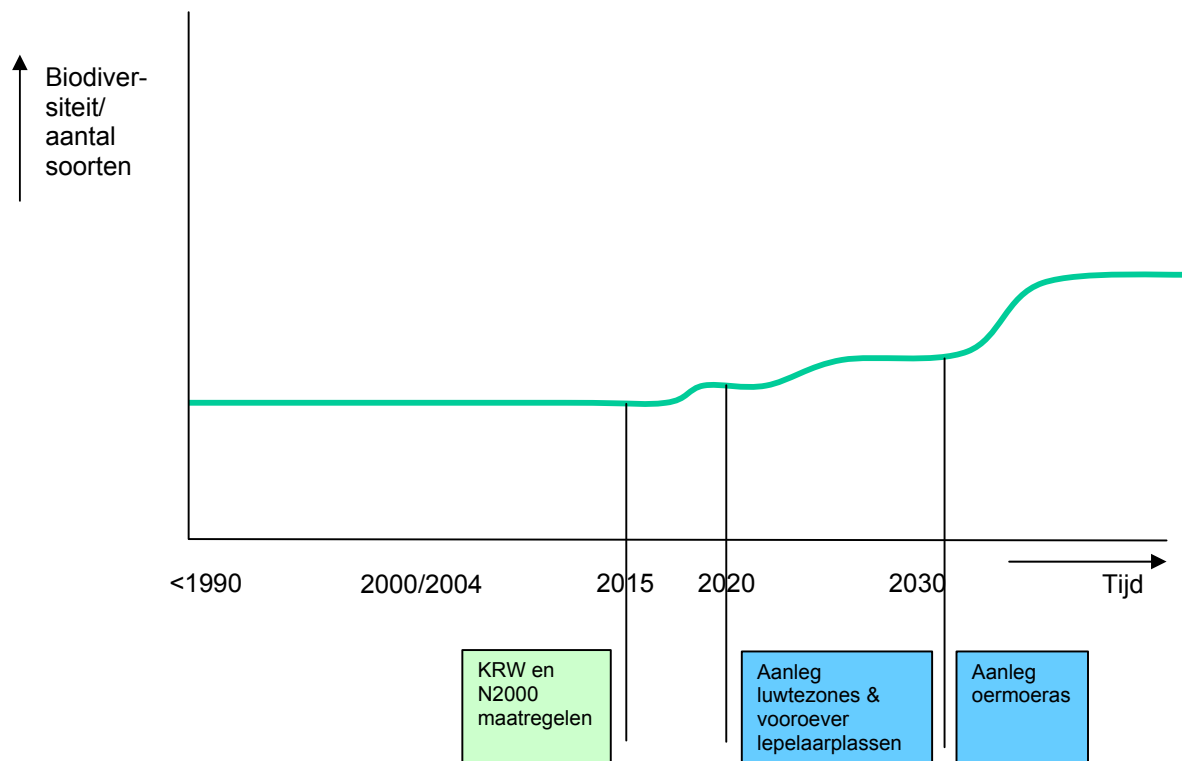
Door de omvang van de maatregelen en de samenhang van de maatregelen hebben zij als neveneffect dat zij ook bijdragen aan andere dan de N2000 waarden. Dit neveneffect draagt er toe bij dat de biodiversiteit van het Markermeer en IJmeer toeneemt. Hiermee ontstaat op landelijk niveau een meerwaarde aan de landelijke N2000 opgave.

Van enkele maatregelen is het de vraag wat de ecologische effectiviteit is. Deze vragen zullen in het vervolgproces beantwoord moeten worden. Over de omvang en exacte ligging van de maatregelen (oppervlakte land/waterzones, oppervlakte luwtegebied) is nader onderzoek nodig. Deze praktische vragen worden in het vervolgproces opgepakt, onder andere via het project Natuurlijker Markermeer en IJmeer.

Verwachte relatie N2000 opgave / ecologische inzet beheerplan en TMIJ

Verwachte relatie N2000 opgave / ecologische inzet beheerplan en TMIJ

7 De juridische haalbaarheid

7.1 De integrale TMIJ opgave

De integrale TMIJ opgave is er op gericht om te investeren in de natuur waardoor de algehele ecologische toestand van het gebied verbetert en de specifieke gebiedsdoelen in het kader van N2000 bereikt worden, en tegelijkertijd ruimte te creëren voor het ontwikkelen van recreatieve en ruimtelijke plannen als wonen en infrastructuur.

Het realiseren van een veerkrachtig systeem is niet in strijd met (inter)nationale wet en regelgeving. Door de Europese Commissie (zie brief, opgenomen in dit Achtergronddocument) heeft aangegeven dat zij aan de strategie van TMIJ hun algemene principiële steun betuigen. Aangegeven wordt dat de benadering in overeenstemming is met de Habitatrichtlijn. De commissie ziet de benadering als een goed en initiatiefvol voorbeeld van hoe het behalen van natuurbehoud doelstellingen in een vroege planvormingfase wordt meegenomen. Tevens legt de commissie duidelijk uit wat dit procedureel betekent voor de verdere ruimtelijke ontwikkeling van het Markermeer en IJmeer.

De belangrijkste twee vragen hierbij zijn:

- Hoe waarborg je dat het toekomstbestendig ecologisch systeem gerealiseerd gaat worden, met andere woorden, hoe voorkom je dat er wel geïnvesteerd wordt in de ruimtelijke ontwikkelingen en niet of beperkt in de ecologische impuls?
- Hoe voorkom je dat de investeringen in de ecologie als compensatie worden beschouwd.

Voor beide vragen geeft de Europese Commissie duidelijke handvatten mee voor het vervolgproces. De uitdaging hierbij is om te zoeken naar een strategie waarin al gestart wordt met de ecologische schaa sprong en parallel daaraan ruimtelijke ontwikkelingen mogelijk worden gemaakt.

**4. MINI MKBA
NATUURHERSTEL
NATURA 2000
IJSSELMEERGEBIED**

Vrijwel het gehele watersysteem bekend als IJsselmeergebied is aangewezen als Natura 2000 beschermingszones onder de EU Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn. In fysieke oppervlakte is dit stelsel van verbonden beschermingsgebieden beslist het overgrote deel van het Natura 2000 landschap Meren en Moerassen. Een globale kostenraming heeft mede de basis gevormd onder het Doelendocument van 2006 waarmee richting is gegeven aan allereerst de opgestelde ontwerp-aanwijzingsbesluiten met daarin instandhoudingdoelstellingen voor soorten en habitats, daarmee weer richting gevend aan de uitwerking in ruimte en tijd binnen beheerplannen in wording.

De Europese Unie heeft zich (Göteborg 2003) ten doel gesteld de achteruitgang van de biodiversiteit te stoppen per 2010. In 2008 is een tussenbalans opgesteld aangaande de vorderingen, mede op basis van rapportages van EU lidstaten in het kader van artikel 17 van de Habitatrichtlijn. In een conferentie in het voorjaar van 2009 is de conclusie getrokken dat het streven om de achteruitgang van de biodiversiteit te keren verre van binnen bereik ligt. De Europese Commissie heeft vastgesteld dat forse extra inspanningen nodig gaan zijn om het doel alsnog op later tijdstip te kunnen gaan halen.

Bij de vormgeving en de keuze van maatregelen kan ingevolge de Habitatrichtlijn rekening worden gehouden met de vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied, alsmede met regionale en lokale bijzonderheden. In Nederland is dit vertaald in het strategisch lokaliseren van gebiedsdoelen, tot stand gekomen door toepassing van 8 Hoofdlijnen die zijn opgenomen in het Doelendocument. Strategisch lokaliseren betekent dat bij de doorvertaling van landelijke doelen naar de doelen op regionaal of gebiedsniveau wordt gelet op de huidige kwaliteiten en de beste mogelijkheden om op termijn een duurzame situatie te behouden of te verkrijgen tegen een zo gering mogelijke inspanning. Hoofdlijn 6 stelt dat doelstellingen voorts in de tijd robuust geformuleerd worden om te kunnen anticiperen op bijvoorbeeld natuurlijke dynamiek en klimaatverandering.

Voor het overgrote deel van de broedvogels van Meren en Moerassen is het nodig het leefgebied en de populatie te vergroten. Het betreft bijvoorbeeld purperreiger (A029), woudaap (A022), bruine kiekendief (A081), grote karekiet (A298) en snor (A292), echte rietlandbroeders, maar ook broedvogels van vroeg verlandingsstadia en natte graslanden als porseleinhoen (A119), kemphaan (A151) en zwarte stern (A197). In het IJsselmeergebied zijn verder voor het IJsselmeer en voor het Markermeer en IJmeer voorwaardelijke herstelopgaven opgenomen voor visetende en benthosetende populaties van doortrekkende en overwinterende watervogels. De kernopgaven voor deze gebieden, zoals die voortkomen uit de regionale doelen voor het landschap Meren en Moerassen, bestaan uit het scheppen van meer rui- en rustplaatsen voor enkele soorten als kuifeend (A061), fuut (A005) en slobeend (A056) en het herstel van grote oppervlakten overjarig riet, inclusief waterriet door het herstel van natuurlijk peildynamiek ten behoeve van Noordse woelmuis (*H1340) en eerder genoemde rietbroedvogels en het aanleggen van plas-dras situaties ook voor Noordse woelmuis en Watersnip (A153) en andere vogels.

In het regionale proces om tot beheerplannen Natura 2000 te komen is onder leiding van Rijkswaterstaat IJsselmeergebied een inventarisatie uitgevoerd van maatregelen die nodig zijn om een gunstige staat van instandhouding te bereiken voor habitats en soorten onder de ontwerp-aanwijzingsbesluiten. Tevens is een eerste globale kostenraming gemaakt van kosten die nodig gaan zijn voor herstel en uitbreiding van overjarig riet, inclusief waterriet in de randmeren. Door één van de beherende partijen, Natuurmonumenten, is een raming opgegeven voor maatregelen die in hun terreinen in het IJsselmeergebied genomen moeten worden. Dat betreft vooral de randmeren en de IJsselmeerkust. Voor de randmeren gaat het om vele miljoenen voor herinrichting en vele miljoenen voor transformatie van jaarlijks gemaaid riet naar overjarig riet. Dat doet verwachten dat voor omvorming van met name rietbeheer in het hele Meren en Moerassen landschap die noodzakelijk zijn om een gunstige staat van instandhouding van de soorten die er afhankelijk van zijn, jaarlijkse budgetten nodig zijn die tientallen miljoenen boven de bestaande budgetten kunnen uitgaan.

Voor een systeem dat duurzaam en robuust en kan anticiperen op natuurlijke dynamiek en klimaatveranderingen zijn nog aanvullende maatregelen als verandering in waterpeildynamiek in grote open wateren en plassen nodig en verdrogingbestrijding in met name laagveen beschermingszones nodig. Daarbij gaan voor een deel regionale economische en sociale belangen, zoals jaarlijks riet snijden en landbouw in de nabijheid van beschermingszones waarvoor verdrogingbestrijding aan de orde is, wellicht beduidend nadeel ondervinden.

De financiële en maatschappelijke kosten van deze lopende beleidsuitwerking kunnen afgezet tegen investeringen in een gebied waar meer fysieke en maatschappelijke ruimte is voor het scheppen van nieuwe habitats. Waarin alle boven genoemde soorten in een duurzame, robuuste, klimaatbestendige, relatief onderhoudsarme omgeving in dusdanig grote aantallen kunnen voorkomen dat een landelijk gunstige staat van instandhouding tegen lagere economische en maatschappelijke kosten te realiseren is. Ecologisch wetenschappelijk is hierin van belang dat een grootschalig nieuw optimaal systeem van habitats naast een eigen hoge waarde tevens als brongebied kan dienen voor herbevolking van andere suboptimale gebieden.

Provincies Flevoland en Noord-Holland stellen voor dat van rijkszijde anno 2009 een tussentijdse evaluatie plaatsvindt van de uitwerking van het Doelendocument in het licht van het rijksbeleid om doelen strategisch te lokaliseren voor het Meren en Moerassen landschap. Door toepassing van de inzichten die de rijksoverheid en regio samen hebben opgedaan na 2006, in het kader van studies voor Randstad Urgent projecten zoals de Toekomstagenda Markermeer en IJmeer en de meerdere uitwerking van Natura 2000 doelstellingen in beheerplannen. Het investeren in land-water overgangen volgens het TMIJ-voorstel zal zeker kunnen blijken kosteneffectiever te zijn en maatschappelijk acceptabeler om een gunstige staat van instandhouding te bereiken van een groot aantal soorten waarvoor in het Natura 2000 landschap Meren en Moerassen herstelopgaven zijn geformuleerd.

**5. HET EFFECT VAN
HOGERE WATERPEILEN
OP DE NATUUR VAN
IJSSELMEER EN MARKERMEER**

Het effect van hogere waterpeilen op de natuur van IJsselmeer en Markermeer

Albert Rimmelzwaal (RWS Waterdienst), IJsbrand Zwart (provincie Flevoland)

10-9-2008

Inleiding

Afhankelijk van de politieke besluitvorming zou het waterpeil van het IJsselmeer en eventueel ook het Markermeer in de toekomst verhoogd kunnen worden. De reden hiervoor is enerzijds de stijgende zeespiegel en anderzijds de toenemende behoefte aan zoet water. Een hoger waterpeil heeft consequenties voor de natuur in het gebied, zowel voor de bestaande natuur als voor de natuur die er nog tot ontwikkeling kan worden gebracht. Ten behoeve van het project Toekomstverkenning Markermeer IJmeer en de Beleidsnota IJsselmeergebied wordt in deze notitie een eerste verkenning gedaan naar de gevolgen van peilverhoging voor de natuur in Markermeer en IJmeer.

Deze verkenning betreft de effecten van een verhoging van de huidige streefpeilen met 40 of 100 centimeter. Er wordt niet gekeken naar andere aanpassingen die denkbaar zijn in het peilbeheer, zoals een seizoensvolgend peil.

Ecologie en diepte

De verschillende dieptezones van de meren hebben verschillende waarde voor de natuur. Buitendijkse gronden en de overgang van land naar water zijn belangrijk voor ondermeer (oever)vegetatie, weidevogels en moerasvogels. Ondiep water is belangrijk voor waterplanten en de voortplanting van bepaalde vissoorten. In matig diep water kunnen duikeenden foerageren op bodemdieren (onder meer de driehoeksmossel). Als het water dieper is dan een meter of vier, kost dat teveel energie. Het diepe water (dieper dan vier meter) is van beperkt belang voor enkele vissoorten. In de huidige meren is de oppervlakte diep water veel groter dan ecologisch gezien wenselijk zou zijn. In meer natuurlijke laaglandmeren is de oppervlakte ondiep water en land-waterovergangen veel groter. Dergelijke meren kennen een grotere ecologische rijkdom. In het IJsselmeergebied zien we dat in de randmeren terug.

Het ecologische effect van peilverhoging kan worden ingeschat door te kijken naar de veranderingen in de oppervlakten van de verschillende diepteklassen in het gebied.

Natuurwaarden IJsselmeer

Tabel 1 geeft de oppervlakten van een aantal dieptezones in het IJsselmeer. Dit gebeurt voor het huidige zomerstreefpeil van -20 cm NAP, een 40 cm verhoogd peil en een 100 cm verhoogd peil.

Tabel 1 Oppervlaktes van ecologisch relevante zones in het IJsselmeer

	huidig zomerpeil		40 cm hoger		100 cm hoger	
	ha	%	ha	%	ha	%
diep (dieper dan 4 m)	80582	69,4%	91491	78,7%	100862	86,8%
matig diep (2-4 m)	27374	23,6%	17632	15,2%	9807	8,4%
ondiep (0-2m)	6109	5,3%	6028	5,2%	5182	4,5%
land (>0 cm)	2116	1,8%	1030	0,9%	330	0,3%
totaal	116181	100,0%	116181	100,0%	116181	100,0%

Uit de tabel blijkt dat de oppervlakte diep water (die eigenlijk al veel te groot is) sterk toeneemt door peilverhoging. Het buitendijkse land verdringt grotendeels. Daarnaast neemt vooral de oppervlakte van matig diep water sterk af. Hieruit volgt dat de potenties voor veel (N2000) natuurwaarden sterk afnemen. In de eerste plaats gaat het om de vegetatie van buitendijkse gronden, oevervegetaties en waterplanten. Daarmee worden ook de broed- en foerageergebieden voor een reeks van vogels (weidevogels, broedvogels van kale grond, riet- en moerasvogels, herbivore watervogels) sterk

beperkt. Ook het leefgebied van de Noorse Woelmuis gaat grotendeels verloren. Tot slot neemt het foerageergebied voor bodemfauna etende watervogels sterk af.

De grotere diepte zal weinig invloed hebben op de vispopulatie en op foerageermogelijkheden voor visetende watervogels. Er is een kleine kans dat de grotere waterdiepte enigszins positief uitwerkt voor spiering, omdat het water minder snel opwarmt. Verder vallen er geen positieve effecten voor de natuur te verwachten van verhoging van het waterpeil.

De conclusie is dus dat peilverhoging leidt tot een sterke aantasting van natuurwaarden van het IJsselmeer. Het effect is evenredig met de grootte van de peilstijging. Als gevolg van peilstijging kan niet meer voldaan worden aan de (inter)nationale wet en regelgeving zoals de Vogel- en Habitatrichtlijn en de Natuurbeschermingswet.

Natuurwaarden Markermeer

Tabel 2 geeft voor het Markermeer de oppervlaktes van ecologisch relevante zones, bij het huidige zomerstreefpeil en bij peilen die 40 en 100 cm zijn verhoogd.

Tabel 2 Oppervlaktes van ecologisch relevante zones in het Markermeer

	huidig zomerpeil		40 cm hoger		100 cm hoger	
	ha	%	ha	%	ha	%
diep (dieper dan 4 m)	19872	28,8%	38677	56,0%	53853	77,9%
matig diep (2-4 m)	44538	64,5%	28477	41,2%	14595	21,1%
ondiep (0-2m)	4562	6,6%	1923	2,8%	631	0,9%
land (>0 cm)	129	0,2%	23	0,0%	21	0,0%
totaal	69100	100,0%	69100	100,0%	69100	100,0%

62 / 63

Ook in het Markermeer neemt de oppervlakte diep water toe door peilstijging. Als gevolg van de morfologie van het gebied is het effect nog veel sterker dan in het IJsselmeer. De oppervlakte van matig diep water neemt sterk af. Bij een peilstijging van een meter is er minder dan een derde van over. Het ondiepe water (waterplantenzone) beslaat nu al een kleine oppervlakte en daar blijft bij peilstijging nauwelijks iets van over. Buitendijkse gronden komen bij het Markermeer nauwelijks voor.

Het is duidelijk dat door peilstijging de bestaande waardevolle en beschermde ondergedoken waterplantenvegetaties sterk achteruit zullen gaan. Positieve effecten van de peilverhoging zijn niet te verwachten. In het ondiepe Markermeer zullen ook na peilverhoging geen koelere gebieden voor spiering ontstaan.

De conclusie is dus dat peilverhoging ook in het Markermeer leidt tot een sterke aantasting van de bestaande natuurwaarden en dat des te meer naarmate de peilstijging groter is. Ook in het Markermeer kan dan niet voldaan worden aan de (inter)nationale wet en regelgeving zoals de Vogel- en Habitatrichtlijn en de Natuurbeschermingswet.

Kansen voor een toekomstbestendig ecosysteem Markermeer

Voor het Markermeer is een beeld ontwikkeld van een toekomstbestendig ecologisch systeem. In dit beeld is een maatregelenpakket opgenomen ter versterking van de bestaande natuurwaarden. Het omvat de aanleg van moerasgebieden en maatregelen om het slibgehalte in het water te beperken (luwtezones en bezinkputten). De vraag is in hoeverre de maatregelen nog uitvoerbaar en zinvol zijn bij een flinke peilverhoging in het meer.

- Moerasgebieden kunnen nog steeds worden aangelegd. De kosten ervan zullen wat hoger worden, omdat de gebieden of direct bij aanleg of op een later moment (als de peilstijging

optreedt) moeten worden opgehoogd. Het verdrinken van het moeras en het weer herstellen door ophoging past bij ecologische processen die in natuurlijke moerassystemen optreden.

- De maatregelen voor het creëren van gebieden met minder hoge slibgehalten blijven uitvoerbaar. Het effect ervan zal na peilverhoging echter sterk afnemen. De situatie is nu al sub-optimaal voor de ontwikkeling van waterplanten en na peilverhoging valt er nauwelijks meer ontwikkeling van waterplanten te verwachten. Mogelijk zijn de zones nog wel geschikt voor de ontwikkeling van driehoeksmossels, maar daarover bestaat nog veel onzekerheid. Bovendien zijn veel locaties dan zo diep, dat duikeenden de mossels niet effectief meer kunnen bereiken.

Samenvattend: moerasontwikkeling blijft mogelijk, maar waterplantengebieden en foerageergebieden voor mosseletende duikeenden hebben steeds minder perspectief naarmate het peil stijgt.

Er kan nog steeds sprake zijn van een waardevol ecosysteem, maar met een ander karakter dan het huidige.

Conclusie

Peilverhoging leidt in Markermeer en IJsselmeer tot grote verliezen in bestaande (beschermde) natuurwaarden, en dit des te meer naarmate de peilstijging groter is. Het effect is in het Markermeer sterker dan in het IJsselmeer. Gezien de oppervlakten waarover het gaat zijn de verliezen nauwelijks te mitigeren. De aanleg van moerasnatuur wordt duurder door de peilverhoging, maar blijft goed realiseerbaar.

6. EFFECTEN VAN PEILVERANDERINGEN IN HET IJSSELMEER EN MARKERMEER-IJMEER

Effecten van peilveranderingen in het IJsselmeer en Markermeer-IJmeer

Quick scan seizoensgebonden peil

Deltares

Samenvatting

Een **seizoensgebonden peilbeheer in het IJsselmeergebied**, waarbij in het voorjaar het peil hoger wordt opgezet en in de zomer verder uitzakt, lijkt zowel voor zoetwatervoorziening als voor het versterken van natuurwaarden interessant. In verschillende studies, workshops en beleidsdocumenten is aan dit peilbeheer gerefereerd en gerekend. Aan Deltares is gevraagd te inventariseren in hoeverre de wensen ten aanzien van het seizoensgebonden peil vanuit natuur en zoetwatervoorziening en de effecten daarvan op diverse aspecten en gebruiksfuncties bekend en gekwantificeerd zijn. Daarbij is aangegeven hoe deze kennis eventueel in vervolgstudies verder is aan te vullen. Dit rapport beschrijft het resultaat van deze **inventarisatie**. De focus is hierbij geweest op het IJsselmeer en het Markermeer. De Veluwerandmeren zijn buiten beschouwing gelaten.

Een seizoensgebonden peil kan door inundatie (overstromen / onder water lopen) van oeverzones in het vroege voorjaar en het vervolgens weer droogvallen tijdens het groeiseizoen een grotere diversiteit aan vegetatie en daarmee meer diverse habitats bewerkstelligen. Deze versterking van **natuurwaarden** kan in het IJsselmeer en het Markermeer alleen plaatsvinden wanneer ook grootschalige landwaterovergangen worden gerealiseerd; het talud van oeverzones bepaalt immers hoeveel land inundeert en weer droogvalt. Een variatie door het seizoen van 65 tot 100 cm lijkt wenselijk. Natuurwaarden hebben echter baat bij afwijkingen van deze variatie door de jaren heen. Voor nieuw te ontwikkelen natuur moet het talud en de hoogteligging van de oevers worden afgestemd op het in te stellen peilverloop. Het instellen van een structureel hoger of lager peil zal invloed hebben op bestaande natuurwaarden. Een afweging waarin alle natuurwaarden worden meegenomen is nodig. Peilveranderingen hebben ook invloed op waterkwaliteit (slibopwerveling, temperatuur, nalevering uit de bodem) en waterkwaliteit en natuurwaarden beïnvloeden elkaar. Het is raadzaam om de waterkwaliteitseffecten op natuurwaarden mee te nemen in een verdere bepaling van het voor natuurwaarden gewenste peilverloop.

Voor **zoetwatervoorziening** verwacht het W+ klimaatscenario¹ een vraag naar extra water (in 2050 ongeveer 50 cm waterschijf in IJsselmeer en Markermeer in een extreem droog jaar), waarin door middel van seizoensfluctuaties voorzien kan worden. Hierbij wordt juist gevraagd het peil tot ver in de zomer (juli, augustus) hoog te houden.

Uitgangspunt is om voor het instellen van een seizoensgebonden peil geen dijkverhoging te laten plaatsvinden. Veiligheid bepaalt daarmee de bovengrens voor het instellen van een seizoensgebonden peil. In het vroege voorjaar (maart/april) kan op het IJsselmeer tot 2020

¹ Er wordt uitgegaan van het W+ klimaatscenario van de KNMI '06 scenario's. Deze scenario's zijn te verwachten klimaatscenario's gebaseerd op de wereldwijde temperatuurstijging en veranderingen in de stromingspatronen van de lucht in onze omgeving (West Europa) en de daarmee samenhangende veranderingen in de wind. W+ is het meest extreme scenario.

het peil tot -0,05 m NAP verhoogd worden, tot 2035 kan dit tot -0,10 m NAP (vanaf april). Voor het Markermeer geldt een mogelijke opzet tot -0,10 m NAP tot 2020, tot 2035 kan het peil tot ditzelfde niveau worden opgezet, echter wel pas in april. Voor alle situaties geldt dat vanaf mei het peil verder opgezet kan worden tot +0,10 m NAP op het Markermeer (zowel 2020 als 2035) en het IJsselmeer tot 2035. Tot 2020 kan op het IJsselmeer in mei tot +0,15 m NAP worden opgezet.

De fysieke belemmeringen die optreden voor diverse **gebruiksfuncties** bij zowel peilverhogingen als -verlagingen zijn redelijk goed bekend, hoewel lokale details nog ontbreken. In het algemeen geldt dat zoetwaterinlaat onder vrij verval rond het Markermeer bij een peil onder -0,30 m NAP problemen zal gaan opleveren, op het IJsselmeer zal dat pas vanaf ongeveer -0,50 m NAP het geval zijn. Bij sluisen treden op het Markermeer vanaf -0,30 m NAP problemen op, op het IJsselmeer al vanaf -0,20 m NAP. Verder zullen de grootste beroepsscheepvaartklassen onder -0,40 m NAP niet langer met volle belading kunnen varen. De beroepsscheepvaart zal geen hinder ondervinden van peilverhoging tot aan het vanuit veiligheid toegestane peil. De recreatievaart wel. De scheepstypes zijn afgestemd op de huidige doorvaarthoogten en diepgang. Bij gevolg zullen vanaf iedere peilopzet of peildaling groepen recreanten hinder ondervinden. Effecten op grondwater en kwel lijken beperkt, met name als gevolg van de slecht doorlatende Holocene lagen onder het Markermeer. Doorsnijding van deze lagen door zandwinputten of vaargeulverdiepingen kan daar verandering in brengen.

Terwijl de fysieke belemmeringen redelijk in kaart zijn, zijn **kostenschattingen** veelal ontbrekend of verouderd. Ook is nog niet goed bekend hoeveel mensen of bedrijven in een bepaalde sector, bijvoorbeeld recreanten, benadeeld zullen worden door veranderingen.

Een seizoensgebonden peil met een **fluctuatie van 40 cm** (van +0,10 m NAP tot -0,30 m NAP) is mogelijk op het Markermeer zonder veel effecten op gebruiksfuncties. Het peil van +0,10 m NAP kan pas in mei plaatsvinden. Een hoger peil kan voor delen van de recreatievaart een belemmering vormen. Om de grotere fluctuatie van 65 tot 100 cm te kunnen realiseren zal **een discussie** opgestart moeten worden over de mate waarin effecten op diverse functies te verenigen zijn met de wensen vanuit natuurwaarden.

Onnodig grote marges voor hoogwaterbescherming en zoetwatervoorziening kunnen worden verkleind door het optimaal benutten van kennis van het watersysteem en het verkennen van de mogelijkheden van slim peilbeheer op basis van afvoer- en weersvoorspellingen. Dit vergroot de mogelijkheden voor het combineren van functies.

Als gevolg van de klimaatverandering / zeespiegelstijging en het daaraan gekoppelde meestijging van het waterpeil is er minder ruimte voor peilopzet ten behoeve van de zoetwatervoorziening. In de discussie zal daarom aandacht besteed moeten worden aan de vraag hoe een gefaseerde invoering van seizoensgebonden peil en ontwerp van natuurinrichtingsmaatregelen gelijk op kunnen lopen met de in de tijd veranderende omstandigheden.

Het volledige rapport vind u terug op de, bij het Toekomstbeeld Markermeer IJmeer behorende DVD.

**7. FACTSHEET
UITGANGSPUNTEN RUIMTELIJK
ONTWERP OERMOERAS**

Factsheet Uitgangspunten ruimtelijk ontwerp oermoeras

Tauw

Deze factsheet beschrijft de ecologische uitgangspunten voor een ruimtelijk ontwerp van het oermoeras in het Markermeer. De uitgangspunten zijn gebaseerd op enkele onderzoeksrapporten, aangevuld met expert judgement zoals die beschikbaar was in april 2009. Naast de

Het oermoeras is een grootschalig, aaneengesloten moerasgebied van ca. 6000 ha aan weerszijden van de Houtribdijk bij Lelystad. Het grootste deel van dit nieuw aan te leggen moeras, zo'n 4500 ha, is bestemd in het Markermeer. De term oermoeras verwijst naar een natuurlijk moeras waar nog geen verlanding heeft plaatsgevonden. De bodem bestaat daardoor uit minerale gronden (zoals klei) en niet uit veen. Een oermoeras is rijk aan land-waterovergangen en heeft meer water dan land. Grote delen van het moeras zijn of stromen regelmatig onder water. Tegelijk is er maar beperkt open water aanwezig. De oppervlaktes als de typen habitats zijn vergelijkbaar met de Oostvaardersplassen. Een essentieel verschil is echter dat het nieuwe oermoeras in open verbinding staat met het Markermeer, waardoor het oermoeras veel dynamischer natuur oplevert. Het is daarmee geen herhaling van de Oostvaardersplassen. Deze opbouw van het moeras, met daaromheen het open water van het Markermeer en IJsselmeer, vormt het ideale leefgebied voor diverse vegetaties, voor vissen en voor tal van moerasvogels.

In IJsselmeer, maar vooral in het Markermeer en IJmeer ontbreken grootschalige land-waterovergangen. Het is niet zozeer dat ze er niet zijn, maar door de aanleg van dijken en polders zijn ze fysiek gescheiden van het open watersysteem. Dit besef is de aanleiding geweest om te pleiten voor een met het open water verbonden, grootschalig oermoeras in het IJsselmeergebied. Uit observaties van vergelijkbare meren in een natuurlijke situatie is de omvang van het moeras afgeleid.¹ In het slibrijke Vörtsjärv-meer en het grotere Peipsi-meer op de grens van Estland en Rusland komen grote oevergebonden moerassen voor. Zo hebben macrofyten (submerse, drijvende en emergente waterplanten) in het troebele Vörtsjärv een bedekking van ca. 20% van het totale oppervlak². Dit komt onder meer door de flauw hellende oevers. Voor het Markermeer betekent dit dat er ca. 6600 ha aan waterplantenvegetatie en 6000 ha aan land waterzone aanwezig moet zijn, waarvan 4500 ha oermoeras, om dezelfde verhouding aan habitats binnen het systeem te realiseren.

Studie naar de landschapspatronen en –verdeling in het Peipsi-meer laat het belang zien van grootschalige natte natuurgebieden, die rijk zijn aan gradiënten en weinig verstoring ondervinden. Ondiepe oevergebieden zijn hoog productief en bij een seizoensgebonden peilverloop groeien er bijzondere vegetaties in verschillende fasen van successie. Ook uit andere studies komt naar voren dat grote oppervlaktes de enige mogelijkheid zijn om complete ecosystemen met een hoge som aan diversiteit te krijgen.³

72 | 73

Het volledige rapport vind u terug op de, bij het Toekomstbeeld Markermeer IJmeer behorende DVD

¹ Van Eerden, M., H. Bos & L. Van Hulst (eds.), 2007: In the mirror of a lake: Peipsi and IJsselmeer for mutual reference.

² Aquasense, 2005: Natuurlijke referenties voor het IJsselmeergebied.

³ Staatsbosbeheer, 2009

8. EFFECTEN OP DE RUIMTELIJKE KWALITEIT

Amsterdam, juni 2009

door:

VISTA

in opdracht van:

 Samenwerkingsverband
Toekomst Markermeer - IJmeer

Toekomstbeelden Markermeer IJmeer

Effecten op de ruimtelijke kwaliteit

8. EFFECTEN OP DE RUIMTELIJKE KWALITEIT

Inleiding & leeswijzer

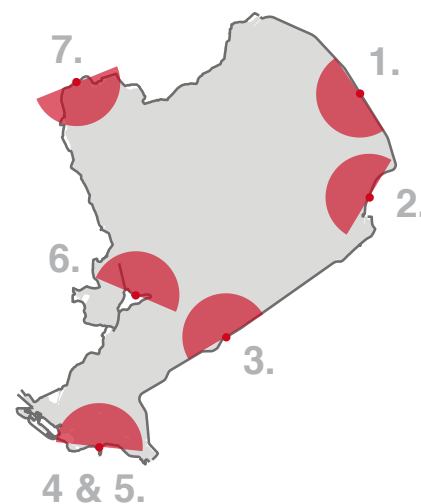
In maart 2009 heeft Vista van het samenwerkingsverband Toekomst Markermeer IJmeer de opdracht gekregen om een 'kijkdoosinstrument' te ontwikkelen. Doel hiervan was om een objectieve bijdrage te leveren voor de discussies over ruimtelijke kwaliteit én de beleving daarvan tijdens interactieve werksessies met de regio om te komen tot een breed gedragen toekomstbeeld.

In het kijkdoosinstrument zijn een veelheid aan mogelijk denkbare ruimtelijke maatregelen, die nodig zijn voor het bereiken van het TBES (toekomst bestendig ecologisch systeem) en het Toekomstbeeld Recreatie&Toerisme 2030, in beeld gebracht, steeds ten opzichte van de huidige situatie. Deze mogelijke toekomstbeelden gaven de mogelijke verandering van het landschap aan en vormden de gelijke basis voor uiteenlopende discussies over de impact van de maatregelen op de ruimtelijke kwaliteit van het landschap van het Markermeer IJmeer.

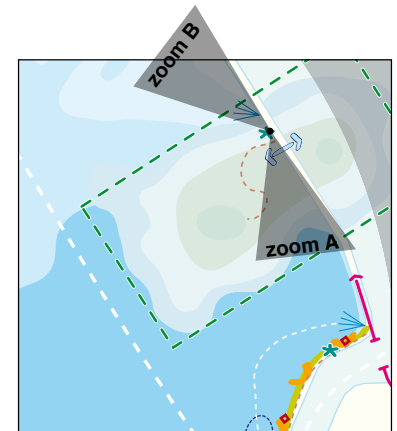
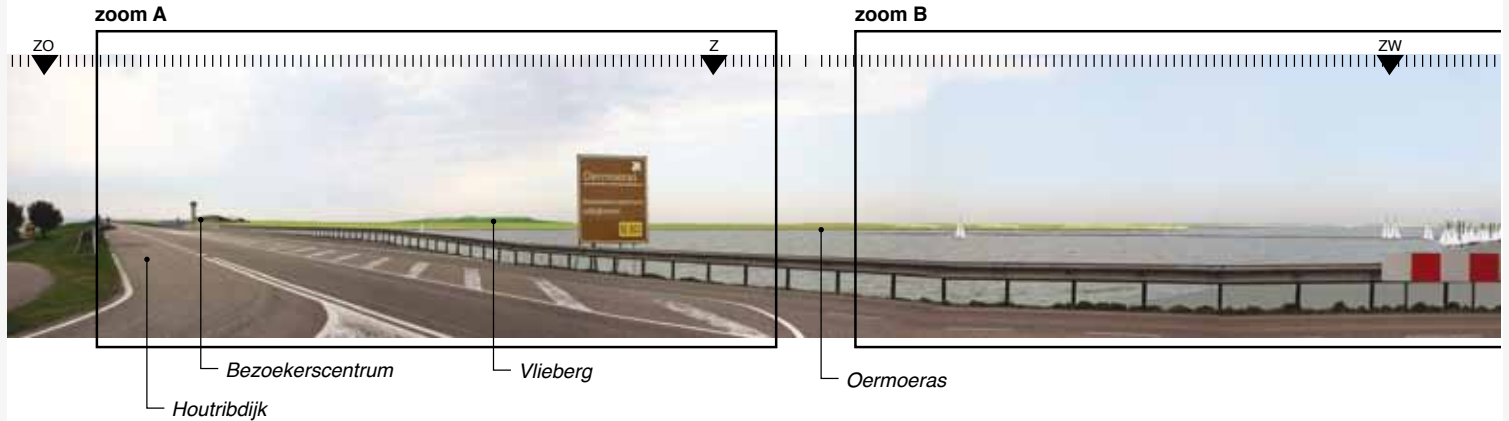
Met de input vanuit de regioessies zijn de uiteindelijke toekomstbeelden voor het Markermeer IJmeer opgesteld. Deze rapportage geeft inzicht in de toekomstbeelden en beschrijft de effecten daarvan op de ruimtelijke kwaliteit. De positie van toekomstbeelden sluit aan op de indeling zoals deze ook voor de variantenstudie wordt gehanteerd.

Toekomstbeelden:

- 1. Oermoeras Houtribdijk**----- pag. 80-81
- 2. Kustontwikkeling Lelystad**----- pag. 82-83
- 3. Lepelaarseiland Oostvaardersdijk**----- pag. 84-85
- 4. Zuidelijk om IJmeer**----- pag. 86-87
- 5. Bouwen in het IJmeer**----- pag. 88-89
- 6. Stredam Marken**----- pag. 90-91
- 7. Stredammen Hoornsche Hop**----- pag. 92-93

Toekomstbeeld

Uitsnede Kaartbeeld Toekomstbeeld

Kwaliteitscriteria

Algemeen

1. Horizon

2. Weidsheid en leegte

3. Rust en duisternis

4. Landmarks en silhouetten

5. Weer en wind

Specifiek Houtribdijk

1. Behoud herkenbaarheid als element inpolderingsgeschiedenis, een eenduidig, 30 kilometer lang dijklichaam.

2. Behoud en versterking beleving uniek panorama van oneindige watervlakten aan weerszijden van de weg.

3. Behoud en ontwikkeling van de sluiscomplexen als watererfgoed van de 20e eeuw.

Effecten

Het uitgangspunt van 5% bosvegetatie en de aanleg van enkele vlietbergen is van zodanige omvang dat de gave horizon wordt onderbroken.

Het uitgangspunt van 5% bosvegetatie en de vlietbergen vormt een risico op afzwakking van beleving van weidsheid en leegte. Echter, met een doordacht ruimtelijk ontwerp kan met het oermoeras de beleving van weidsheid en leegte mogelijk worden versterkt.

Risico op vermindering van beleving van rust en duisternis. Met name de koppeling van recreatieve voorzieningen aan de Houtribdijk kunnen lichtvervuiling veroorzaken.

De ontwikkeling van recreatieve voorzieningen aan het oermoeras biedt kansen voor de ontwikkeling van passende nieuwe landmarks.

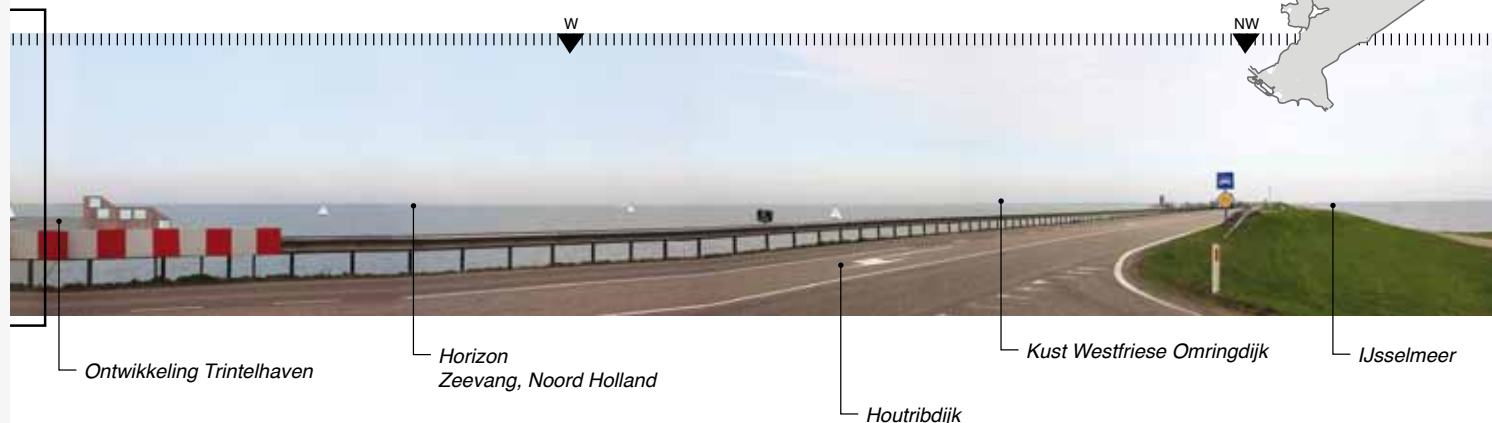
De positionering van het oermoeras zorgt voor meer golfbeschutting kustwateren langs de Houtribdijk. De weidse landschap van het moeras zal vrijwel geen effect hebben op de wind.

Blijft behouden.

Het panorama veranderd in grote mate. Het oermoeras is echter een 'waterlandschap'. In die zin blijft het panorama behouden. Het uitgestrekte moeraslandschap vormt een mogelijke versterking van de uniciteit van het panorama.

Blijven behouden.

1. Oermoeras Houtribdijk

zoom A

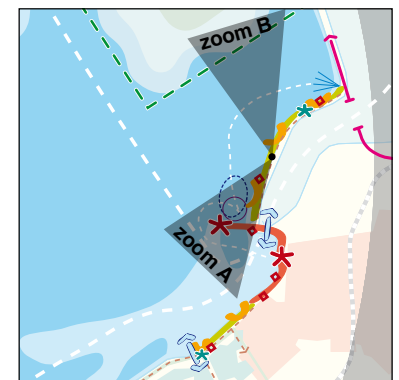
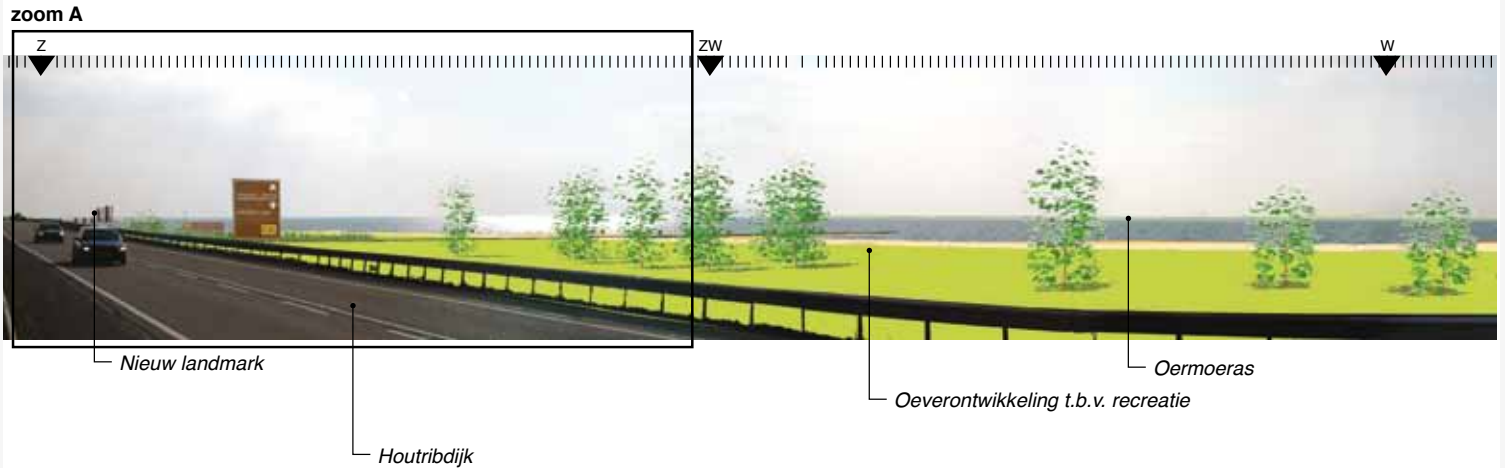
Zicht richting Lelystad op de Houtribdijk ter hoogte van Trintelhaven. Een mogelijk bezoekerscentrum kan een nieuwe, passende landmark worden. De 'vlieberg' (vluchtberg voor grazers bij hoog water) en enkele bossages op drogere delen onderbreken de gave horizon.

zoom B

Zicht richting Amsterdam over het oermoeras. De overwegend lage watervegetaties vormen een eindeloos moeraslandschap tot aan de horizon. Mogelijk biedt de golfbeschutting van het moeras kansen om de Trintelhaven aan de zuidzijde van de Houtribdijk te ontwikkelen tot een kleinschalig vaardoel.

Toekomstbeeld

Uitsnede Kaartbeeld Toekomstbeeld

Kwaliteitscriteria

Algemeen

1. Horizon
2. Weidsheid en leegte
3. Rust en duisternis
4. Landmarks en silhouetten
5. Weer en wind

Specifiek Houtribdijk

1. Behoud herkenbaarheid als element inpolderingsgeschiedenis, een eenduidig, 30 kilometer lang dijklichaam.
2. Behoud en versterking beleving uniek panorama van oneindige watervlakten aan weerszijden van de weg.
3. Behoud en ontwikkeling van de sluiscomplexen als watererfgoed van de 20e eeuw.

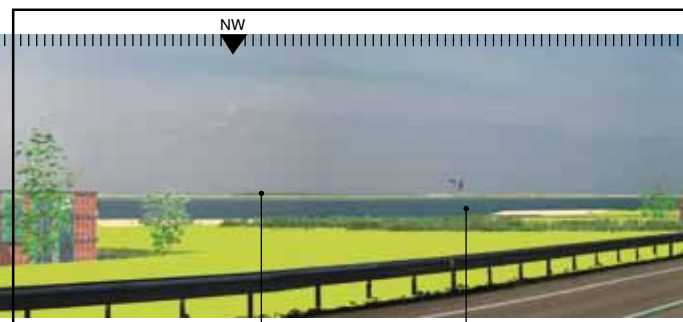
Effecten

- De horizon blijft intact. Ontwikkelingen richting het oermeeras vormen een mogelijk risico op de aantasting van de horizon.
- Doordat ontwikkelingen gekoppeld zijn aan de kust blijft de weidsheid en leegte behouden.
- Doordat ontwikkelingen zich concentreren voor het waterfront van Lelystad blijft de rust en duisternis op andere plaatsen behouden. Ontwikkelingen richting het oermeeras vormen een mogelijk risico op de aantasting van de horizon.
- De ontwikkeling van het waterfront van Lelystad biedt kansen voor een sterk stadssilhouet van Lelystad aan het Markermeer. Dit levert een positieve bijdrage aan de ruimtelijke kwaliteit.
- Weer en wind houden vrij spel op de kust van Lelystad. Het gevoel van Lelystad aan de grote 'zee' blijft beleefbaar.
- Blijft behouden. Extra aandacht vraagt het eventuele doortrekken van de N302, waarmee mogelijk afbreuk wordt gedaan aan de 'Bocht van Van Eesteren' dat een verhaal verteld over de inpolderingsgeschiedenis.
- Blijft behouden, wordt niet versterkt.
- Blijven behouden. Het mogelijk downgraden van de N302 over de Houtribsluizen biedt kansen voor de toeristisch recreatieve ontwikkeling van dit watererfgoed.

2. Kustontwikkeling Lelystad

zoom B

NW

N

Kleinschalige recreatievoorzieningen

Oermoeras,
droge delen

Nieuwe baai

Houtribdijk,
'Bocht van Van Eesteren'

Houtribdijk langs oermoeras

zoom A

Zicht langs het waterfront van Lelystad richting Amsterdam. Het gevoel van Lelystad aan de 'zee' met de gawe horizon blijft behouden. Nieuwe landmarks in het waterfront kunnen bijdragen aan een sterk stadssilhouet van Lelystad aan het Markermeer.

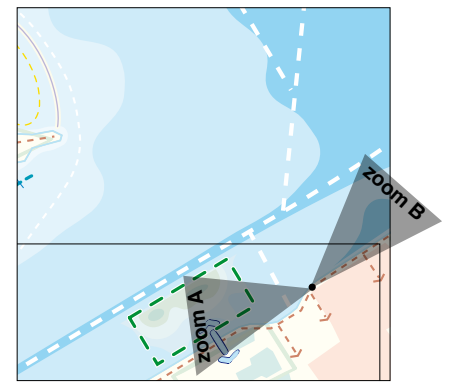
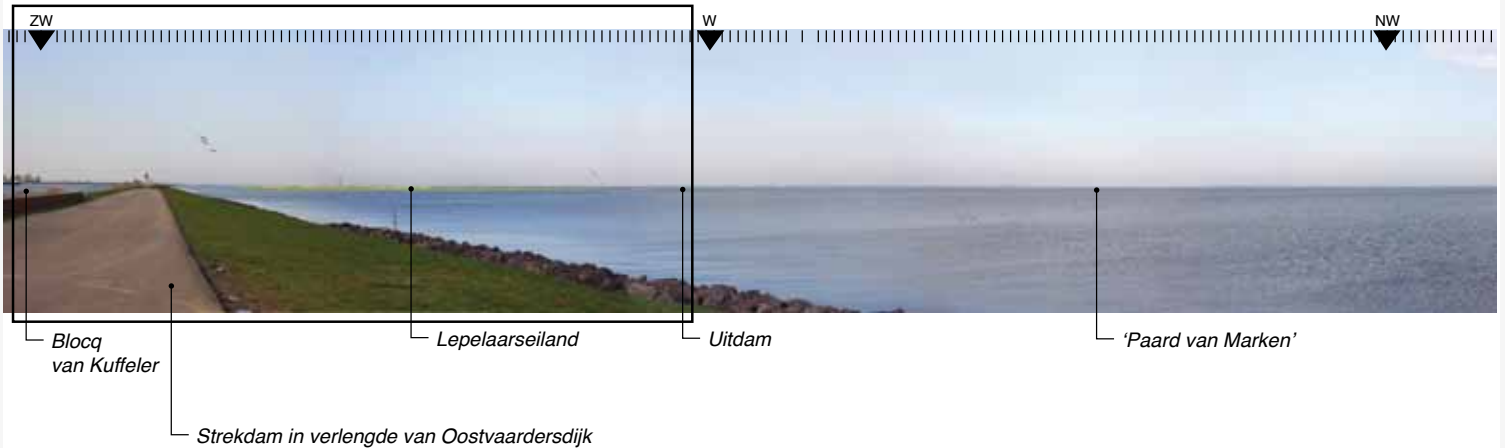
zoom B

Zicht richting Trintelhaven met op de voorgrond de ontwikkeling van oeverrecreatie en in de achtergrond het oermoeras met drogere delen en bossages. Tussen de kust en het moeras een nieuwe baai met mogelijkheden voor uitbreiding van kleinschaliger watersport.

Toekomstbeeld

zoom A

Uitsnede Kaartbeeld Toekomstbeeld

Kwaliteitscriteria

Algemeen

1. Horizon
2. Weidsheid en leegte
3. Rust en duisternis
4. Landmarks en silhouetten
5. Weer en wind

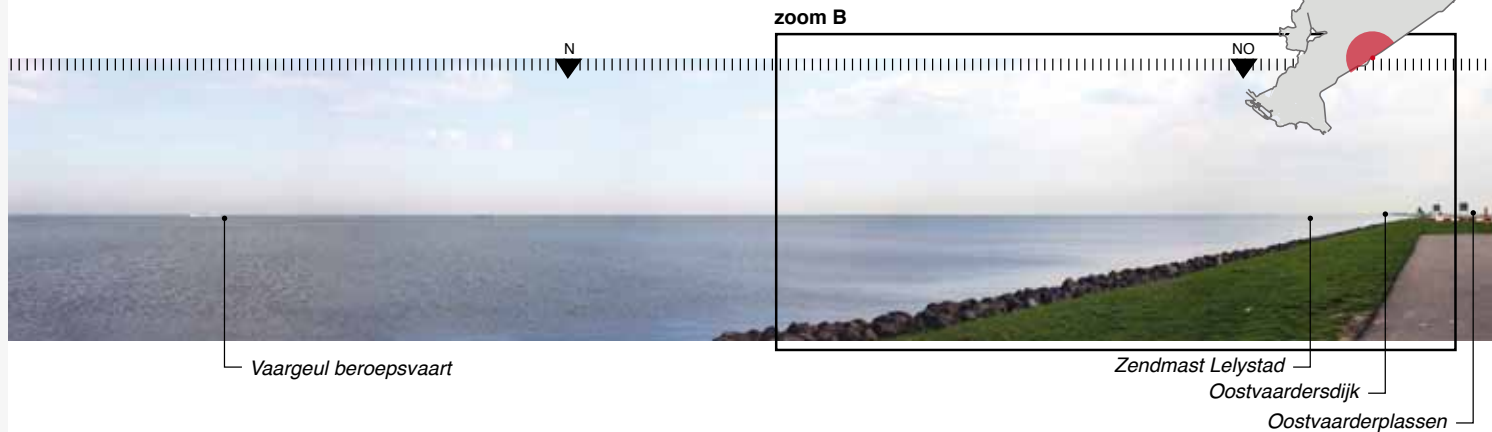
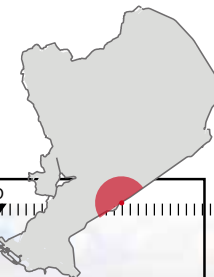
Specifiek Flevokust

1. Behoud karakteristieke scherpe overgang van land naar water; een lange rechte strakke dijk.
2. Versterken van het moderne grootschalige polderlandschap.
3. Versterken van de relatie tussen Lelystad en Almere met het water aansluitend op het karakter van deze poldersteden.
4. Behoud en ontwikkeling van de Oostvaarderplassen als natuurgebied van internationale allure.

Effecten

- Nagenoeg onverstoord.
- Leegte verminderd. De weidsheid van het landschap blijft behouden door dieptewerking van het eiland.
- Nagenoeg onverstoord, mogelijk meer kleine recreatievaart vanuit 'Blocq van Kuffeler' door beschutting van het eiland bij overheersende windrichting.
- Onverstoord, Oostvaardersdijk blijft het ruimtelijk beeld bepalen. Over een relatief kort deel neemt Lepelaarseiland de golfwerking op de Oostvaardersdijk weg, door de lage vegetatie geen invloed op de wind.
- Blijft behouden.
- Wordt niet versterkt.
- Wordt niet versterkt.
- Wordt behouden, niet doorontwikkeld.

3. Lepelaarseiland Oostvaardersdijk

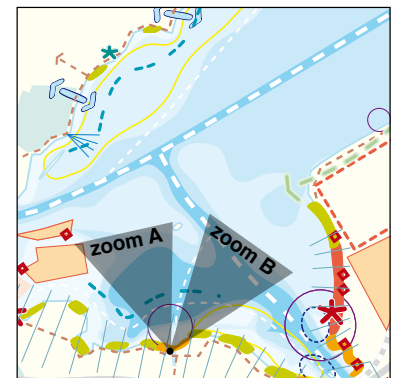
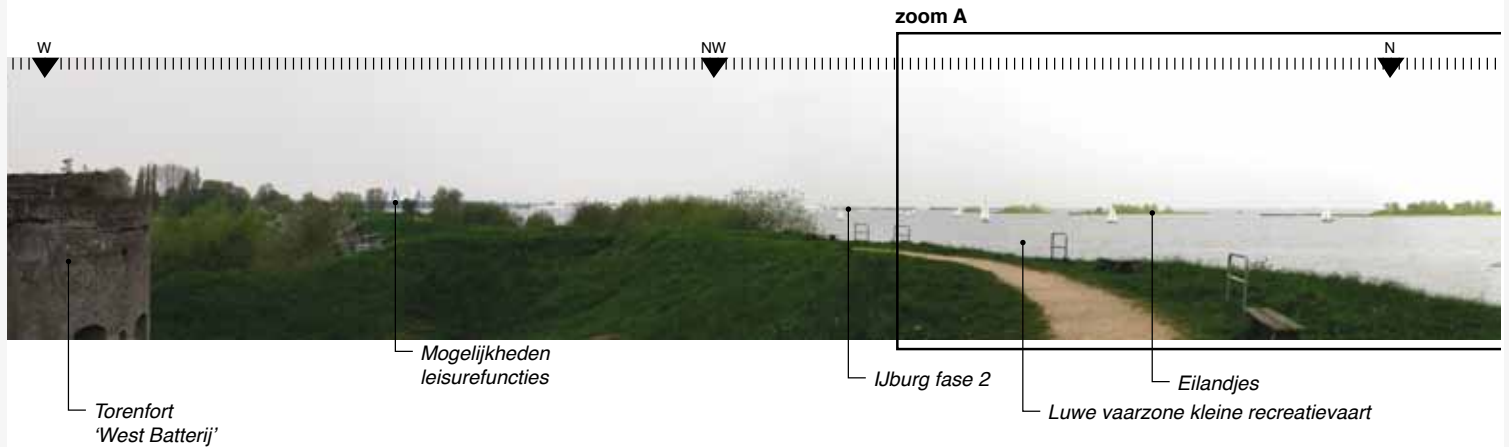

Zicht langs het Blocq van Kuffeler richting Amsterdam. Lepelaarseiland ligt los van de Oostvaardersdijk. Door lage watervegetaties blijven de horizon en de weidsheid van het landschap behouden, de diepte in het landschap wordt versterkt.

Zicht langs de Oostvaardersdijk richting Lelystad. Het beeld verandert niet. De dijk als herkenbaar element van de inpolderingsgeschiedenis blijft het ruimtelijk beeld domineren.

Toekomstbeeld

Uitsnede Kaartbeeld Toekomstbeeld

Kwaliteitscriteria

Algemeen

1. Horizon
2. Weidsheid en leegte

3. Rust en duisternis

4. Landmarks en silhouetten

5. Weer en wind

Specifieke IJmeer

1. Behoud zichtbaarheid van trechtvormige monding van het IJmeer en de sequentie van groter wordende vlakten.
2. Behoud en versterking van de drie verschillende kusten: Waterland, Vechtstreek en Flevoland.
3. Benutten van stedelijke dynamiek rondom Amsterdam voor het creeëren van nieuwe stedelijke en recreatieve kansen.

Effecten

Alleen in het zicht richting het Markermeer is sprake van een horizon. Deze blijft onverstoord, mits de kleine eilanden voor de kust van Muiden goed worden ingepast.

Vrijwel onverstoord, ontwikkeling van IJburg fase 2 zal de maat van het IJmeer, feitelijk maar ook in de beleving, verkleinen. Dit is niet negatief gezien vanuit de kwaliteit van sequentie van ruimtematen van het IJmeer, Markermeer en IJsselmeer. Kleine eilanden voor de kust van Muiden zorgen voor afstand tussen Muiden en het IJmeer wat de ligging van Muiden aan het IJmeer kan afzwakken. Met zorgvuldige inpassing en ontwerp van de eilanden is dit te voorkomen.

De gebruiksintensiteit van de Flevolandse kust en de kust van Muiden neemt toe. Hier zal de beleving van rust en duisternis afnemen. De gebruiksintensiteit van het IJmeer zelf blijft onveranderd.

De stadsontwikkeling van Amsterdam en Almere biedt kansen voor nieuwe stadssilhouetten aan het IJmeer. Mits zorgvuldig ontworpen levert dit een positieve bijdrage aan de ruimtelijke kwaliteit. De eilanden voor Muiden kunnen het silhouet van Muiden verzwakken, dit vraagt aandacht in de ontwerputwerking.

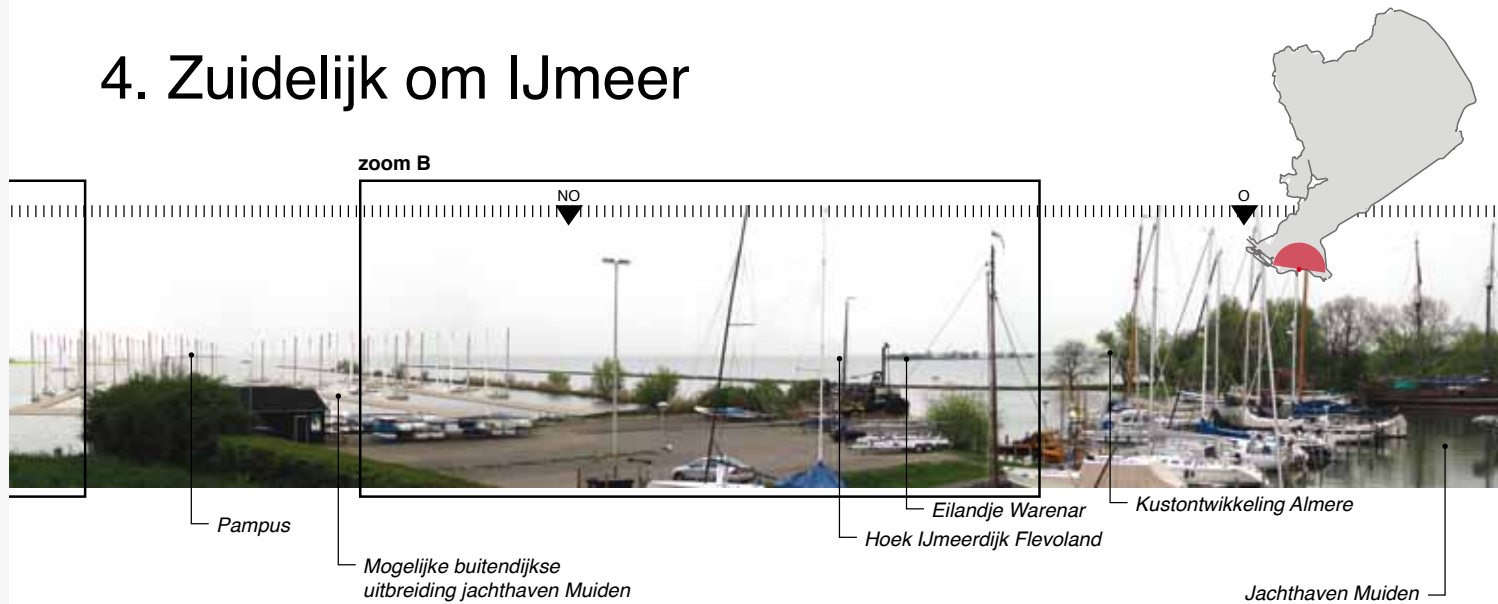
Kleine eilanden verminderen golfwerking voor de kust van Muiden en de Waterlandse kust. Voor deze relatief luwe kusten betekent dat weinig verandering. Verder onverstoord.

Onverstoord, mits de kleine eilanden voor de kust van Muiden goed worden ingepast.

De kusten worden op eigen, passende wijze doorontwikkeld waarmee de eigenheid van de kusten wordt behouden en mogelijk zelfs wordt versterkt.

Met het toeristisch recreatief ontwikkelen van de kusten wordt de stedelijke dynamiek benut.

4. Zuidelijk om IJmeer

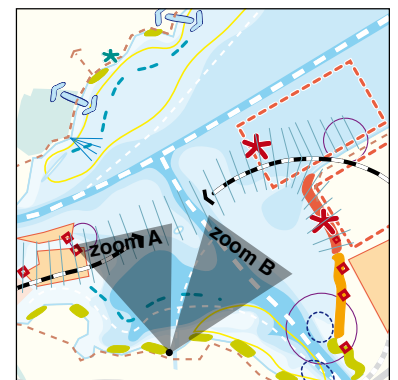
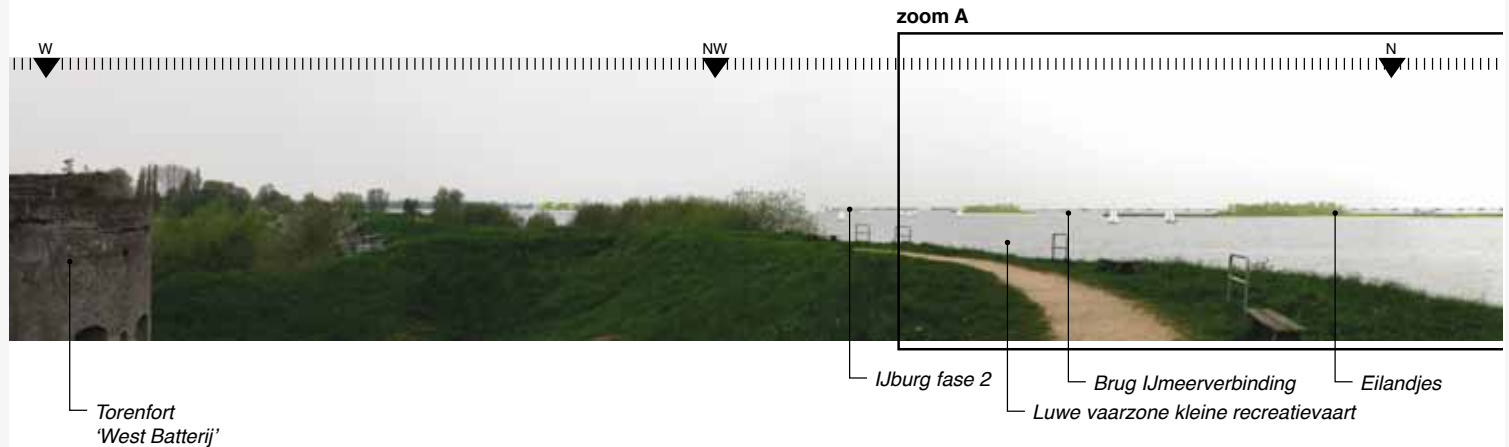

Zicht vanaf het torenfort richting de Waterlandse kust. Eilandjes verluwen de kust voor ecologie en kleine recreatievaart langs de kust van Muiden. De eilanden versterken de diepte van het landschap door het coulisseneffect.

Zicht vanaf het torenfort richting Hoorn. De gave horizon blijft intact mits de mogelijke buitendijkse uitbreiding van een jachthaven goed wordt ingepast. Het gevoel van Muiden, en in het bijzonder het Muiderslot, gepositioneerd aan de monding van de Vecht en aan de voormalige Zuiderzee, blijft behouden.

Toekomstbeeld

Uitsnede Kaartbeeld Toekomstbeeld

Kwaliteitscriteria

Algemeen

1. Horizon

2. Weidsheid en leegte

3. Rust en duisternis

4. Landmarks en silhouetten

5. Weer en wind

Specifiek IJmeer

1. Behoud zichtbaarheid van trechtersvormige monding van het IJmeer en de sequentie van groter wordende vlakten.

2. Behoud en versterking van de drie verschillende kusten: Waterland, Vechtstreek en Flevoland.

3. Benutten van stedelijke dynamiek rondom Amsterdam voor het creëren van nieuwe stedelijke en recreatieve kansen.

Effecten

Vanuit de kust van Muiden gezien verdwijnt de horizon van het Markermeer.

Nemen af in het IJmeer door doorsnijding van de brug en de stedelijke occupatie van Amsterdam en Almere. De schaalverkleining is wellicht passend binnen de sequentie van ruimtematen. Vrijwel geen effect op het Markermeer waar deze waarden het hoogst scoren.

Nemen in grote mate af in het IJmeer door lichtvervuiling en vergroten van het vaargebied voor de kleine recreatievaart. Vrijwel geen effect op het Markermeer waar deze waarden het hoogst scoren.

Kansen op het toevoegen van bijzondere landmarks en silhouetten. Mits goed ontworpen een positieve bijdrage aan de ruimtelijke ruimtelijke kwaliteit.

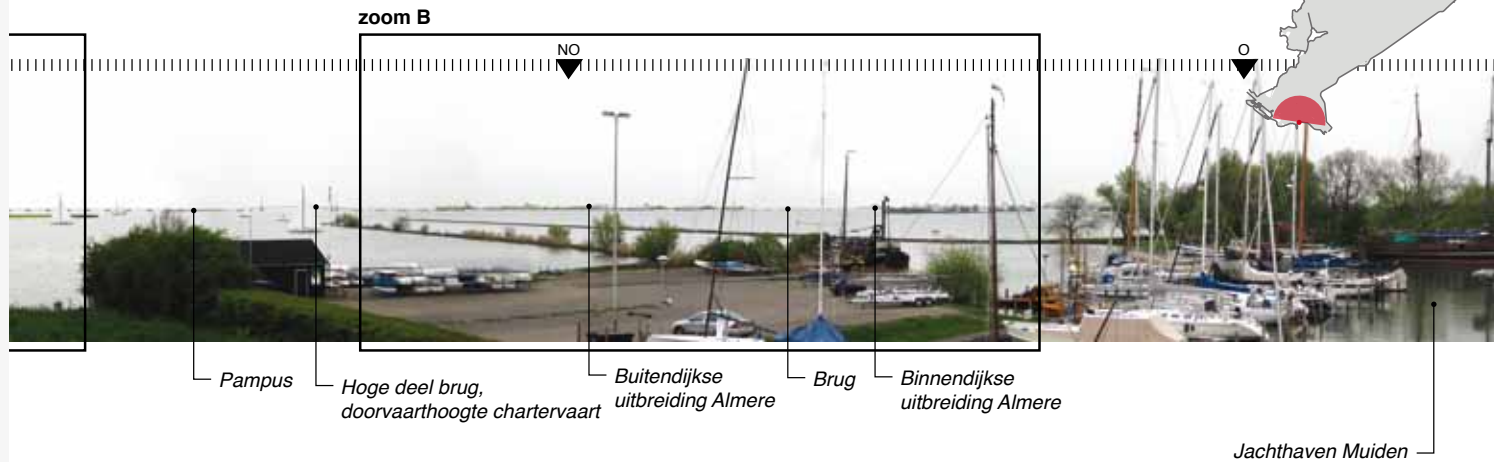
Verluwing van grote delen van het IJmeer wat bij bepaalde windrichtingen de golfwerking zal dempen. Mogelijk ontstaan van 'gevaarlijk' water voor kleine recreatievaart. Klein verschil in windrichting kan verschil maken tussen geen golven en zeer hoge golven.

Blijft zichtbaar en wordt zelfs beter zichtbaar vanuit de meeste zichtpunten. Uitzondering hierop is het zichtbaarheid vanuit de kust van Muiden, deze verdwijnt.

De kusten worden op eigen, passende wijze doorontwikkeld waarmee de eigenheid van de kusten wordt behouden en mogelijk zelfs wordt versterkt.

De stedelijke dynamiek wordt optimaal benut voor het creëren van nieuwe stedelijke en recreatieve kansen.

5. Bouwen in het IJmeer

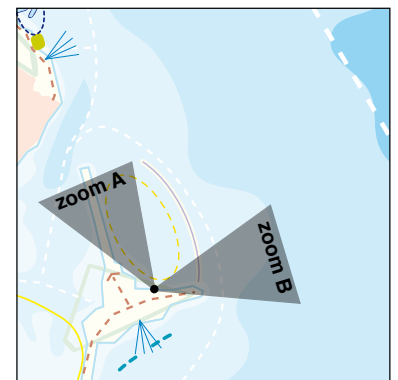
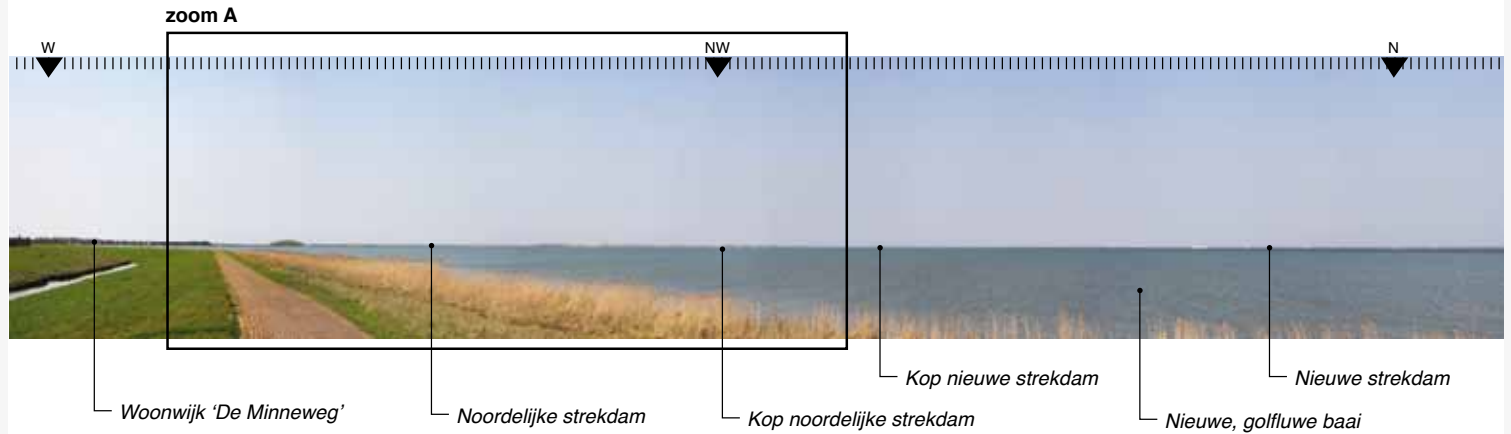

Zicht vanaf het torenfort richting de Waterlandse kust. Eilandjes verluwen de kust voor ecologie en kleine recreatievaart langs de kust van Muiden. De brug voor de IJmeerverbinding bepaald de horizon. Er zijn geen verre zichten meer mogelijk op de kust van Waterland en verder.

Zicht vanaf het torenfort richting Hoorn. De gave horizon is verdwenen, de brug en de buitendijkse uitbreiding van Almere bepalen het ruimtelijk beeld. Het gevoel van Muiden, en in het bijzonder het Muiderslot, gepositioneerd aan de monding van de Vecht en aan de voormalige Zuiderzee, is sterk afgezwakt.

Toekomstbeeld

Uitsnede Kaartbeeld Toekomstbeeld

Kwaliteitscriteria

Algemeen

1. Horizon
2. Weidsheid en leegte

3. Rust en duisternis

4. Landmarks en silhouetten
5. Weer en wind

Specifieke kwaliteitscriteria Gouzee

1. Behoud van de herkenbaarheid van de Gouzee als afzonderlijke watereenheid van beperkte omvang.

2. Behoud herkenbaarheid van Marken als eiland en dorpsilhouet

3. Behoud en versterking natuurwaarden gerelateerd aan het ondiepe heldere water.

4. Behoud en versterking karakteristieke elementen Zuiderzee-historie: Monnickendam, Volendam, Marken.

Effecten

Onverstoord.

Vrijwel onverstoord vanaf de Noord Hollandse kust gezien. Vanaf Marken wel verstoring door lagere standpunt en het huidige, uitzonderlijk gave, maar fragiele ruimtelijke beeld rond het 'Paard van Marken'.

Mogelijk lichte verstoring door lichtbakens op de dam en vergroting van vaarareaal voor kleine recreatievaart.

Onverstoord.

Verluwing van juist het deel van Marken aan het Markermeer zal zorgen voor mindere beleving van het 'eilandgevoel'.

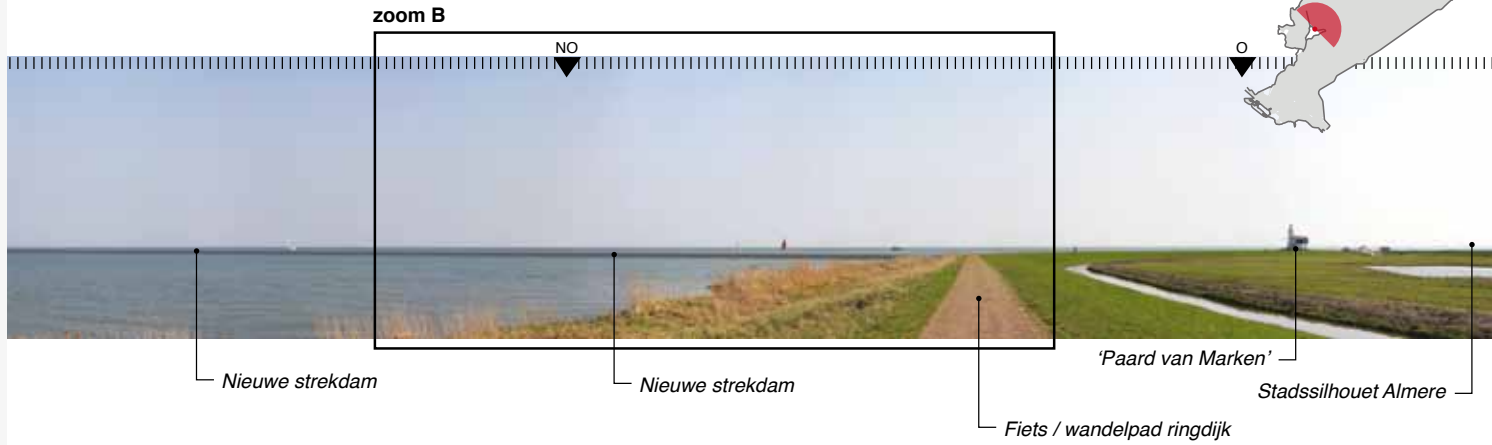
Blijft behouden.

Naar Marken blijven eiland en dorpsilhouet behouden. Vanaf Marken afname van het eilandgevoel.

Blijft behouden en wordt versterkt.

Blijft behouden, niet versterkt.

6. Strekdam Marken

zoom A

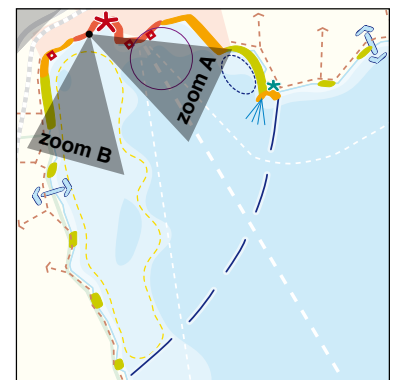
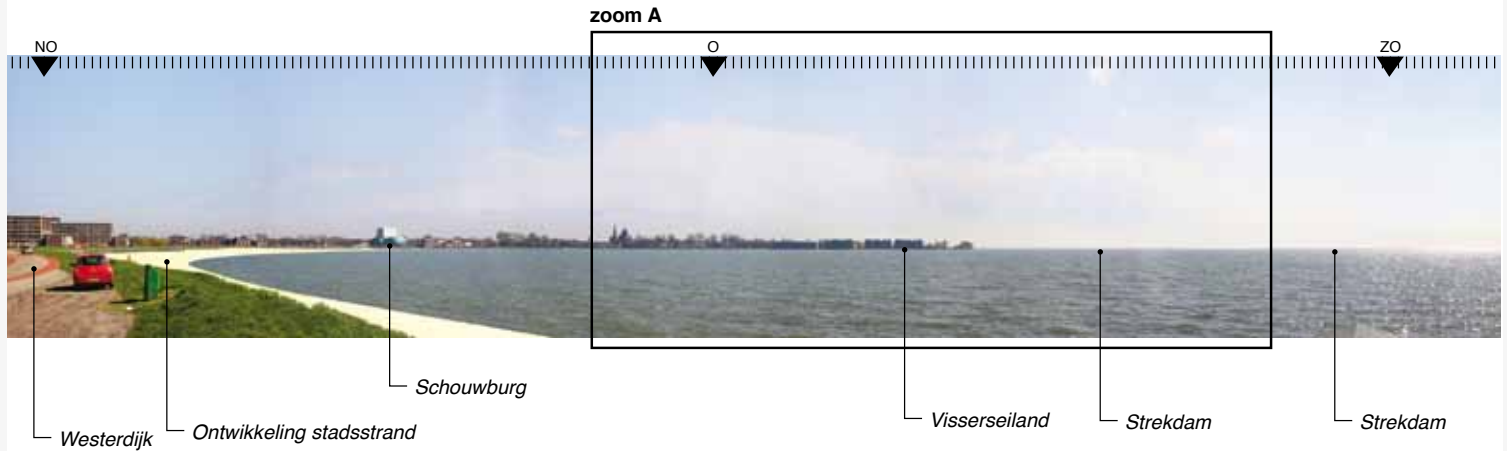
Zicht vanaf Marken net ten zuiden van het 'Paard' richting Volendam. Het ruimtelijk beeld blijft nagenoeg onveranderd. Toch zal de beleving van de plek aanzienlijk veranderen. Door de golfuwende werking van de nieuwe strekdam zal de beleving van Marken in de grote 'zee' worden afgezwakt.

zoom B

Zicht vanaf Marken net ten zuiden van het 'Paard' richting IJlstad. Vanaf de kop van Marken blijft de gave horizonlijn behouden doordat over de strekdam heen gekeken kan worden.

Toekomstbeeld

Uitsnede Kaartbeeld Toekomstbeeld

Kwaliteitscriteria

Algemeen

1. Horizon
2. Weidsheid en leegte
3. Rust en duisternis
4. Landmarks en silhouetten
5. Weer en wind

Specifieke kwaliteitscriteria Hoornsche Hop

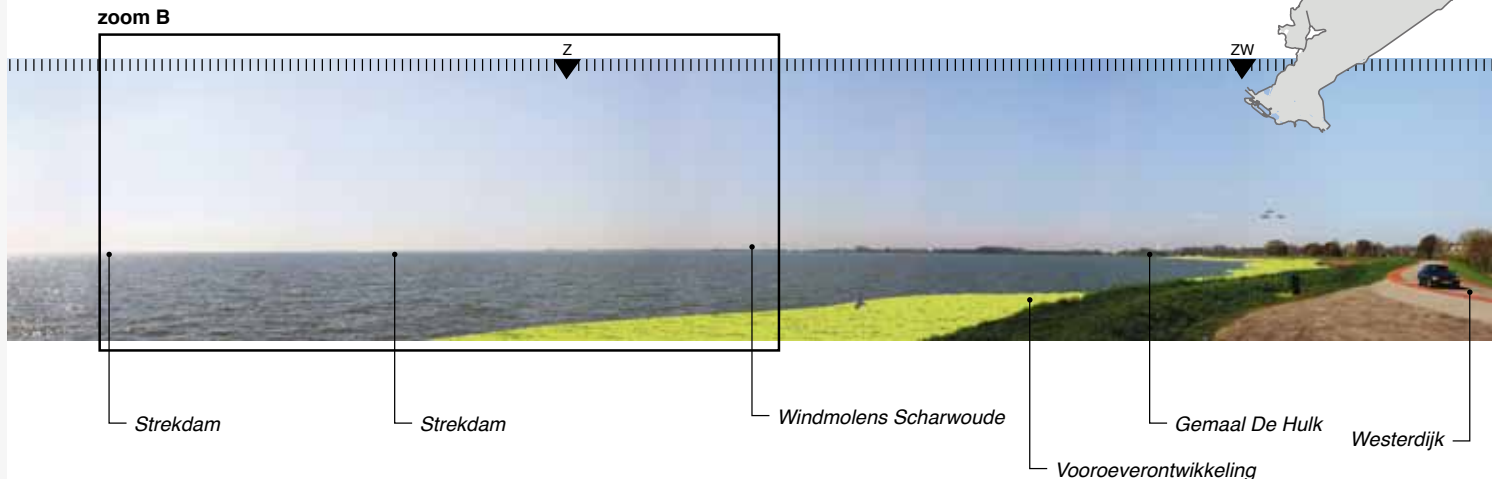
1. Behoud en versterking karakteristieke baaivorm.
2. Behoud en versterking gevarieerde, grillige kustlijn met plaatselijk brede oeverlanden.
3. Benutten van kansen om delen van het 'verdwenen Noord Holland' weer zichtbaar te maken.
4. Behoud en versterking van de Zuiderzee-historie, met in het bijzonder de VOC-stad Hoorn met het historisch havenhoofd.

Effecten

- Gave horizon vanuit Hoorn wordt onderbroken.
Nagenoeg onverstoord, van volledige leegte is echter geen sprake meer. Het Hoornse Hop wordt ruimtelijk afgebakend.
Enigszins verstoord door lichtbakens op de strekdammen en een toename van vaarareaal voor de kleinere recreatievaart.
Het karakteristieke stadssilhouet van Hoorn blijft onverstoord.
Golfdemping door de strekdammen, versterking van de 'luwe' baai.

- Blijft behouden, niet versterkt.
Blijft behouden, niet versterkt.
Niet benut.
Blijft behouden, niet versterkt.

7. Strekdammen Hoornsche Hop

Zicht vanaf de parkeerplaats in de hoek van de Westerdijk richting Hoorn. Het waardevolle stadssilhouet blijft krachtig afsteken tegen de horizon. Hoe subtiel ook, de strekdammen onderbreken de gave horizonlijn.

Zicht vanaf de parkeerplaats in de hoek van de Westerdijk richting de kust van Zeevang. De kenmerkende kleinschalige, grillige kustlijn blijft behouden. Zicht op deze kust en de horizon blijft behouden doordat over de oeverontwikkelingen heen gekeken kan worden. In deze zichtrichting vallen de strekdammen weg achter de horizon.

9. QUICK SCAN GRONDVERZET IN HET MARKERMEER-IJMEER IN DE PERIODE 2010 - 2040

Quick Scan Grondverzet in het Markermeer-IJmeer in de periode 2010 – 2040

Building with Nature-Ecoshape)
Deltares

Samenvatting

Building with Nature-Ecoshape en het project Toekomst Markermeer-IJmeer hebben het initiatief genomen om het verwachte grondverzet in het Markermeer en IJmeer voor de komende decennia in kaart te brengen. Verschillende grote projecten in en rond het Markermeer-IJmeer zijn in voorbereiding. Een aantal van deze projecten vraagt zand en grond (hier bedoeld als klei, veen en slib), terwijl bij andere projecten juist zand en/of grond beschikbaar komt. Tot nu toe ontbrak hiervan een overzicht.

Dit rapport geeft een overzicht van het verwachte zand- en grondverzet in het Markermeer-IJmeer in de komende decennia in termen van hoeveelheden zand en grond en uitgedrukt in kosten. Hieruit blijkt dat het loont om 'werk-met-werk maken' als uitgangspunt te kiezen bij de grote werken in het Markermeer-IJmeer. Kosten van zandwinning uit het Markermeer vallen lager uit dan kosten van zandwinning op de Noordzee als gevolg van het verschil in transportafstand. Bij zandwinning in het Markermeer komt bovendien grond beschikbaar (alle materiaal dat geen zand is). Als de kosten van grondverwerking en -plaatsing naar natuurontwikkelingsprojecten worden verrekend met de grote werken komen Noordzeezand en Markermeerzand in een vergelijkbare prijscategorie. Het verschil is dat in de prijs van Markermeerzand de verwerking van grond uit het holocene pakket in de natuurontwikkelingsprojecten is verdisconteerd. Het gebruik van Markermeerzand levert hierdoor een groter netto maatschappelijk rendement dan het gebruik van Noordzeezand en brengt de realisatie van grootschalige natuur dichterbij, omdat de aanlegkosten hiervoor kunnen worden gedrukt.

Het volledige rapport vind u terug op de, bij het Toekomstbeeld Markermeer IJmeer behorende DVD.

10. 24 INRICHTINGSVOORSTELLEN VOOR MARKERMEER EN IJMEER

EINDRAPPORT SAMM

24 INRICHTINGSVOORSTELLEN VOOR MARKERMEER EN IJMEER

EINDRAPPORT SAMM

SAMM LOKET INRICHTINGSVOORSTELLEN MARKERMEER EN IJMEER eindrapport

Dit eindrapport van Samenwerking Markermeer (SAMM) aan de Stuurgroep Toekomstagenda Markermeer en IJmeer (TMIJ) over het 'SAMM-loket' biedt een overzicht van het gehele traject tussen het eerste overleg over een inventarisatie van inrichtingsvoorstellen voor Markermeer en IJmeer tot en met de opening van de expositie van deze voorstellen en de toen gehouden openbare discussie.

Begonnen wordt met een kort overzicht van de gevolgde werkwijze.

Daarna komen de inzendingen en de beoordeling daarvan aan bod. Een uitgebreid overzicht van de ingezonden voorstellen en de beoordeling daarvan door een onafhankelijke Commissie van Deskundigen -annex een catalogus van de expositie- is opgenomen als bijlage 1.

Dan volgt er een impressie van de openbare discussie over de inrichtingsvoorstellen ter gelegenheid van de opening van de expositie in Nieuw Land te Lelystad op 7 maart 2009. De resultaten, van door een deel van de aanwezigen via een vragenlijst gegeven beoordeling van de inrichtingsvoorstellen, zijn opgenomen als bijlage 2.

Het eindrapport eindigt met enige conclusies. Daarbij komt ook de vraag 'hoe nu verder?' aan de orde. Informatie over dit onderwerp in de expositie is hier opgenomen als bijlage 3.

werkwijze SAMM-loket

Een Toekomstagenda Markermeer en IJmeer (TMIJ) is één van de 'kandidaat-projecten' uit het door het kabinet ondernomen Programma Randstad Urgent (PRU). Dit programma is in 2007 door het kabinet geïnitieerd. Het omvatte aanvankelijk 33 projecten en kandidaat-projecten, maar telt er inmiddels 35. Het onderscheid tussen projecten en kandidaat-projecten is dat voor eerstgenoemde categorie de financiering is geregeld terwijl dit voor laatstgenoemde categorie niet het geval is. In het vierde kwartaal van 2009 zal het kabinet over alle projecten -dus inclusief de kandidaat-projecten- in dit programma beslissen over de verdere voortgang.

De voor het opstellen van de Toekomstagenda Markermeer en IJmeer ingestelde interprovinciale en breed samengestelde Stuurgroep TMIJ heeft gekozen voor een open planproces, waarbij periodiek bijeenkomsten worden georganiseerd, waarvoor alle betrokken publieke en private organisaties worden uitgenodigd. Ook de toenmalige vier deelnemers in SAMM, te weten de Stichting Verantwoord Beheer IJsselmeer, de Vereniging Vrienden van de Markerwaard, de Kamer van Koophandel Flevoland (inmiddels Kamer van Koophandel van Eem-, Gooi- en Flevoland) en het Genootschap Flevo, hebben regelmatig aan deze bijeenkomsten deelgenomen.

Bij SAMM ontstond echter een zekere onvrede over het voornamelijk informatieve maar overigens vrijblijvende karakter van deze massale bijeenkomsten met 60 à 100 deelnemers. Rond de jaarwisseling 2007/2008 is daarover overleg gestart tussen SAMM en de voorzitter van de Stuurgroep TMIJ over de wijze waarop maatschappelijke organisaties op een minder vrijblijvende wijze bij het voorbereidingsproces van de Toekomstagenda Markermeer en IJmeer zouden kunnen worden betrokken. De voorzitter van de Stuurgroep TMIJ, de Flevolandse Gedeputeerde Andries Greiner, heeft toen het voorstel gedaan om een 'loket' in te stellen, waar organisaties met uitgesproken ideeën over de verdere ontwikkeling en inrichting van Markermeer en IJmeer hun voorstellen zouden kunnen indienen. En hij bood SAMM de gelegenheid om hierover een voorstel te doen, bevestigd bij brief van 31 januari 2008.

SAMM deed een eerste voorstel op 24 februari, dat voorzag in drie fasen:

Fase 1: burgerij aan zet

inventarisatie van voorstellen van in Markermeer en IJmeer geïnteresseerden

Fase 2: deskundig advies

beoordeling van de voorstellen door een onafhankelijke Commissie van Deskundigen

Fase 3: open discussie

organisatie van één of meer openbare discussies over deze voorstellen

Om te bevorderen dat SAMM een breed bereik heeft bij het stimuleren van betrokkenen om voorstellen in te dienen wordt SAMM in maart 2008 uitgebreid met een vertegenwoordiger van de Kamer van Koophandel Noordwest-Holland.

Over het voorstel van 24 februari vindt ondertussen intensief overleg plaats tussen Stuurgroep TMIJ en SAMM om in directe aansluiting op de publicatie van het Ontwikkelingsperspectief Markermeer en IJmeer het 'loket' te kunnen openstellen. Aldus geschiedt. De voorzitter van de Stuurgroep TMIJ kondigt op 17 april bij de publicatie van het ontwikkelingsperspectief het SAMM-loket aan. In mei wordt de onafhankelijke Commissie van Deskundigen geformeerd en aansluitend wordt eind mei aan ruim veertig publieke en private organisaties een uitnodiging gestuurd om voorstellen in te dienen. De datum van inzending wordt gesteld op 1 december van dat jaar.

Tijdens de voorbereidingen in maart/april wordt tevens besloten om een expositie van de inrichtingsvoorstellen te organiseren, bij voorkeur zowel in Flevoland als in Noord-Holland. Dit houdt in dat de diverse voorstellen op twee verschillende manieren worden gepresenteerd: door middel van de originele inzendingen en door cartografische bewerking daarvan die onderlinge vergelijking mogelijk maakt. In deze bewerking worden alle inzendingen op dezelfde schaal en volgens dezelfde legenda getekend. De bewerking van de voorstellen vereenvoudigt bovendien het werk voor de Commissie van Deskundigen. Op 29 september wordt in Lelystad een speciale bijeenkomst belegd om de diverse organisaties en personen, die hebben aangekondigd een voorstel te zullen indienen, over een en ander te informeren.

Op 1 december 2008 worden in totaal 24 inrichtingsvoorstellen ontvangen. Op verzoek van SAMM hebben ter voorbereiding van de beoordeling door de Commissie van Deskundigen twee analyses van de inzendingen plaatsgevonden:

- a. een inhoudelijke analyse door een werkgroep van Deltares/Rijkswaterstaat
- b. een ruimtelijke analyse door het stedenbouwkundige bureau Must

De Commissie vergadert op 17 december 2008 en 22 januari 2009 en stelt op 18 februari haar advies vast.

Op 25 februari 2009 wordt tijdens een 'brede werkbijeenkomst TMIJ' in de Passenger Terminal in Amsterdam het advies door de voorzitter van de Commissie, prof. ir. Dirk Sijmons, aan de ruim 100 aanwezigen gepresenteerd. Een exemplaar daarvan wordt aan Gedeputeerde Andries Greiner van Flevoland en Gedeputeerde Rinske Krusinga van Noord-Holland in hun rol van voorzitter en vice-voorzitter van de Stuurgroep TMIJ overhandigd. Bij zijn toelichting op het commissierapport merkt Dirk Sijmons op dat er een teleurstellend gering aantal van de inzendingen veel aandacht heeft besteed aan recreatie, zowel op het water, op het land en aan de oevers. Deze opmerking heeft ANWB en betrokken Kamers van Koophandel gestimuleerd om op zeer korte termijn alsnog een op dit onderwerp toegespitst inrichtingsvoorstel in te zenden, dat op het laatste moment nog aan de expositie is toegevoegd.

Op 7 maart 2009 wordt de expositie van de voorstellen in Nieuw Land in Lelystad in aanwezigheid van wederom ruim 100 aanwezigen door Andries Greiner geopend en wordt het advies van de Commissie door ing. Joost Wentink gepresenteerd. Na de bezichtiging van de expositie volgt een levendige discussie.

In september 2009 zal de expositie ook op een nader te bepalen plaats in Noord-Holland worden getoond. Het kan zijn dat zich inmiddels enkele allianties van inzenders hebben gevormd, die de resultaten van hun samenwerking dan eveneens kunnen presenteren. Bovendien zal dan meer bekend zijn over de inhoud van de zogenoemde 'RAAM-brief' (RAAM staat voor Rijksbesluiten Amsterdam-Almere-Markermeer) die de basis vormt van de door het kabinet te nemen besluiten over vijf dit gebied betreffende projecten van het Programma Randstad Urgent. De expositie kan dan worden uitgebreid met die informatie. Daardoor zal de te organiseren openbare discussie over de inrichtingsvoorstellen een concretere basis krijgen.

inzendingen en hun beoordeling

De 24 inzendingen zijn onderworpen aan een inhoudelijke SWOT-analyse door een team van Deltares/Rijkswaterstaat, waarover dit team zelfstandig heeft gerapporteerd (gedurende de expositie in Nieuw Land is dit rapport in het Studiecentrum aldaar in te zien). Parallel daaraan zijn alle inzendingen onderworpen aan een ruimtelijke analyse door elke inzending te verwerken tot twee kaarten: een kaart met de voorgestelde ruimtelijke interventies in de zin van uit te voeren werken en een kaart met de in deze inzending voorgestelde bestemmingen van de ruimte van het water en het aanliggende land. Over deze ruimtelijke analyse en de daartoe noodzakelijke interpretatie van de ingediende kaarten en afbeeldingen heeft met alle inzenders overleg plaatsgevonden. Beide analyses hebben als hulpmiddel gediend voor de beoordeling van alle inzendingen door de Commissie van Deskundigen.

Bij deze werkwijze richten analyse en beoordeling zich uitsluitend op de individuele inzendingen zelf. De Commissie heeft wel geconstateerd dat er op vele punten overeenkomsten bestaan tussen verschillende inzendingen, naast diverse evidente verschillen. Deze constatering heeft de Commissie er toe gebracht om als het eerste punt van haar advies aan te bevelen dat inzenders met overeenkomstige ideeën en voorstellen elkaar weten te vinden, omdat dit de openbare meningsvorming verheldert. Het positieve effect, stelt de commissie, is dat overeenkomsten en verschillen tussen 'families' van plannen worden verhelderd. Dit kan er bovendien toe leiden dat het draagvlak voor het door de Stuurgroep TMIJ gepubliceerde ontwikkelingsperspectief wordt verbreed en verdiept.

Dit advies is voor SAMM aanleiding geweest om alle inzendingen op deze eventuele familieverbanden te onderzoeken. Dit heeft geleid tot het samenstellen van een tabel, waarin alle inzendingen zijn gerubriceerd op grond van de in de voorstellen uitgesproken en op de daarbij behorende kaarten en afbeeldingen afleesbare intenties en ambities van de inzenders, los van de kritische analyse en beoordeling daarvan door de Commissie van Deskundigen.

De invulling van de lijst komt voor rekening van SAMM; contact met de inzenders daarover heeft niet plaatsgevonden. Zoals bovenaan de tabel is vermeld is een onderscheid gemaakt in geen aandacht (-), enige aandacht (1) en veel aandacht (2). Per inzending kunnen op deze wijze maximaal 24 punten worden verkregen.

Aandachtspunten van inzenders (- = geen, 1 = iets, 2 = veel)

1. MW	Markermeer, waterhuishouding	7. IJW	IJmeer, waterhuishouding
2. MN	Markermeer, natuur	8. IJN	IJmeer, natuur
3. MR	Markermeer, recreatie	9. IJR	IJmeer, recreatie
4. MV	Markermeer, verbindingen	10. IJV	IJmeer, verbindingen
5. ML	Markermeer, landmaken	11. IJL	IJmeer, landmaken
6. LM	Landschap Markermeer	12. LIJ	Landschap IJmeer

naam voorstel	MW	MN	MR	MV	ML	LM	IJW	IJN	IJR	IJV	IJL	LIJ
01. Ideeën voor het Markermeer	-	-	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-
02. Kustontwikk. Enkh./St. Broec	-	1	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-
03. Te kust en te keur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
04. Kustontwikk. Lelystad	-	1	1	-	2	1	-	-	-	-	-	-
05. Maritiem Almere	1	2	1	-	-	2	1	2	2	2	2	2
06. Masterplan Almere Pampus	-	-	-	-	-	-	1	1	1	2	2	-
07. Licht	-	-	-	-	-	-	-	2	2	-	-	2
08. De IJ-werken	1	-	-	2	-	1	1	-	-	2	-	1
09. Marker Ring	1	2	1	2	1	2	1	2	2	2	1	2
10. Unfinishable Markermeer	1	2	1	-	2	2	-	2	2	-	2	2
11. Lely's water	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	2	2
12. IJ- en Markerméer	2	2	2	-	2	2	1	2	2	2	2	2
13. LelyNatuur en Waterpark	2	2	2	-	2	2	2	2	2	-	2	2
14. De Blauwe Parel van Nederland	2	2	1	-	2	1	1	2	2	-	2	1
15. Samen meer IJsselmeer	2	2	2	-	1	1	2	2	2	-	2	2
16. De waarde van water	-	2	1	1	2	-	-	-	1	-	-	-
17. Dynamisch oermoeras	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
18. DRIJFburg/NATnl	-	-	-	-	-	-	1	1	1	-	-	-
19. Markermeer Plus, verhelderd	2	2	1	-	2	1	2	2	1	-	1	2
20. Lely's legaat tot leven	2	2	1	2	2	-	2	-	-	-	-	-
21. Markerwaard	1	2	2	2	2	2	-	1	1	2	2	-
22. Big Bang	-	1	2	-	2	1	-	-	1	-	2	-
23. Het Markerpark	2	2	2	-	1	1	-	-	2	-	2	1
24. Drijvende eilanden	-	2	1	-	-	1	-	2	1	-	-	1

De door SAMM gehanteerde aandachtspunten in de inzendingen sluiten aan op de aandachtspunten van de inzenders zelf en op de door de Commissie gehanteerde beoordelingscriteria. Daar is als extra punt aandacht voor het landschap aan toegevoegd, omdat dit aspect uit een oogpunt van ruimtelijke kwaliteit bijzondere aandacht verdient.

SAMM beschouwt inzendingen met 16 punten of meer als redelijk compleet. Inzendingen met minder punten duiden er op dat inzenders hun aandacht hebben beperkt tot een beperkt gebied of tot een beperkt aantal aspecten.

Van de 24 inzendingen zijn er 10 met 16 punten of meer. Deze zijn:

- 23 pt. Lely's water
- 21 pt. IJ- en Markerméér
- 20 pt. LelyNatuur en Waterpark
- 19 pt. Marker Ring
- 18 pt. Samen meer IJsselmeer
- 17 pt. Maritiem Almere
- 17 pt. Een Markerwaard
- 16 pt. Unfinishable Markermeer
- 16 pt. De Blauwe Parel van Nederland
- 16 pt. Markermeer Plus, verhelderd

Beschouwt men deze inzendingen in meer detail, dan vertonen de volgende plannen overeenkomstige 'familietrekken':

1. Lely's water en Marker Ring
2. IJ en Markerméér, Maritiem Almere en Unfinishable Markermeer
3. LelyNatuur en Waterpark, Samen meer IJsselmeer, De Blauwe Parel van Nederland en Markermeer Plus, verhelderd
4. Een Markerwaard

Een volgende stap in het ontdekken van familieverbanden is dan om van alle 24 inzendingen na te gaan of zij tot één van de vijf bovengenoemde families behoren of nog weer nieuwe families blijken te zijn. Bezielt men de inzendingen op deze wijze dan komt SAMM tot het volgende beeld:

Familie Lely's water: (4 leden)

Lely's water, Marker Ring, De IJ-werken en De waarde van water.

Familie IJ en Markerméér: (6 leden)

IJ en Markerméér, Maritiem Almere, Masterplan Almere, Unfinishable Markermeer, DRIJFburg/NATnl en Markermeer Plus, verhelderd.

Familie LelyNatuur en Waterpark: (8 leden)

LelyNatuur en Waterpark, Samen meer IJsselmeer, Te kust en te keur, Kustontwikkeling Lelystad, Licht, De Blauwe Parel van Nederland, Dynamisch oermeeras, Het Markerpark

Familie Markerwaard: (2 leden)

Een Markerwaard, Lely's legaat tot leven, Markermeer Plus, verhelderd

De inzendingen Ideeën voor een Markermeer en Kustontwikkeling Enkhuizen/Stede Broec zijn zó lokaal gericht, dat niet is te beoordelen in welke van bovenstaande families zij zouden passen. Zij voegen zich in alle families. De inzending Big Bang is tussen alle genoemde families een alleenstaande. De inzending Multifunctionele drijvende eilanden zou in alle families passen, maar zal zichzelf vermoedelijk het mees- te thuis voelen in de grote familie LelyNatuur en Waterpark.

Binnen deze families bestaan er nog wel onderlinge verschillen, zo goed als er tussen de families ook onderlinge verbanden bestaan. Nadere bestudering van de inzendingen laat zien dat er vier onderwerpen zijn waarop inzenders met verschillende voorstellen komen, te weten:

1. al dan niet compartimenteren van het bestaande water
2. vorm en plaats van nieuwe natuur
3. aard en plaats van nieuwe verbindingen tussen Flevoland en Noord-Holland
4. bouwen in Markermeer en IJmeer.

Ad 1. al dan niet compartimenteren van het bestaande water

Hierover worden door inzenders drie standpunten ingenomen:

- a. ontcompartimenteren via open verbinding Markermeer - IJsselmeer 1 inzending:
Samen meer IJsselmeer
- b. verder compartimenteren, met name tussen IJmeer en Markermeer 4 inzendingen:
Lely's legaat tot leven, Markermeer Plus, verhelderd, IJ en Markerméér, De IJ-werken
- c. bestaande situatie handhaven/geen mening 19 overige inzendingen.

Ad 2. vorm en plaats van nieuwe natuur

Hierover worden vier standpunten ingenomen:

- a. een omvangrijk compact moerasgebied dient als belangrijkste bijdrage 9 inzendingen:
Licht, Marker Ring, Unfinishable Markermeer, Lely's Water, IJ- en Markerméér, De waarde van water, Dynamisch oermeeras, Lely's legaat tot leven, Big Bang (de voorstellen verschillen onderling van vorm -eilandenmoeras of poldermoeras- en qua ligging -bij Enkhuizen, Lelystad, Oostvaardersplassen of bij Almere-)
- b. een omvangrijk langwerpig moerasgebied dient als belangrijkste bijdrage 5 inzendingen:
Te kust en te keur, Maritiem Almere, Samen meer IJsselmeer, Markermeer Plus, verhelderd, Een Markerwaard
- c. de inzending omvat beide typen nieuwe natuurgebieden 3 inzendingen:
LelyNatuur en Waterpark, De Blauwe Parel van Nederland, Het Markerpark
- d. geen omvangrijke nieuwe natuur toevoegen/geen mening 7 inzendingen:
Ideeën voor het Markermeer, Kustontwikkeling Enkhuizen/Stede Broec, Kustontwikkeling Lelystad, Masterplan Almere, DRIJFburg/NATnl, De IJ-werken, Multifunctionele drijvende eilanden.

Ad 3. aard en plaats van nieuwe verbindingen tussen Flevoland en Noord-Holland

Hierover worden drie standpunten ingenomen:

- a. IJmeerverbinding zuidwestwaarts, richting IJburg/Amsterdam Zuidoost 4 inzendingen:
Maritiem Almere, Masterplan Almere Pampus, De waarde van water, Een Markerwaard
- b. IJmeerverbinding noordwestwaarts, richting Amsterdam Noord/Purmerend 8 inzendingen:
De IJ-werken, Marker Ring, Lely's water, IJ- en Markerméér, De waarde van water, Lely's legaat tot leven, Big Bang, Het Markerpark
- c. geen nieuwe verbindingen/geen mening (voltooiën verbinding Alkmaar-Zwolle over Houtribdijk is tot dit standpunt gerekend) overige 13 inzendingen (incl. De waarde van water m.b.t. verbinding Alkmaar-Zwolle).

Ad 4. bouwen in Markermeer en IJmeer

Hierover worden vier standpunten ingenomen:

- a. buitendijks bouwen op nieuw land 11 inzendingen:
Ideeën voor het Markermeer, Kustontwikkeling Enkhuizen/Stedebroec, Kustontwikkeling Lelystad,

Maritiem Almere, Masterplan Almere Pampus, MarkerRing, Unfinishable Markermeer, Lely's water, IJ- en Markerméer, Big Bang, Het Markerpark

- b. binnendijks bouwen op nieuw land 2 inzendingen:
Lely's legaat tot leven, Een Markerwaard
- c. buitendijk binnenwaarts verleggen en op oud land nieuwe waterfronten maken 3 inzendingen:
Lely's water, LelyNatuur en Waterpark, De blauwe parel van Nederland
- d. niet bouwen in of aan deze meren/geen mening overige 8 inzendingen.

Een overzicht van alle inzendingen afzonderlijk en het rapport van de onafhankelijke Commissie van Deskundigen (annex catalogus van de expositie) is in dit eindrapport SAMM opgenomen als bijlage 1.

impressie van de discussie op 7 maart 2009

De deelnemers hebben zich op de discussie voorbereid via een bezoek aan de expositie. Als hulpmiddel om hun gedachten daarover te ordenen heeft men een vragenlijst kunnen invullen, waarbij alle voorstellen aan de hand van acht criteria kunnen worden getoetst. Daarvan is door 25 van de aanwezigen gebruik gemaakt. (bijlage 2).

Dirk Frieling, die namens SAMM als dagvoorzitter optreedt, stelt voor om in aansluiting op deze vragenlijst in de discussie vraagstukken van waterhuishouding, natuur, recreatie en verbindingen te behandelen in combinatie met de inrichtingsvoorstellen: wát komt wáár. Diverse leden van de Commissie van Deskundigen zijn aanwezig om vragen te beantwoorden.

Bij waterhuishouding komt via verschillende vragen uit de zaal allereerst uitgebreid aan de orde welke rol het Markermeer daarin speelt. Commissielid prof. Bart Schultz zet uiteen dat in de waterhuishouding van Noord-Nederland het IJsselmeer zelf fungeert als waterreservoir. De rol van het Markermeer is beperkt tot de doorvoer van water uit het IJsselmeer naar Noord-Holland (en in uitzonderlijke gevallen desgewenst ook naar Zuid-Holland). Voor die doorvoerfunctie zouden kanalen met een breedte van 400 meter ruimschoots voldoende zijn (zo was het immers in het oorspronkelijke plan Lely). Het Markermeer zelf heeft dus geen reservoirfunctie. In de zomerperiode is het Markermeer daarentegen zelf een 'consument' van water door verdamping. Het verschil in verdampingsverlies tussen water en land is in een normale zomer ongeveer 20 cm waterschijf; dat komt neer op 1 mln. kubieke meter waterverlies per 5 vierkante kilometer wateroppervlak. De doorvoer van IJsselmeerwater naar Noord-Holland ten behoeve van landbouw en industrie vindt plaats via het inlaatpunt Lutje-Schardam, ten westen van Hoorn. Flevoland watert af via het Noordzeekanaal (destijds was daarvoor het Oostvaardersdiep tussen Flevoland en Markerwaard geprojecteerd. Eventueel transport van IJsselmeerwater naar Zuid-Holland zou via ditzelfde afvoerkanaal plaatsvinden).

Bij natuur spitst de discussie zich toe op de vorm, die daarvoor de beste kansen biedt: concentratie in een buitendijks 'oermoeras', in een binnendijks oermoeras (naar analogie van de Oostvaardersplassen) of juist in de vorm van langgerekte vooroevers en voorlanden langs bestaande of speciaal daarvoor aangelegde dijken en kaden. Commissielid dr. Harry Hesper zet uiteen dat de Commissie van Deskundigen heeft geconstateerd dat bij een forse omvang (duizenden hectaren) een 'eilandmoeras' qua orde van grootte vermoedelijk 10 keer zo duur is als een 'poldermoeras'. Dat komt omdat je per vierkante meter eiland door de slappe bodem van het Markermeer gemiddeld wel tien kubieke meter zand nodig hebt. Alleen op ondiepe, zandige plekken zijn eilanden te overwegen. Dat is bijvoorbeeld het geval aan de Amsterdamse zijde van het IJmeer en op het Enkhuizerzand bij Enkhuizen. Maar ecologisch is een eilandmoeras wel een interessantere toevoeging aan de natuur van het Markermeer dan een poldermoeras.

Rietmoerassen in de vorm van langgerekte vooroevers of als binnenzijde van voorlanden (zoals bij de Hoeckelingsdam) zijn ecologisch zeker ook interessant. Maar bij al deze vormen moet worden bedacht dat zachte oevers geen stand houden aan groot open water. Harde, dus steenachtige oeververdediging is altijd nodig. Hoe dieper het water, hoe sneller zachte oevers zullen verdwijnen.

Bij recreatie wordt de vraag gesteld in hoeverre recreatie en natuur kunnen samengaan. In het algemeen geldt dat voor de natuur vooral het water in de winter van belang is en voor de watersport vooral de zomer. Natuur en recreatie kunnen dus samengaan. Wel verlengen ‘wetsuits’ het zomerseizoen; dat vergt daarop aangepaste zonering van rust en onrust. Maar het gaat hier om zulke enorme wateroppervlakken en oeverlengtes dat daar altijd uit te komen moet zijn.

Aansluitend komt nu landschap aan de orde. De dagvoorzitter constateert dat op grond van de inzendingen twee onderwerpen veel aandacht krijgen: het zojuist behandelde oermoeras en in het IJmeer de combinatie van stadsuitbreiding Almere en IJmeerverbinding. Van verschillende kanten wordt gevraagd op welke wijze de Stuurgroep TMIJ nu met deze inrichtingsvoorstellen zal omgaan. Want aan alle verschillende functies kan in principe wel ruimte worden geboden en blijkbaar ook in verschillende vormen en op verschillende plaatsen, maar om te kunnen beoordelen welk landschap dat dan oplevert, moet er toch worden besloten wat waar in welke omvang komt. Alleen zo kan ook de relatie met het bestaande landschap duidelijk worden. Bovendien heeft de ontwikkeling ook zijn eigen dynamiek. Dus niet alleen de vraag ‘hoe ziet het er uit?’, maar ook de vraag ‘welke ontwikkelingen maakt het mogelijk?’ behoeven een antwoord. Die laatste vraag stelt bijvoorbeeld de inzending ‘Unfinishable Markermeer’ aan de orde. Van de zijde van de projectgroep TMIJ wordt door projectleider Jaap Ree op deze vragen ingegaan door te stellen dat in de voorstellen vier categorieën zijn te onderscheiden: (1) passend in het Ontwikkelingsperspectief TMIJ, (2) duidelijk afwijkend daarvan, (3) nader te onderzoeken (ruimtelijk niet passend, maar qua doelstelling wel passend, zoals bijvoorbeeld Lely’s water) en (4) vooral gericht op nieuwe verbindingen tussen Flevoland en Noord-Holland.

Dit betekent dat de categorieën 1 en 3 door de projectgroep verder zullen worden bestudeerd en dat voorstellen uit de categorie 2 terzijde worden gelegd. Categorie 4 valt buiten de opdracht van de Stuurgroep TMIJ. Deze voorstellen zullen dus elders moeten worden beoordeeld, bijvoorbeeld door de projectgroep Openbaar Vervoer Schiphol-Amsterdam-Almere-Lelystad.

Een aantal aanwezigen beschouwt coalitievorming als een aantrekkelijke optie, nu er verschillende voorstellen beschikbaar zijn die veel overeenkomsten vertonen. De Commissie van Deskundigen heeft dit ook al in zijn advies opgenomen. Joost Wentink heeft het namens de commissie bij zijn presentatie van het advies voorafgaande aan deze discussie ook nog eens benadrukt. De indieners van die voorstellen zullen hier zelf initiatief in moeten nemen (dit laatste deel van de discussie is voor SAMM aanleiding om in dit eindrapport aan dat onderwerp speciale aandacht te besteden, zoals in de voorgaande paragraaf is gebeurd).

conclusies over het SAMM-loket

De eerste conclusie kan zijn dat het SAMM-loket aan de verwachtingen heeft voldaan. Een totaal van 24 inzendingen geeft aan dat het onderwerp zich regionaal in een grote belangstelling kan verheugen en dat velen bereid zijn om die belangstelling zonder enige vorm van materiële tegenprestatie ook in daden om te zetten. Dat moet voor de Stuurgroep TMIJ verheugend zijn, omdat het duidt op een grote belangstelling voor een concrete invulling van de Toekomstagenda voor Markermeer en IJmeer. SAMM heeft met veel plezier aan het SAMM-loket gewerkt, mede dankzij de ruimhartige wijze waarop de stuurgroep het loket heeft gefaciliteerd.

De inzenders zorgden voor een breed spectrum van interessante voorstellen, de werkgroep van Deltares/ Rijkswaterstaat en het bureau Must hebben in korte tijd veel en goed werk gedaan met hun analyses. De Commissie van Deskundigen ging zorgvuldig te werk en bracht een inspirerend advies uit en Inge Paessens van het bureau Must zorgde voor een mooie expositie en fraaie catalogus.

De tweede conclusie is dat SAMM het advies van de Commissie van Deskundigen graag onderschrijft. In zes slagzinnen samengevat is dit advies:

1. inzenders, vorm coalities om op die manier draagvlak voor actie te scheppen
2. SAMM, geef de voorstellen bekendheid terwille van een goede openbare discussie
3. Stuurgroep TMIJ, combineer onderzoek, experimenten en monitoring
4. Stuurgroep TMIJ, besef dat realiseren van de blauw-groene opgave juridisch voorwaardelijk is voor rood-grijze kansen.
5. Rijk, je bent probleemeigenaar, maar besef dat je ook kanshebber bent
6. Rijk, zorg voor een beslissingsproces dat de urgentie van dit project onderstreept.

De derde conclusie is dat alle inspanningen ten spijt van de Stuurgroep TMIJ -en in bescheiden mate ook die van SAMM- de Toekomstagenda Markermeer en IJmeer voorlopig alleen regionaal onderwerp van openbare discussie en opinievorming is geworden, sporadische aandacht in landelijke media uitgezonderd. Een gevoel van urgentie lijkt zich nog niet van veel mensen buiten de kring van rechtstreeks betrokkenen te hebben meester gemaakt. Deels wordt dit veroorzaakt door de voorbereidende fase, waarin het project zich bevindt. Deels door de complexiteit, omvang en daarmee de 'ongrijpbaarheid' van het onderwerp. Deels doordat andere onderwerpen, zoals de kredietcrisis en zijn gevolgen, de media beheersen. Maar deels zeker ook omdat er na jaren van studie en overleg nog op geen enkel punt concrete voorstellen liggen. De vaagheid omtrent de inrichtingsprojecten waar alle inspanningen en vergaderingen nu toe gaan leiden wordt ook veroorzaakt door de grote onduidelijkheid over de wijze waarop de betrokken organen van openbaar bestuur zich het besluiten daarover en de uitvoering van die besluiten voorstellen.

Als nu in 2009, in het kader van het Programma Randstad Urgent, geen concrete besluiten over concrete maatregelen en projecten worden genomen zal het hele opinievormende discussietraject als een nachtkaars uitgaan. Dan zal de echte maatschappelijke discussie met alle bijbehorende juridische procedures naar later worden verschoven. Die discussie gaat dan plaatsvinden aan de hand van afzonderlijke projecten, waardoor de samenhang weer verloren gaat. SAMM vestigt in dat kader graag de aandacht op de voorstellen van diverse inzenders op dit punt en de verwerking daarvan in enkele panelen in de expositie onder het kopje 'hoe nu verder?' (bijlage 3)

Samenvattend is onze conclusie dat de opgave voor Markermeer en IJmeer door de Stuurgroep TMIJ voldoende is onderzocht en dat het Ontwikkelingsperspectief TMIJ eveneens duidelijk is. Via het SAMM-loket is dit perspectief op een constructieve manier op zijn inrichtingsmogelijkheden getoetst en zijn via de ingediende inrichtingsvoorstellen diverse bruikbare ideeën aangedragen. Het komt er nu op aan om een brede waaier van mogelijkheden in te perken tot enkele perspectiefrijke ontwikkelingsvarianten. Dat schept de mogelijkheid om op basis daarvan enkele concrete projecten te selecteren, die in combinatie de samenhang tussen de projecten van het Programma Randstad Urgent tot uitdrukking brengen en in die zin als 'no regret' maatregelen kunnen gelden.

Zo'n combinatie van projecten zou kunnen zijn het aanleggen van een 'oermoeras' van omstreeks de oppervlakte van het IJmeer om de natuurwaarde van Markermeer en IJmeer te vergroten en het ruimte-

lijk reserveren van een 'IJmeerverbinding' om de schaa sprong van Almere mogelijk te maken. Het is juist een combinatie als deze, die kan voldoen aan het criterium van 'no regret'. Uitsluitend verhogen van de natuurwaarden perkt binnen de huidige wetgeving de mogelijkheden voor de schaa sprong van Almere immers alleen maar nog verder in. En uitsluitend beslissen over een IJmeerverbinding biedt geen garantie dat de natuurwaarden in het gebied toenemen.

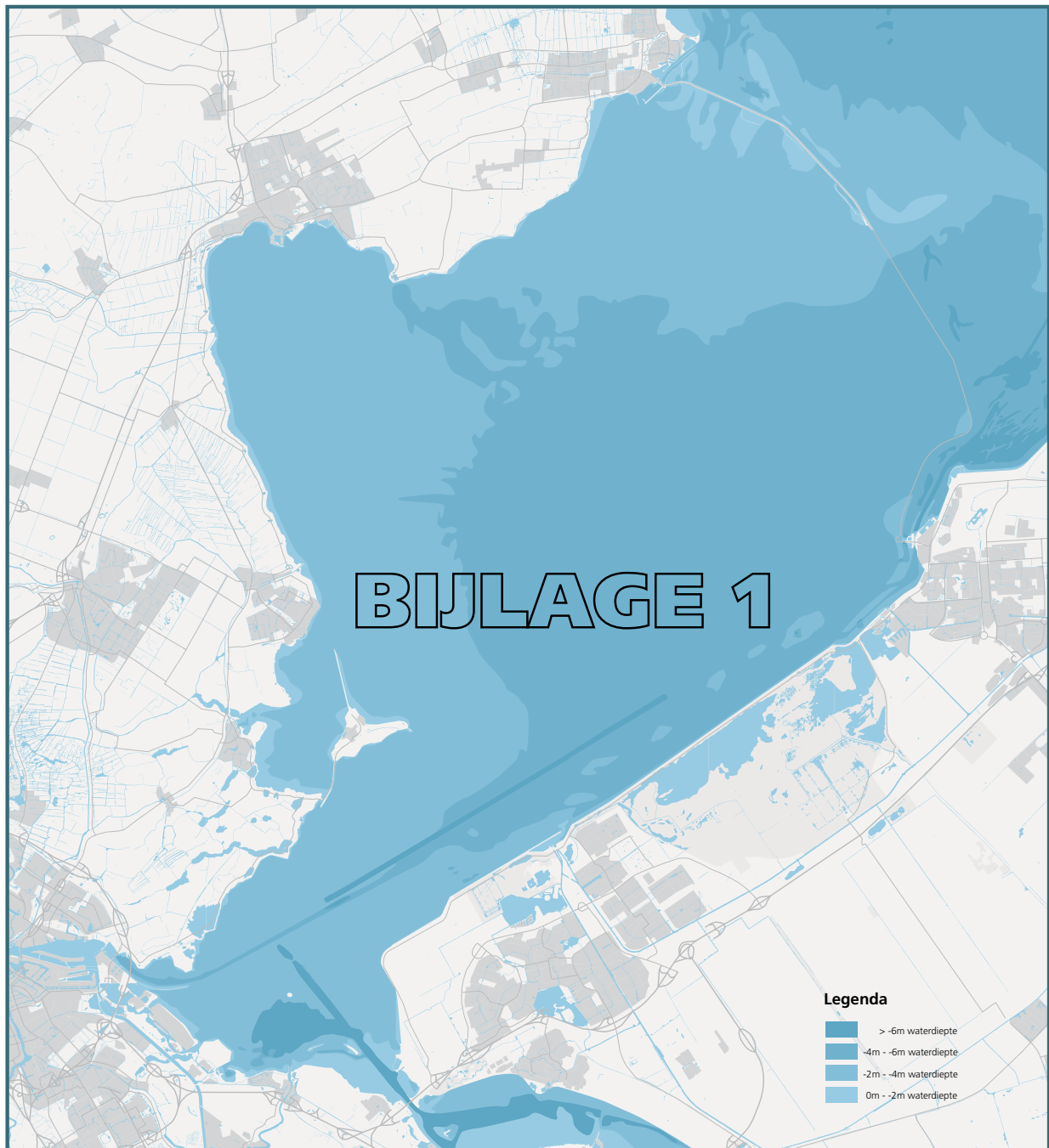
Beide projecten dienen als rijksproject in de zin van de nieuwe wet ruimtelijke ordening te worden aangewezen. Daarmee blijven qua inspraak alle gebruikelijke procedures intact terwijl voorbereiding en uitvoering in handen komt van een op dit soort grootschalige projecten ingestelde organisatie. En alleen zo worden de voorwaarden geschapen dat de 46 door de Commissie van Deskundigen geïnteriseerde wetten en beleidsdocumenten op gecoördineerde wijze in de projectvoorstellen worden verwerkt.

Met deze twee projecten kan voor de Toekomstagenda Markermeer en IJmeer voorlopig worden volstaan. In beide gevallen zal de vormgeving en plaatsbepaling ervan op grond van onderzoek en ontwerp van variantoplossingen moeten worden bepaald. Voor het oermoeras zijn zowel diverse vormen (eilandmoeras of poldermoeras) als diverse plaatsen (nabij Enkhuizen, Lelystad, Oostvaardersplassen of nabij Almere) denkbaar. Datzelfde geldt voor de IJmeerverbinding (zuidwest, west of noordwest) in combinatie met de vormgeving van Almere Pampus (buitendijks of binnendijks). Als het geld voor het moeras door het rijk nu beschikbaar wordt gesteld ontstaat er daarmee ook druk op de regionaal betrokkenen om tot besluiten te komen. Tijdpad en keuzes voor de budgettaire inpassing van de IJmeerverbinding zijn onlosmakelijk verbonden met een verantwoorde ontwikkeling van Almere in westwaartse richting.

110 / 111

Lelystad, april 2009

Genootschap Flevo, A.J. Geurts en F. D. van Kuik,
Kamer van Koophandel Eem- Gooi- en Flevoland, V.M. van der Goot
Kamer van Koophandel Noordwest-Holland, G.F.H. Freijzen
Stichting Verantwoord Beheer IJsselmeer, J. van Olst
Vereniging Vrienden van de Markerwaard, D.H.Frieling

24 INRICHTINGSVOORSTELLEN VOOR MARKERMEER EN IJMEER

CATALOGUS VAN DE TENTOONSTELLING EN HET RAPPORT
VAN DE ONAFHANKELIJKE COMMISSIE VAN DESKUNDIGEN

Ten geleide

De expositie '24 inrichtingsvoorstellen voor Markermeer en IJmeer' is het resultaat van een inventarisatie van voorstellen in het kader van het Ontwikkelingsperspectief Markermeer en IJmeer, dat in april 2008 werd gepubliceerd. Dit perspectief is opgesteld in het kader van de Toekomstagenda Markermeer en IJmeer (TMIJ), een project in het Urgentieprogramma Randstad, in 2007 door het kabinet aangekondigd.

In het voorjaar van 2008 kreeg SAMM (een sinds 2005 bestaande Samenwerking Markermeer van de hieronder vermelde organisaties, die zich beijvert om bestuurlijke beslissingsprocedures over de inrichting van het Markermeer door openbare bijeenkomsten te begeleiden) van de Stuurgroep TMIJ het verzoek om deze inventarisatie te organiseren. Aan dit verzoek hebben wij graag willen voldoen.

Afgesproken werd dat SAMM de inzendingen zou laten beoordelen door een onafhankelijke Commissie van Deskundigen en de voorstellen vervolgens zou exposeren om deze zowel in Flevoland als Noord-Holland tot onderwerp te maken van een openbare discussie.

Eind mei 2008 heeft SAMM ruim 40 publieke en particuliere organisaties uitgenodigd voorstellen in te dienen. Ook andere potentiële inzenders zijn hier op geattendeerd.

Op 1 december 2008 zijn in totaal 24 voorstellen ontvangen. Alle voorstellen zijn in december en januari beoordeeld door de Commissie van Deskundigen. Het complete rapport van deze commissie is in deze catalogus opgenomen.

Van 7 maart t/m 7 juni 2009 is in Nieuw Land Erfgoedcentrum in Lelystad een expositie van alle inzendingen te zien. De eerste openbare discussie daarover vindt bij de opening plaats. Expositie en discussie in Noord-Holland volgen later in dit jaar.

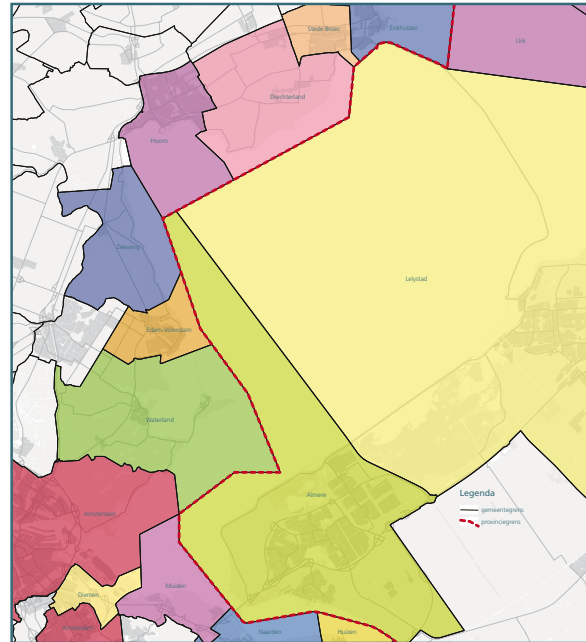
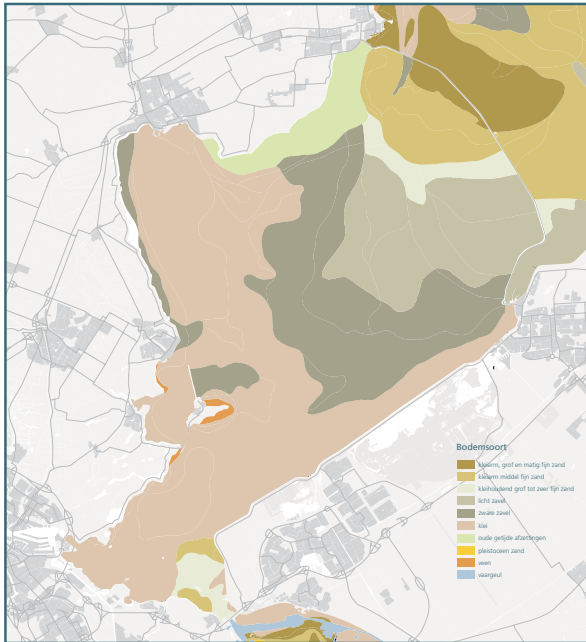
SAMM wil op deze plaats grote waardering uitspreken voor de inspanningen van alle inzenders die, elk op eigen wijze, een bijdrage leveren aan de verdere ontwikkeling van Markermeer en IJmeer. SAMM is bovendien de Commissie van Deskundigen bijzonder dankbaar voor de zorgvuldige wijze waarop deze haar taak vervulde. In die dank betreft SAMM ook het team van Deltares/Rijkswaterstaat en het bureau Must, die alle inzendingen analyseerden. Inge Paessens (bureau Must) heeft al het materiaal verwerkt tot een fraaie en overzichtelijke expositie, waarvoor SAMM haar zeer erkentelijk is. En SAMM dankt tenslotte de Stuurgroep TMIJ voor het in haar gestelde vertrouwen en de ruimhartige wijze, waarop deze dit hele project heeft mogelijk gemaakt.

Wij onderstrepen graag het advies van de Commissie van Deskundigen aan de Stuurgroep TMIJ om van het 'momentum' gebruik te maken en die het rijk oproept om zichzelf vooral als centrale 'kanshebber' te zien en daarnaar te handelen.

Lelystad, maart 2009

Genootschap Flevo
 Kamer van Koophandel Gooi-, Eem- en Flevoland
 Kamer van Koophandel Noordwest-Holland
 Stichting Verantwoord Beheer IJsselmeer
 Vereniging Vrienden van de Markerwaard

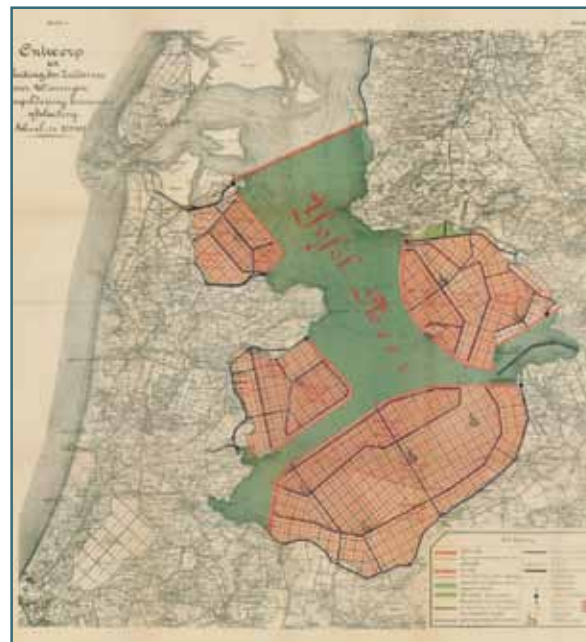
Introductie

Het Plangebied

Het plangebied van de Toekomstagenda Markermeer en IJmeer. De studies en voorstellen over de toekomstige ontwikkeling en inrichting van deze meren strekken zich landinwaarts uit tot een afstand van rond 5 kilometer van de dijk. Dat is gewenst gelet op de samenhang van land en water voor waterhuishouding, natuur, recreatie en andere vormen van menselijk gebruik. Voor beide meren is in september 2008 een ontwerpbesluit gepubliceerd tot aanwijzing ervan als beschermd natuurgebied. Links de bodemgesteldheid en rechts de gemeentelijke en provinciale indeling.

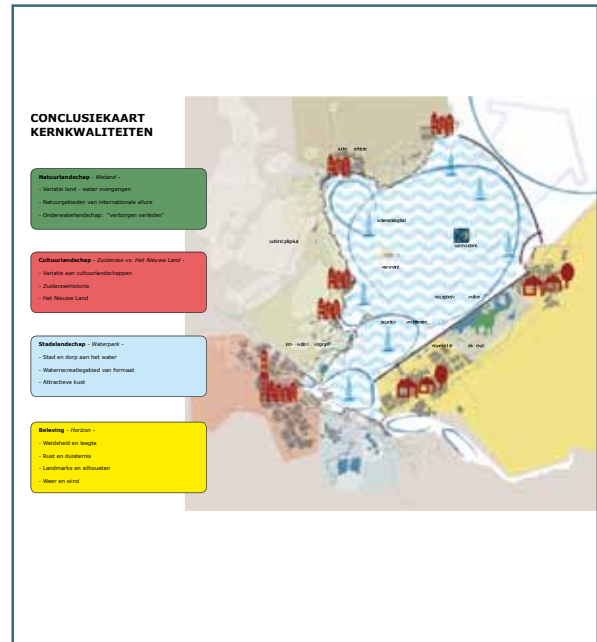
114 / 115

Nieuw Land Erfgoedcentrum, Lelystad

Plan Lely

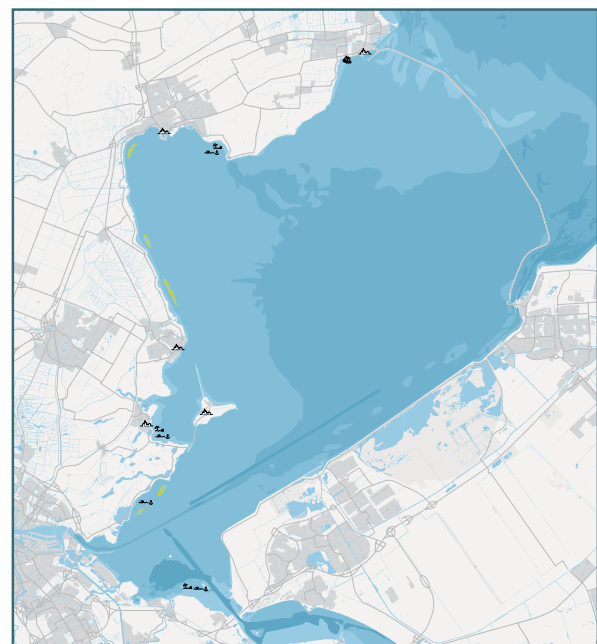
In Nederland begint de discussie over eventuele afsluiting en droogmaking van de Zuiderzee ten tijde van de droogmaking van de Haarlemmermeer. Het eerste plan dateert van 1848. In 1886 komt de discussie in een stroomversnelling door de oprichting van de Zuiderzeevereniging. Deze laat Cornelis Lely onderzoek doen en een plan maken. Dat komt 5 jaar later gereed. Weer 15 jaar later, aan de vooravond van de eerste wereldoorlog, kondigt de koningin in de troonrede een wetsvoorstel aan. In 1918 wordt de wet tot afsluiting en droogmaking van de Zuiderzee door het parlement aangenomen.

Ontwikkelingsperspectief TMIJ

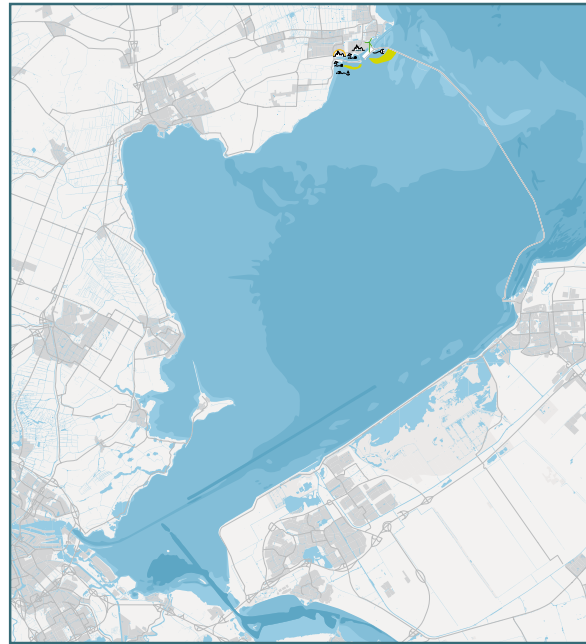
De Toekomstagenda Markermeer en IJmeer (TMIJ) maakt deel uit van het in 2007 door het kabinet gelanceerde programma Randstad Urgent. Andere projecten in ditzelfde programma zijn de schaa sprong van Almere, mogelijke uitbreiding vliegveld Lelystad ten behoeve van Schiphol en openbaar vervoer Schiphol – Amsterdam – Almere – Lelystad. De Toekomstagenda Markermeer en IJmeer is vooral gericht op opgaven van waterhuishouding en natuurontwikkeling, mede gelet op de andere projecten. Het in april 2008 gepubliceerde ontwikkelingsperspectief dient als kader voor de inrichtingsvoorstellen.

Drie lokale inrichtingsvoorstellen aan Noord-Hollandse zijde

**01. WF9 (Andijk, Drechterland, Enkhuizen, Hoorn, Koggenland, Medemblik, Opmeer, Stede Broec, Wervershoof):
Ideeën voor het Markermeer**

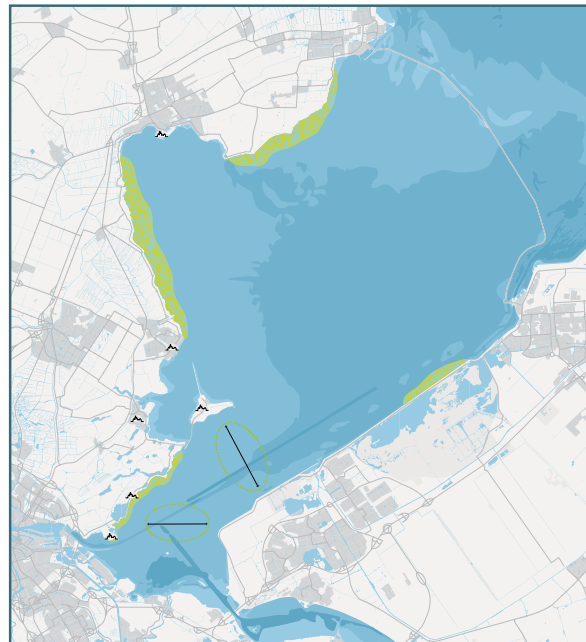
Het voorstel is uitdrukkelijk gericht op lokale omstandigheden en belangen van West-Friesland, naast het pleidooi voor de aansluiting van de Westfriisiaweg op de Houtribdijk (interregionale wegverbinding Alkmaar-Zwolle). Gelet op de strikt lokale insteek van de inzending meent de commissie dat deze ook op de gangbare wijze door de betrokken autoriteiten kan worden beoordeeld.

02. Enkhuizen / Stede Broec: Kustontwikkeling Enkhuizen / Stede Broec

Het voorstel kan worden beschouwd als een verdere concretisering van de inzending van de WF9. De commissie verwacht geen betekenende effecten van deze voorstellen op waterhuishouding, veiligheid en natuurontwikkeling en bescheiden, vooral lokale effecten voor de recreatie.

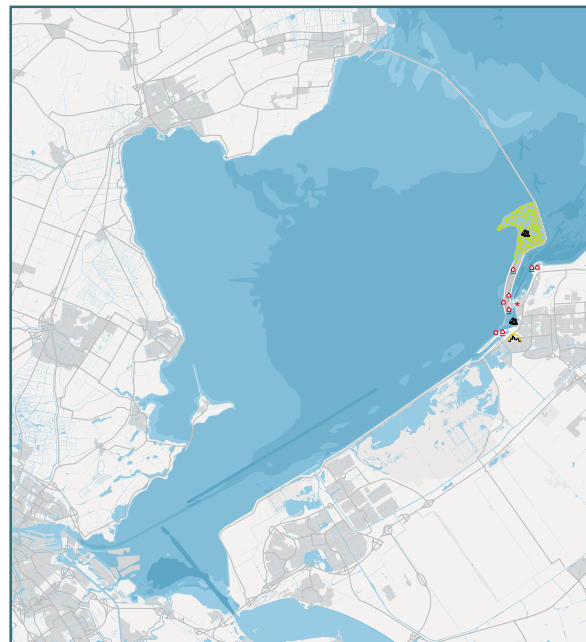
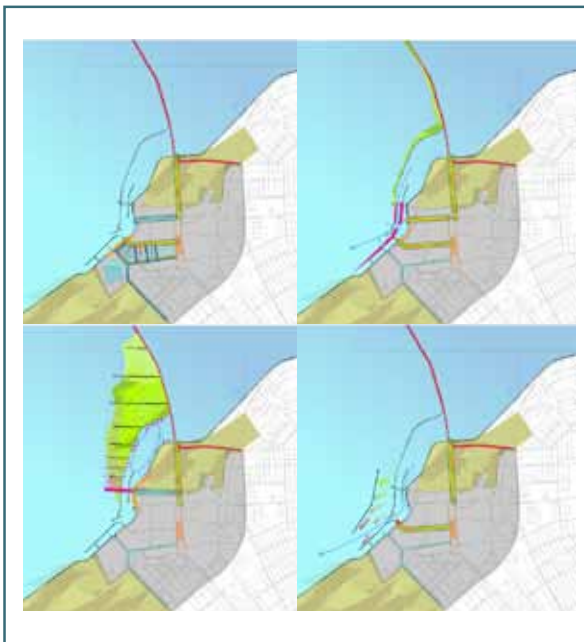
116 / 117

03. Stichting Verantwoord Beheer IJsselmeer: Te kust en te keur

De inzending is een krachtig pleidooi voor het handhaven van de bestaande situatie, met bijzondere aandacht voor de monumentale betekenis van de waterkerende dijk. De commissie waardeert de cultuurhistorische analyse, die aan dit voorstel ten grondslag ligt, evenals de gevolgde procesgang. Effecten van dit voorstel op waterhuishouding, natuur en recreatie zijn niet te verwachten.

Drie lokale inrichtingsvoorstellen aan Flevolandse zijde

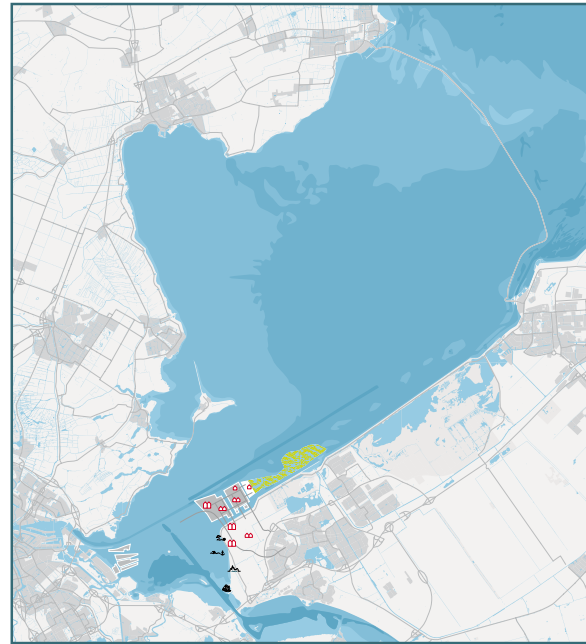
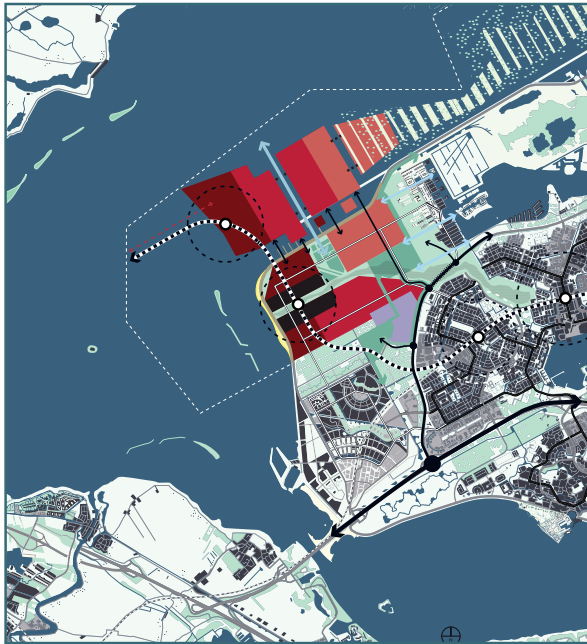
04. Lelystad: Kustontwikkeling Lelystad

De commissie merkt op dat het Markermeer overwegend tot de gemeente Lelystad behoort. In dat kader is het opmerkelijk dat het voorstel zich tot de kustzone van Lelystad beperkt. De commissie verwacht geen betekenende effecten ervan op waterhuishouding en veiligheid. Effecten op natuurontwikkeling zijn onduidelijk en in sommige scenario's potentieel negatief. De recreatieve meerwaarde komt niet altijd goed uit de verf.

05. Atelier Almere 2030+: Maritiem Almere

Dit inspirerende ontwerp is in opdracht van Almere en Amsterdam vervaardigd. Het ontwerp geeft het volle pond aan de maritieme ontwikkeling van Almere Pampus, als recreatieve waterstad, gekoppeld aan en mogelijk dankzij een openbaar vervoerverbinding met Amsterdam. Voor het IJmeer werkt het voorstel ecologisch mogelijk negatief, afhankelijk van de vormgeving van de IJmeerverbinding. Elders in het Markermeer worden verder niet uitgewerkte suggesties gedaan voor verbetering van condities voor natuurontwikkeling.

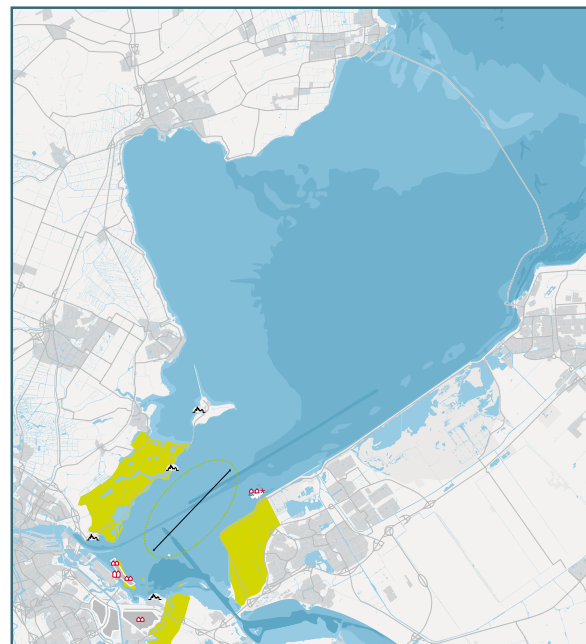
06. Masterplan Almere Pampus

Het voorstel dient als rekenmodel voor de onderhandelingen tussen gemeente en rijk over de schaalsprong van Almere. Het idee om Almere Pampus gedeeltelijk in het IJmeer te ontwikkelen wordt slechts als optie vermeld. Het voorstel omvat lokale suggesties voor recreatie en natuurontwikkeling in relatie tot wonen.

Het Toekomstbestendige Ecologisch Systeem voor het Markermeer en IJmeer, als voorgesteld door de stuurgroep TMIJ, moet ecologisch ruimte scheppen voor deze ontwikkeling.

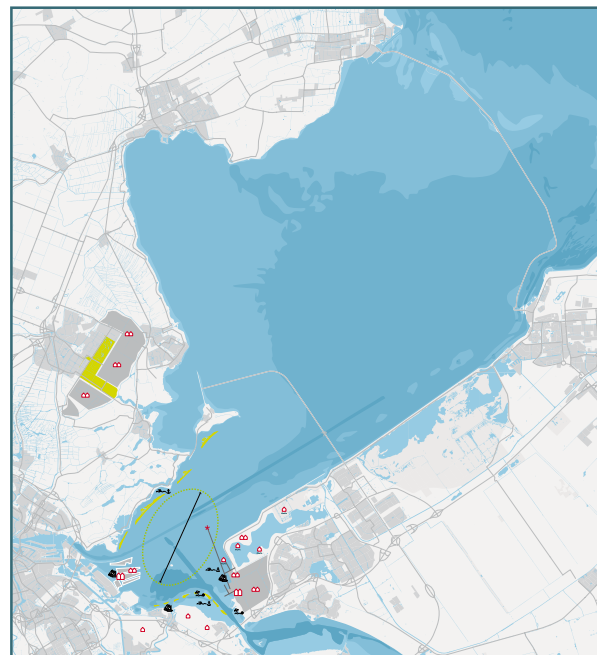
118 / 119

Drie inrichtingsvoorstellen voor het IJmeer

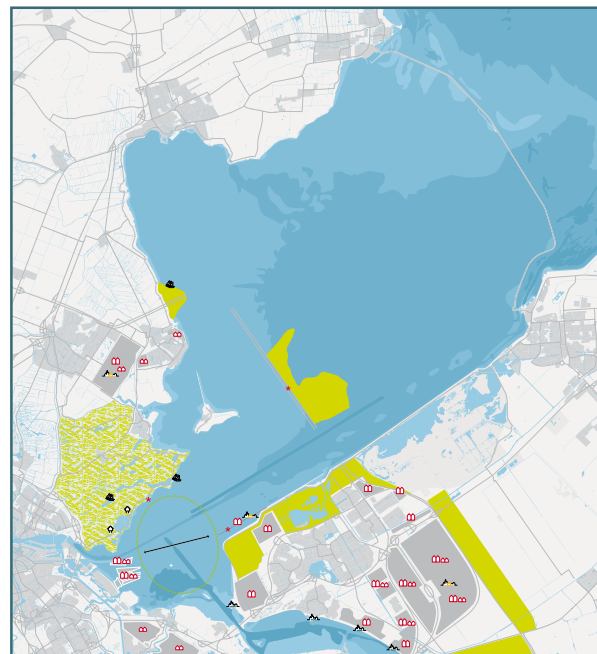
07. T. Schaap: Licht

Het voorstel is gericht op het behoud van het IJmeer als groot, door zon, wolken en wind belicht en bewogen wateroppervlak. Daartoe worden ook de randen van het IJmeer consequent groen gehouden (Waterland en Almere) dan wel groen gemaakt (Zuidoever IJmeer, door zuidwaartse verlegging van de A1). Hierdoor nemen zowel de natuurwaarden als de recreatieve waarden van het IJmeer en zijn oevers toe.

08. Annemieke Diekman Landschapsarchitecten / Dijk & co Landschapsarchitectuur / K. Laglas / MG² / MUST stedenbouw / T. Woldendorp / S. van der Werf: De IJ-werken

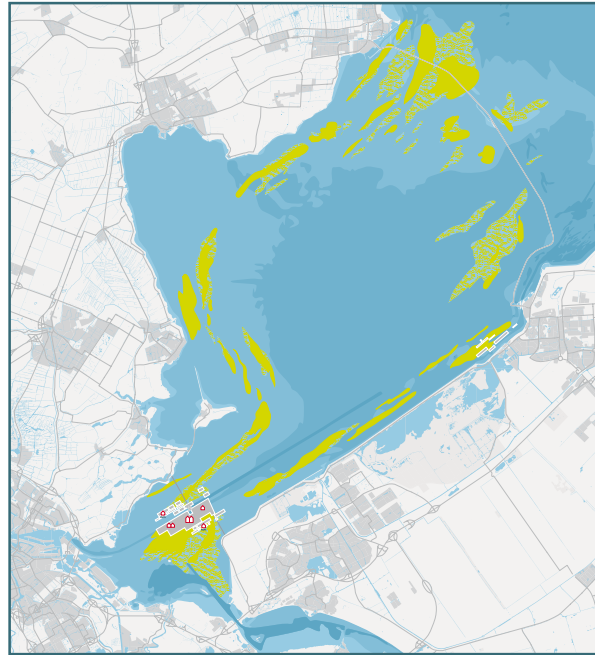
Het voorstel getuigt van een brede regionale oriëntatie. Zo is een evenwichtig voorstel ontstaan, dat onder meer op elegante wijze een zorgvuldig ontworpen verbinding met Noord-Holland maakt en zo een IJmeerverbinding weet te vermijden. Door de voorgestelde compartimentering is in het sterk vergrote IJmeer een helder, plantenrijk watersysteem te verwachten. Compartimentering is niet positief voor watersport.

09. Ingenieursbureau Amsterdam / Amer adviseurs bv: Marker Ring

Het voorstel berust op een regionale visie, die inzet op het completeren van de infrastructuur aan de noordzijde van Amsterdam en het open houden van het IJmeer als natuur- en recreatiegebied. Almere manifesteert zich aan het IJmeer via een spectaculaire strip op de zuidwestpunt. De natuurwaarden rondom het IJmeer worden verhoogd door een combinatie van buitendijkse en binnendijkse maatregelen. De vaarverbindingen blijven open dankzij tunnels in de ring.

Negen voorstellen voor het Ontwikkelingsperspectief Markermeer en IJmeer

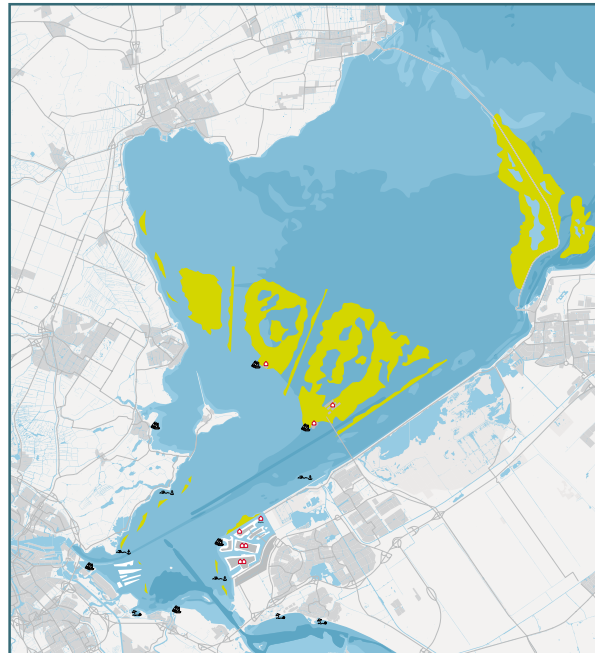

10. Palesino Rönnskog: Unfinishable Markermeer

Dit ontwerp is in opdracht van RWS/RIZA ontwikkeld voor de Architectuur Biënnale Rotterdam. Het idee van 'shifting islands' spreekt tot de verbeelding, zeker met betrekking tot zo te creëren natuurwaarden. Zich verplaatsende eilanden in deze vorm zijn onuitvoerbaar, omdat ze ogenblikkelijk verdwijnen door verzakken en eroderen. Wel heeft dit ontwerp doorgewerkt in diverse andere voorstellen. Nadere uitwerking en ontwikkeling ervan is aan te bevelen.

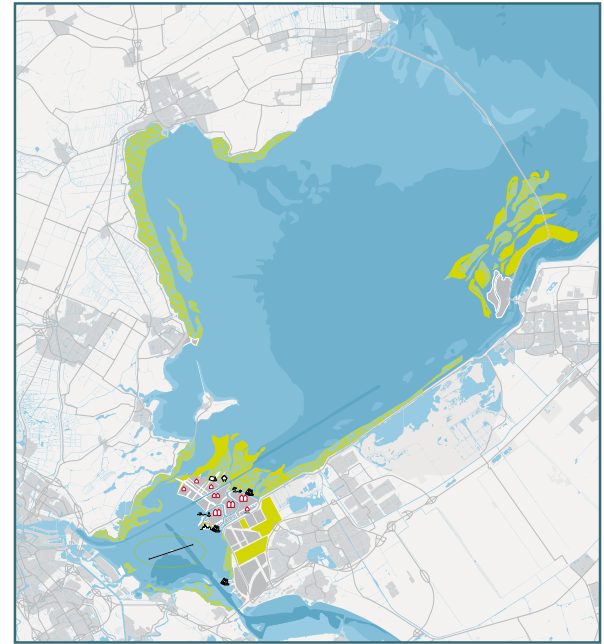
The 'Unfinishable Markermeer' project was designed by John Palesino, John Lonsdale, Ann-Sofi Rönnskog, with the support of the Rijkswaterstaat through Jan Wouter Bruggenkamp, Mennobart Van Eerde, Ronald Roosjen. It was further developed by PALMESINO RÖNNSKOG – Territorial Agency, with a commission by Rijkswaterstaat, also as part of the WINN Initiative. © PALMESINO RÖNNSKOG Territorial Agency 2008

120 / 121

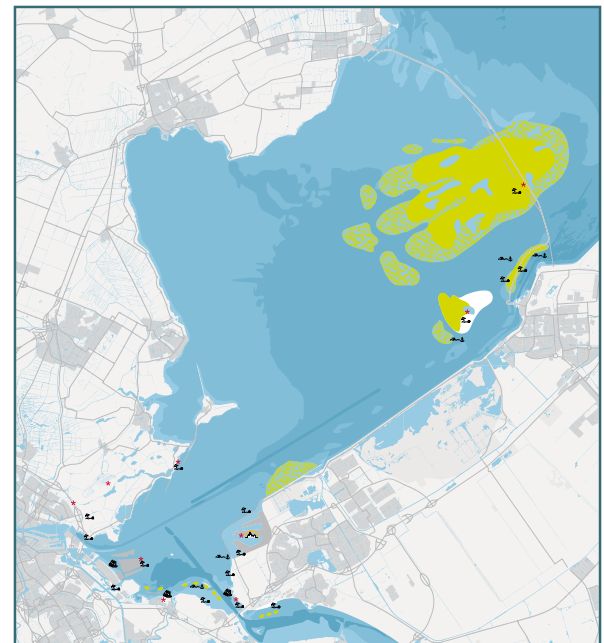
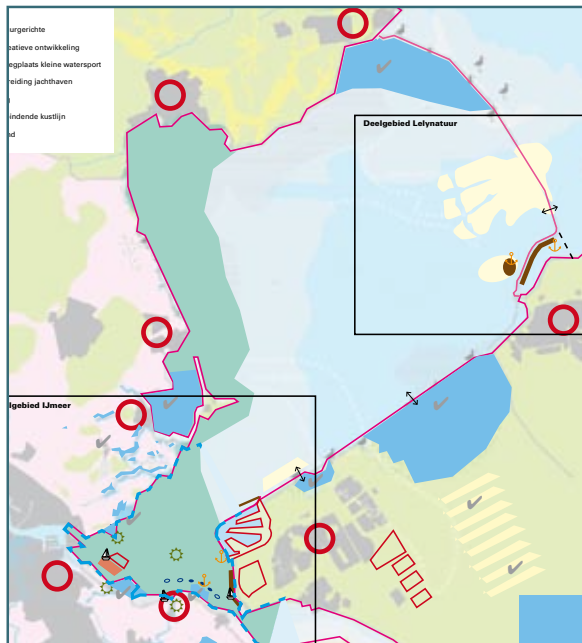
11. Ballast Nedam / Ymere / Bouwfonds / DN Urbland / Ben Kuipers: Lely's water

Het voorstel heeft een brede regionale oriëntatie. De drie forse moeraseilanden doen recht aan maat en schaal van het Markermeer. Uitvoering van dit kostbare plan vergt omvangrijke hoeveelheden grond (aanleg ervan als drie polders is vermoedelijk een factor 10 goedkoper). De commissie heeft hoge verwachtingen van de natuurwaarden van dit plan en ziet ook goede kansen voor recreatie. Almere Pampus als waterstad via binnenwaarts verleggen van de dijk verdient overweging.

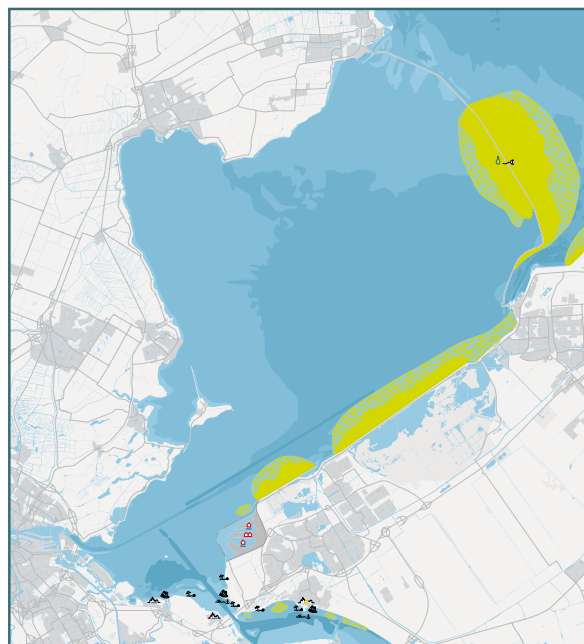
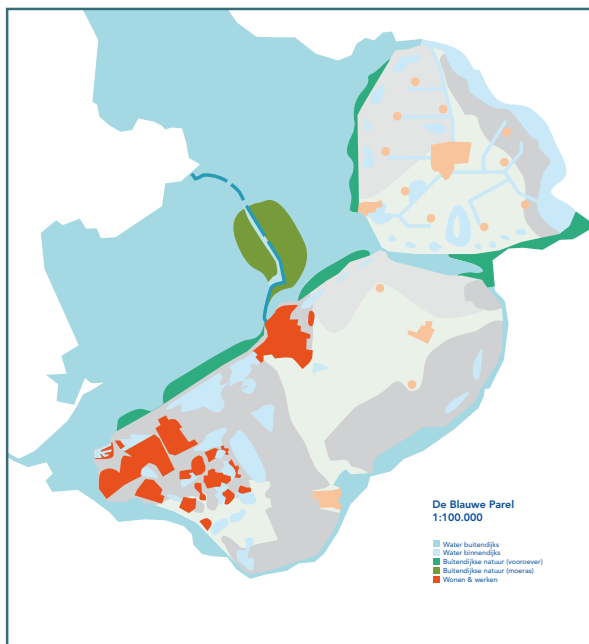
12. West 8 / Boskalis: IJ- en Markermeér

Een weloverwogen voorstel, ook met betrekking tot de grondbalans. De ruimtelijke kwaliteit van het ontwerp overtuigt. Op onderdelen rijzen vragen. Is de afmeting van het IJmeer voldoende voor een goede milieukwaliteit indien de uitwisseling met het Markermeer vermindert? Zijn de stroomsnelheden in het kanaal door Markeroog niet te hoog? Kan je de Oranjesluizen wel open zetten? Behoeft de lagune aan de noordzijde niet kostbare oeververdediging, die het natuurlijke karakter teniet doet? Maar het eindoordeel van de commissie blijft positief.

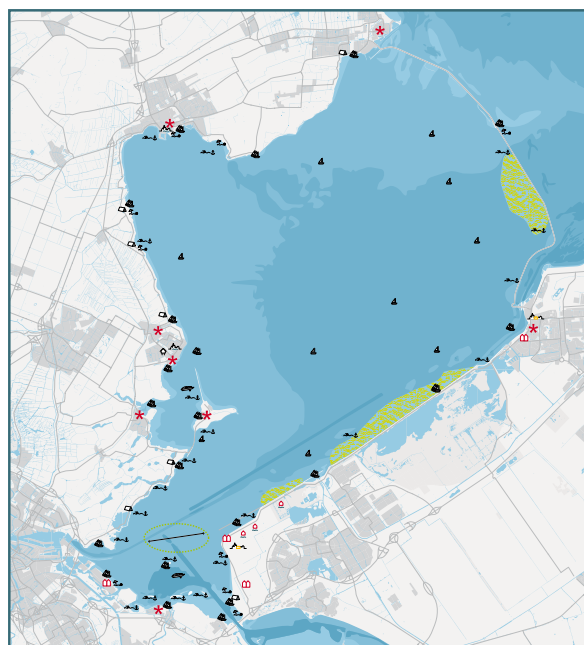
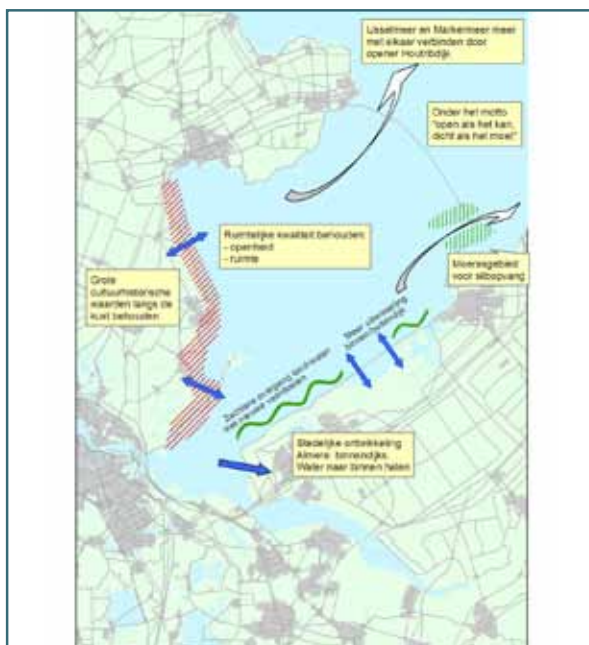
13. Staatsbosbeheer / Natuurmonumenten / Milieufederatie Noord-Holland / Natuur en Milieu Flevoland / Milieucentrum Amsterdam: LelyNatuur en Waterpark

Weldoordacht voorstel van vijf natuurorganisaties, die zich grondig hebben verdiept in het Ontwikkelingsperspectief Markermeer en IJmeer en de kwaliteiten van de bestaande situatie goed benutten. Er is sprake van een fors meekoppelend recreatief belang. De twee uitgewerkte deelgebieden zijn goed gekozen. De natuurwaarden van het 'oermoeras' zijn evident, de voorgestelde scheiding tussen weg en dijk intrigerend, het effect van het moeras op de slibhuishouding echter onzeker. Almere Pampus als waterstad via binnenwaarts verleggen van de dijk verdient overweging.

14. Natuur en Milieu Flevoland: De Blauwe Parel van Nederland

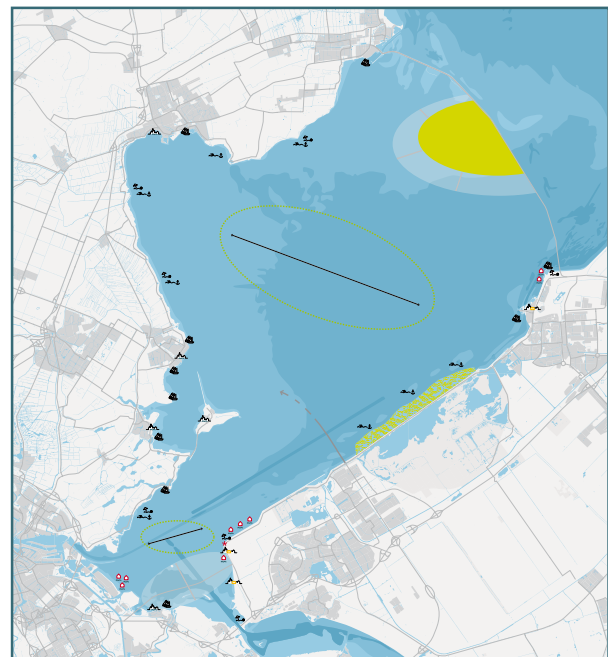
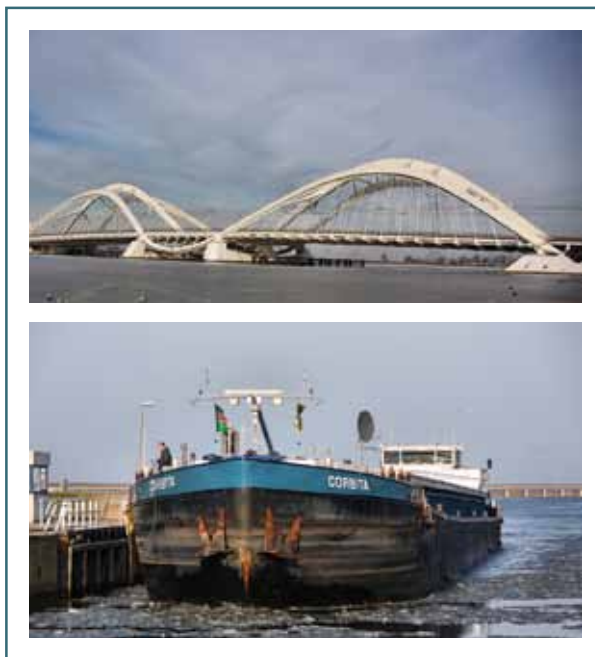
Het voorstel zet in op toevoegen van voorlanden langs dijken en dammen van de IJsselmeerpolders. Dit zijn, door de waterdiepte, zeer kostbare ingrepen, waarmee de effecten op het verhogen van natuurwaarden niet in balans zijn. Voor de slibhuis-houding spelen ze eveneens vermoedelijk geen rol van betekenis. Het 'vergeten' randmeer van de Noordoostpolder heeft zeker recreatieve potentie. Almere Pampus als waterstad via binnenwaarts verleggen van de dijk verdient overweging.

15. Stichting Verantwoord Beheer IJsselmeer / Stichting Waterrecreatie IJsselmeer & Randmeren: Samen meer IJsselmeer

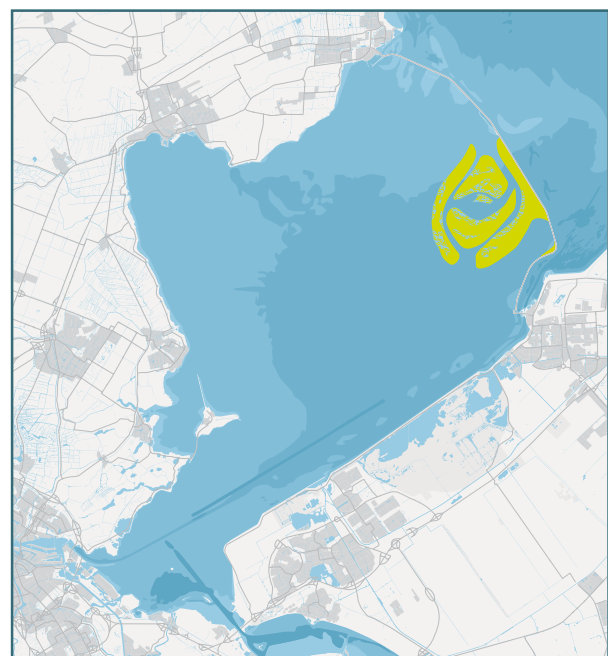
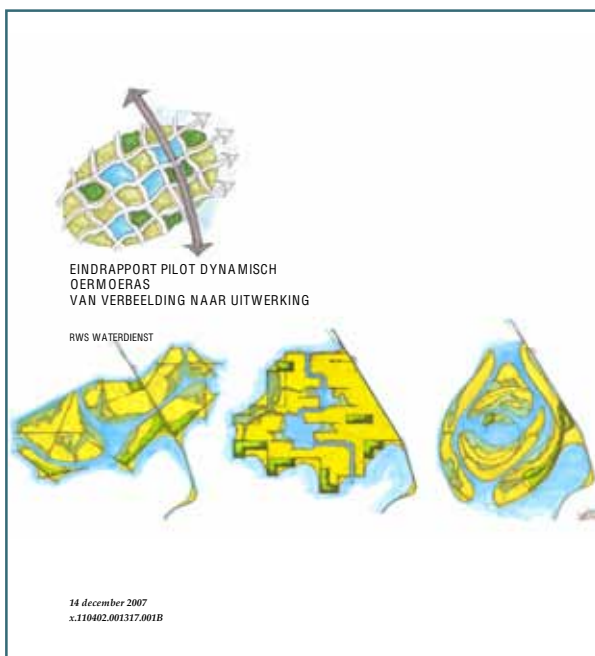
De analysekaart is vervaardigd op basis van de kaart 'Recreatie in het Markermeer en IJmeer' (TMUJ / PFL / SR / Arcadis).

Het voorstel zet in op de combinatie en onderlinge versterking van cultuurhistorische waarden van de Hollandse oeverzijde, natuurontwikkeling en recreatie, met behoud van het open water als leidend beginsel. Voorstellen voor verbetering van de natuurwaarden zijn niet uitgewerkt. De recreatieve potenties zijn in de toelichting goed onderbouwd. Openen van de Houtribdijk is beleidsmatig achterhaald, maar zou ook overigens weinig winst voor natuur en recreatie opleveren.

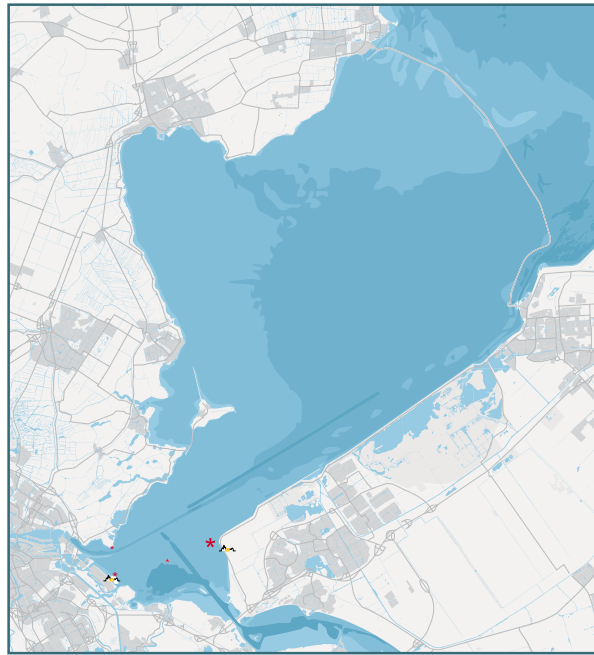
**16. Kamer van Koophandel Gooi-, Eem- en Flevoland / Kamer van Koophandel Amsterdam /
Kamer van Koophandel Noordwest-Holland: De waarde van water**

Het voorstel zet in, zoals blijkt uit de titel, op de waarde van water en stelt daarmee de sociaal-economische belangen in het gebied op de voorgrond. De inzenders achten deze belangen in het gepresenteerde Ontwikkelingsperspectief onderbelicht. Op de wel in het ontwikkelingsperspectief behandelde aspecten, zoals waterhuishouding, natuur en recreatie, gaat het voorstel niet erg overtuigend in. Nuttig is dat de toegevoegde waarde van ingrepen als belangrijk toetsingscriterium wordt genoemd.

17. Arcadis: Dynamisch oermeeras

Het voorstel is een studie in opdracht van RWS naar mogelijke vormen van een 'oermeeras'. De inzending is verhelderend, omdat de studie duidelijk maakt dat het maken van een 'oermeeras' als een civieltechnisch hoogstandje moet worden beschouwd, dat bij de beoogde omvang van enige duizenden hectaren ook vele tientallen jaren van aanleg zal vergen. De natuurwinst is evident. Het effect op de slibhuishouding zeer onzeker.

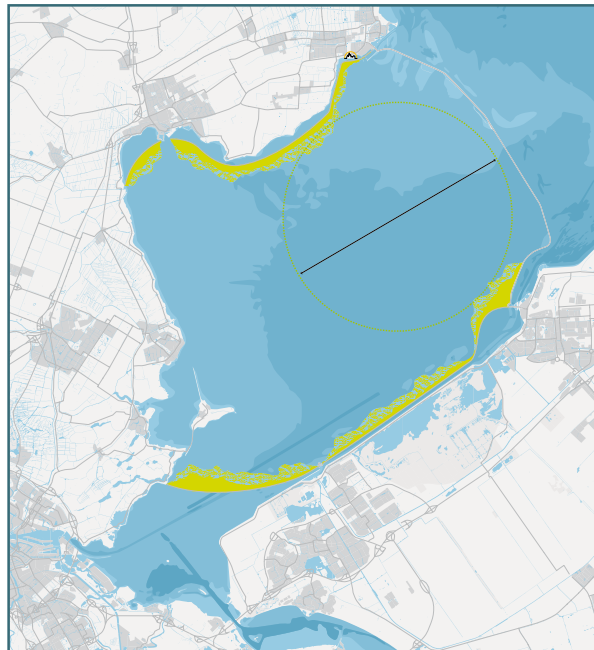
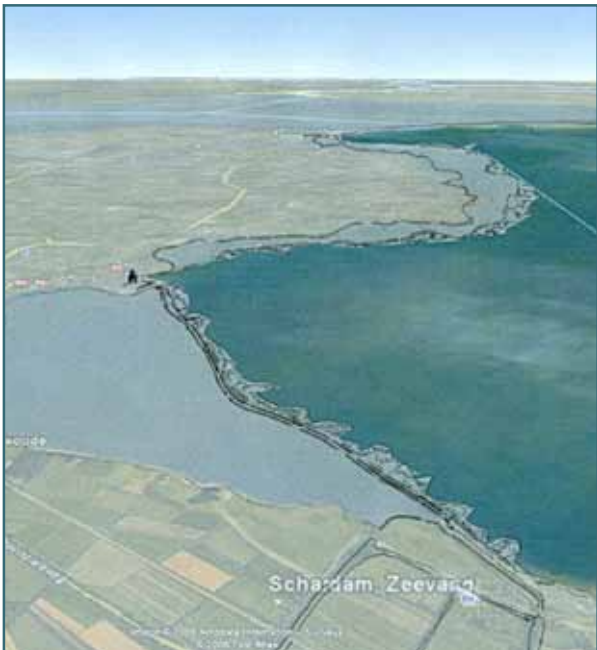

18. Stichting NATnl: DRIJFburg/NATnl

Het voorstel omvat twee voorstellen: (1) een onderwatermuseum annex educatief centrum, gericht op de kenmerken en ontwikkelingsmogelijkheden van een duurzame delta en (2) een autarkisch drijvend eiland dat ruimte biedt tot experimenteren met biotopen en habitats. De materiële omvang van deze projecten is zo bescheiden dat deze waterhuishoudkundig en ecologisch altijd zullen zijn in te passen. Voorzieningen van deze soort kunnen zeker een nuttige functie vervullen als informatiecentrum tijdens de voorgenomen ontwikkelingen in dit watergebied.

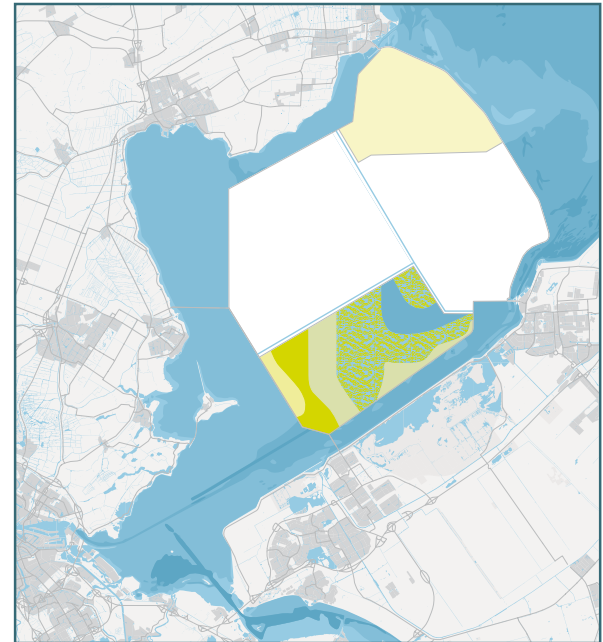
124 / 125

Drie voorstellen voor een nu of later aan te leggen Markerwaard

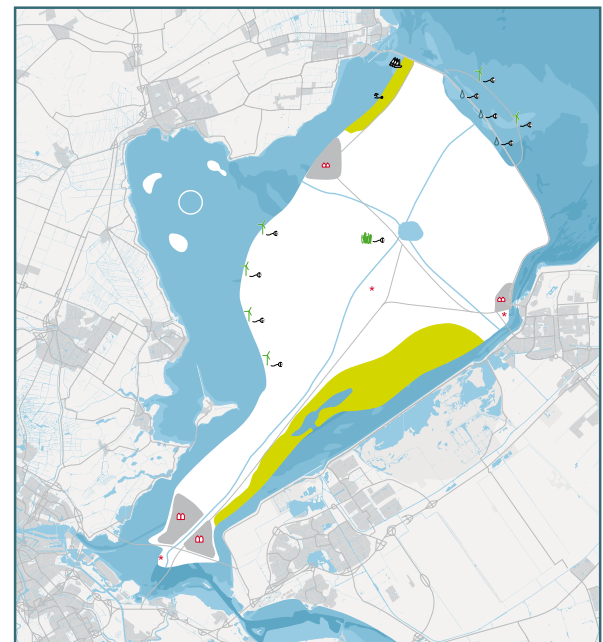
19. Vereniging Vrienden van de Markerwaard: Markermeer Plus, verhelderd

Het voorstel beperkt zich tot de aspecten waterhuishouding en natuurontwikkeling. De voorgestelde compartimentering is waterhuishoudkundig overbodig, maar ook niet bezwaarlijk (recreatief echter wel). Openhouden van de Oranjesluizen is vermoedelijk niet mogelijk. De commissie waardeert de beoogde natuurontwikkeling positief, maar acht de daartoe voorgestelde inrichtingswerken onnodig omvangrijk en kostbaar en vermoedelijk ook weinig effectief. Op het gebied van recreatie heeft het voorstel niets te bieden.

20. J.H. Kop: Lely's legaat tot leven

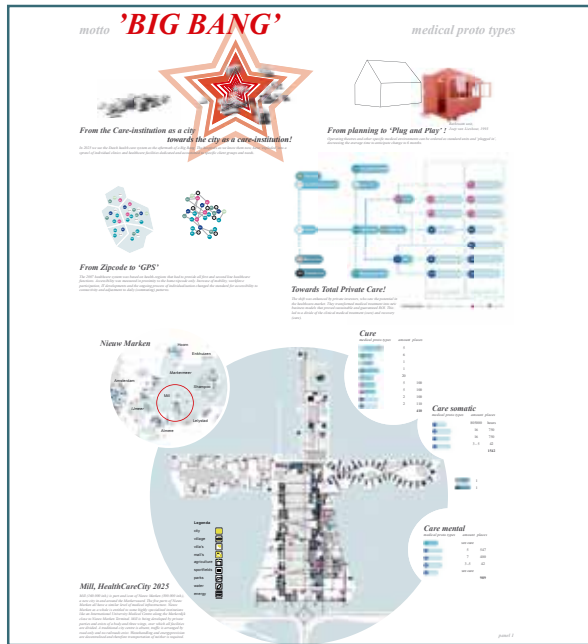
Het voorstel is om een gecompartmenteerde Markerwaard aan te leggen met een groot westelijk randmeer. Waterhuishoudkundig is het plan goed onderbouwd. De compartimentering is kostbaar, maar biedt gelegenheid tot het realiseren van verschillende milieutypen, waaronder tuinbouw. Uit een oogpunt van recreatie wordt het verlies aan groot open water negatief beoordeeld. De commissie onderschrijft de stelling dat natuur als evolutie (en successie van typen habitat) moet worden gezien.

21. J.G. in't Veld-Janse: Een Markerwaard

Het voorstel biedt een veelzijdige invulling van het Markermeer en IJmeer, dat dwars ingaat tegen het vigerend beleid. Het enorme randmeer aan de westzijde en de combinatie van randmeer en natuurgebied aan de oostzijde biedt goede kansen voor natuurontwikkeling. De recreatieve mogelijkheden van het plan zijn onderbelicht. Het voorstel heeft geen oog voor de waarde van groot open water. Het 'Hellegatsplein' als verkeersoplossing in het IJmeer oogt bizar.

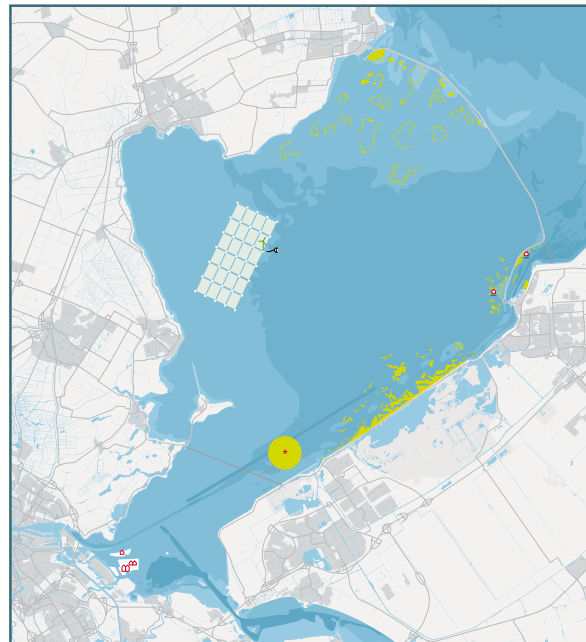
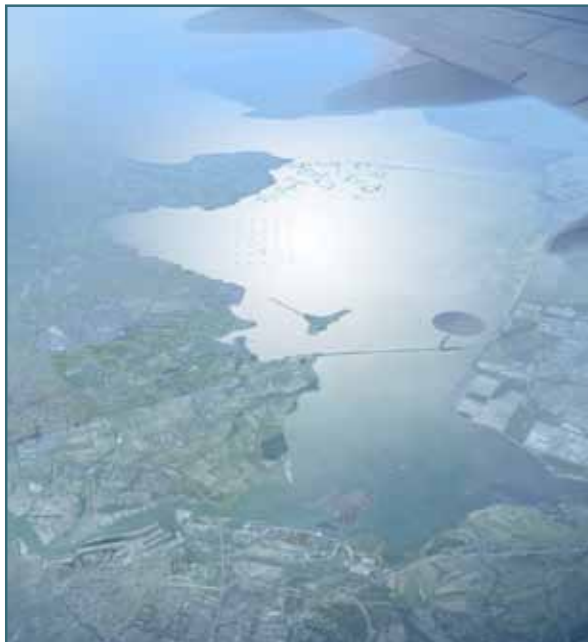
Drie voorstellen van experimentele aard

22. L. Kaper / C. Weeber: Big Bang

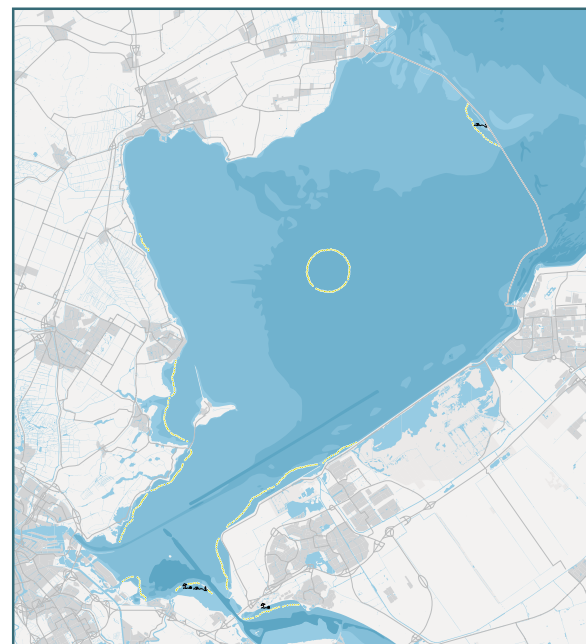
In dit voorstel is de ontwikkeling van Markermeer en IJmeer geen doel op zich, maar wordt de daar beschikbare ruimte benut als inspirerende omgeving voor een (prijswinnend) ontwerp voor een geheel nieuwe inrichting van de gezondheidszorg. De commissie constateert dat de Nederlandse cultuur om grote oppervlakten als inspiratiebron en ruimte voor experimenten te beschouwen blijkbaar nog springlevend is.

126 / 127

23. LAP landscape & urban design: Het Markerpark

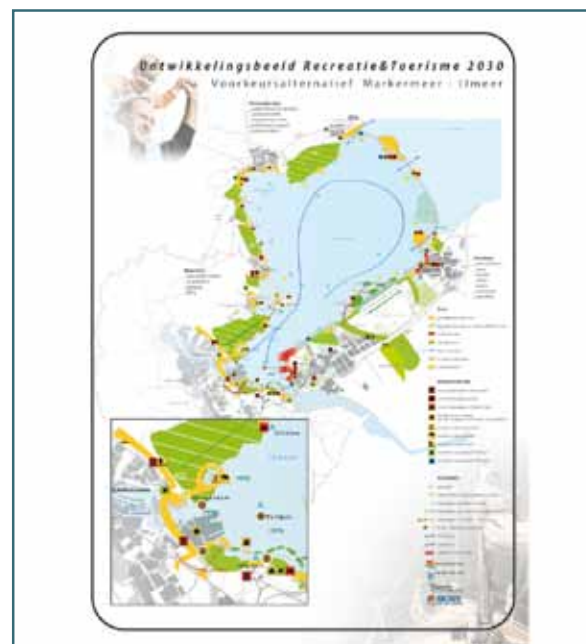
In dit voorstel wordt natuur niet beschouwd als beperkende randvoorwaarde, maar als kans om vastgeroeste opvattingen over landschap en stad een nieuwe impuls te geven. De ruimte van Markermeer en IJmeer dient als inspiratiebron voor een reeks van experimenten op het gebied van natuurontwikkeling, recreatie en verstedelijking. Bij verschillende daarvan zijn vraagtekens te plaatsen. De commissie vindt wel dat sommige voorstellen (zoals het Markerrif) nadere uitwerking verdienen.

24. M. van Hoorn: Multifunctionele drijvende eilanden

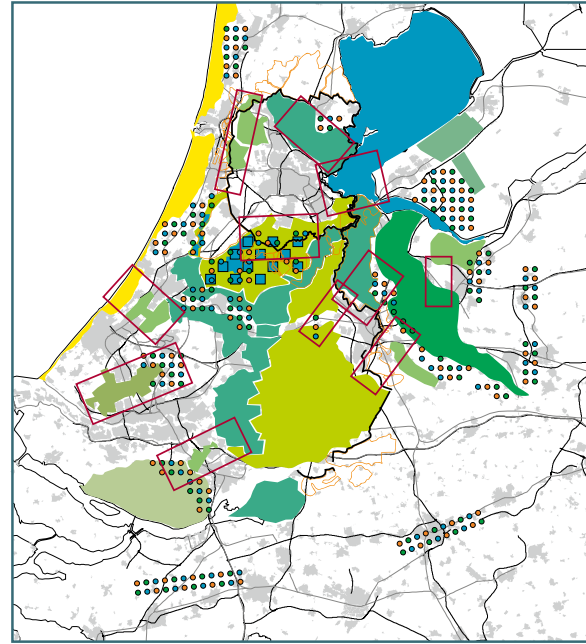
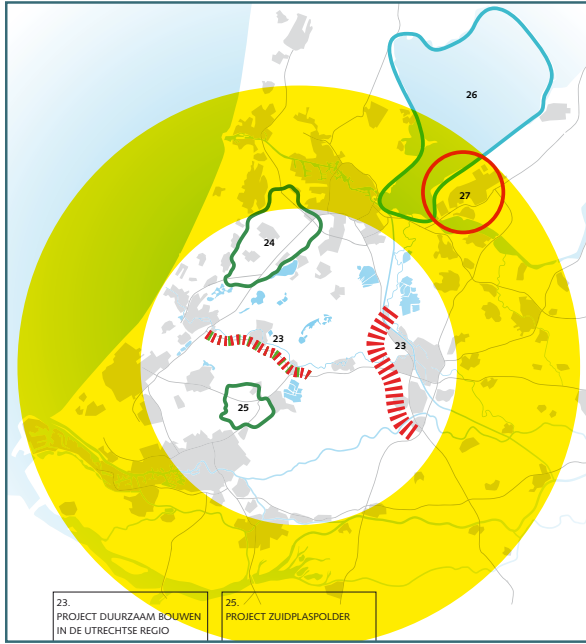
Het voorstel is een voorbeeld van een concreet experiment om een specifiek onderdeel van de natuurontwikkeling in Markermeer en IJmeer te bevorderen, namelijk het scheppen van gunstige condities voor de productie en de overlevingskansen van mosselzaad. De voorgestelde drijvende eilanden kunnen bovendien een positieve bijdrage leveren aan de ontwikkeling van het landschap van het Markermeer en IJmeer. De commissie adviseert dit voorstel een kans te geven.

Het vervolg

Nog meer inrichtingsvoorstellen

Ontwikkeling van ideeën over een mogelijke inrichting van het Markermeer en IJmeer zijn nog in volle gang. Bij de 24 voorstellen, die in de inventarisatieronde in 2008 zijn ingediend zal het niet blijven. Begin 2009 verscheen een voorstel voor 'achteroevers' van Roel Doef (Rijkswaterstaat) en Remco van Ek (Deltares) en een 'recreatievisie' van de projectgroep TMIJ, die deze in samenspraak met diverse belangengroepen liet ontwikkelen door Arcadis. Ook van anderen zullen zeker nog voorstellen volgen.

Actuele beleidscontext

De actuele beleidscontext wordt bepaald door vier verschillende, onderling min of meer onafhankelijke nationale beleidskaders. Dat is allereerst het programma Randstad Urgent, waarmee de Toekomstagenda Markermeer en IJmeer als urgent project is aangemerkt. Drie andere beleidskaders bepalen de voorwaarden binnen welke deze toekomstagenda vorm moet krijgen. Dat zijn de Structuurvisie Randstad 2040 (ruimtelijke ordening), het ontwerpbesluit aanwijzing Natura 2000 gebied (natuurbescherming) en de beleidsvisie IJsselmeergebied (waterhuishouding). Het advies van de Commissie van Deskundigen speelt hier op in.

Hoe nu verder?

Enkele voorbeelden

T. Schaap: Licht
Een plan op regionale schaal kan alleen tot uitvoering komen op basis van een akkoord tussen belanghebbenden en een grondexploitatie op decentrale schaal. Belanghebbenden zijn het rijk, waterschappen, gemeenten, de grote grondverzekeraars en organisaties voor natuur en milieu en voor verkeer en vervoer. De burgemeesters van Amsterdam en Almere nemen het initiatief tot een samenwerking met de andere betrokkenen die uiteindelijk leidt tot een Nationaal Park IJmeer. Daarvan maken ook het Naardermeer en de essentiële verbindingsszones met de ecologische hoofdstructuur deel uit.

Team de U-werken: de U-werken
In dit plan zijn drie provincies betrokken, zeven gemeenten, het rijk en de waterschappen. Zij moeten samen een projectorganisatie vormen en hun belangen op elkaar af stemmen. Het project moet worden geleid door een ervaren bestuurder. Deze moet een projectgericht bestuurlijk team samenstellen dat grondrechtelijke reguleatie opgeeft en aanpak en de bevoegdheid heeft om besluiten te nemen. Het op orde brengen van onder andere het watersysteem en de ecologie vraagt om een krachtig bestuurlijk team die ontwerpt en grond in bezit heeft. De succesvolle strategie van de Rijksoverheid voor de IJsselmeerpolders (RIP) laat zien dat dit een effectieve aanpak is. Ook in Engeland is bij grote stedelijke herstructureringsopgaven goede ervaring opgedaan met een dergelijke werkwijze.

Ingenieursbureau Amsterdam/Amere adviseurs bv: Marker Ring
Duidelijk is dat voor het vervolgproject, en met name de financiering ervan, het maatschappelijk nut nader onderzocht moet worden. Dit kan in beeld gebracht worden met een kosten-baten analyse (CBA). De CBA kan ook bijdragen aan de draagvlakdiscussie, omdat enerzijds het nut voor de maatschappij als geheel wordt bepaald en anderzijds inzichtelijk wordt gemaakt wie profiteert en wie betaalt.

Om de ingrepen die in dit plan beschreven zijn op een effectieve manier te kunnen managen, zullen de verantwoordelijkheden en bevoegdheden duidelijk moeten worden verdeeld tussen de betrokken partijen. Dit zijn niet alleen de al eerder betrokken overheidsinstellingen, maar ook de waterschappen en private partijen.

Stichting Verantwoord Beheer IJsselmeer/Stichting Waterrecreatie IJsselmeer & Randmeer: Samen meer IJsselmeer
Het is noodzakelijk dat er een belevings- en ervaringsbeleidend adviesorgaan voor het IJsselmeergebied komt, waarin de bij het gebied betrokken overheden en maatschappelijke organisaties op een evenwichtige wijze zijn vertegenwoordigd. Overheden zijn verantwoordelijk voor beleid en nemen besluiten.

J.H. Kopp: Lely's legaat tot leven
De implementatie van Lely's legaat tot leven is een inspanning van fo-

Palmesino Rönöskog: Unfinished Markermeer
Een sleutel tot ons voorstel voor de toekomst van de Markermeer regio is het versterken van de instrumenten en instituties die capaciteit kunnen opbouwen. Er is behoefte aan een nieuwe territoriale autoriteit, die de transformaties op de verschillende schaalniveaus kan organiseren en beheren, die verbanden kan bewerkstelligen tussen opkomende processen van zelforganisatie en algemene condities op regionale, nationale, Europese en mondiale schaal en op die manier nieuwe impulsen tot verandering injecteert.

Het doel van deze gebiedsautoriteit moet zijn om een democratische ruimte te scheppen voor de ontwikkeling van het Markermeer. Een ruimte die beschermt tegen en het terugdringen van uitroffening van arbitraire macht. De belangrijkste functie daarvan zou zijn om drie groepen van complexe oriëntatiedingen te coördineren: tussen ontwikkelaars, gemeenten en provincies, tussen deelen en aanwezige bewoners en belangengroepen en tussen al deze partijen en de regulerende bestuursinstellingen op lokale, nationale en Europese schaal.

Ballast Nedam / Ymere / Bouwfonds / DN Uirland / Ben Kuipers: Lely's water
De intentie van dit plan is gebiedsgericht en projectmatig vele doelen tegelijk te realiseren vanuit een integrale visie op het totaal. Met een aanpak waarbij meerdere doelen in één project worden verenigd, wordt tevens een basis gelegd voor maatschappelijk draagvlak. Door werk met werk te maken en budgetten te koppelen kan bovendien de effectiviteit van projecten – waar de volkswetgevingvoordringing steeds scherper op te worden versnapt. De uitvoeringstrategie is gebaseerd op de volgende uitgangspunten: - projecten vormen gezamenlijke interventies - verschillende projecten moeten elkaar onderling aanvullen en versterken - nu kazen voor de meest strategische ingrepen is een krachtige impuls voor een duurzame ontwikkeling van de Markermeer-IJmeer regio.

West 8 / Bokalis: U- en Markermeer
Het voorstel verrast een fundamentele opvatting over een noodzakelijke transformatie van de Nederlandse planning: 1. urgentieverklaring op basis van waarneming 2. formulieren van probleemstelling voor IJmeergebied 3. de strategie opgeven: ieder voor zich werkt niet. Decentraal wat kan, centraal wat moet. Het rijk stuurt op hoofdlijnen, de regio neemt integrale uitwerking ter hand. Gebiedsontwikkeling is werk met werk maken, publiek-private samenwerking en waarborgen van terugverdien capaciteit.

Vereniging Vrienden van de Markerwaard: Markermeer Plus, verhelderd
De gronden en wateren van het Markermeer zijn vrijwel geheel in eigen-

Hoe nu verder?

Enkele voorbeelden

RAAM 2009
Rijksoverheid
Almere
Markermeer

EN DAN?

VOORBEELD RUIMTE VOOR DE RIVIER (VEILIGHEID BIJ HOOGWATER IN NEDERLAND)

VERKENNING
- 2001: beleidsvoorstellen planologische kernbeslissing (pkb) Ruimte voor de Rivier
- transparant selecteren van 40 meest effectieve maatregelen uit 700 lokale voorstellen
- 2007: vaststelling pkb door parlement

PLANUITWERKING
- overeenkomst rijk-betrokken overheden over afrondding planfase: taakpakket (programma van eisen), taakomschrijving, tijdlijst condities, inschakeling risico's mogelijk maken van maatregelen door gemeenten en waterschappen via inschrijvings- en bestemmingsplannen
- halfjaarlijkse rapportage aan parlement door programmabureau Rijkswaterstaat

UITVOERING
- verantwoordelijkheid van lokale overheden - ruimte scheppen in contracten voor innovatieve kracht van bedrijven
- coördineren van de vele vergunningen - oplossen van juridische puzzels

BESLUITVORMING SNELLER & BETER (samen commissie Elverding)

VERKENNING
- omgeve, ruime participatie betrokkenen
- gebiedsgerichte benadering
- handhaven van termijnen
- afwegen van effecten
- zwaartepunt: helder politiek voorkeursbesluit vaststelling in Tweede Kamer

PLANUITWERKING
- eenvoudiger reizen
- werken met breedtes en maatregelpakketten
- werken met doellooschriften en flexibiliteitsbepalingen
- duidelijke sanctie op overschrijden van termijnen
- inspraak en beroep

UITVOERING
- besluit is projectbesluit met RO - coördinatie tientallen vergunningen
- opleveringsroosters

VOORBEELD MARNE - LA - VALLÉE (NIEUWE STAD AAN DE OOSTZIJDE VAN PARIS)

VERKENNING
- planologisch kader (structuurschema) SDRF: Schéma Directeur de la Région Ile de France
- financieel kader (contract staat - regio) CPER: Contrat de Plan Etat et Région (beide documenten worden eens per 5 jaar geactualiseerd)

PLANUITWERKING
- instellen regionale ontwikkelingsautoriteit EPA: Etablissement Public d'Aménagement (EPA is een zelfstandige ontwikkelingsdienst onder regionaal politiek bestuur)
- voorbereiden plannen voor deelgebieden ZAC: Zone d'Activité Concertée

UITVOERING
- Marne-la Vallée (nu 250.000 inwoners, over enkele decennia 400.000) is ingedeeld in 75 ZAC's, waarvan zowel begin als einde van de operatie een besluitbesluit wordt gegeven de bijzondere wettelijke bevoegdheden tijdens uitvoeringsperiode

Hoe nu verder?

Verschiedende inzenders hebben zich de vraag gesteld hoe hun plannen tot uitvoering te brengen. Dit heeft geleid tot een tiental suggesties over de organisatie van de besluitvorming. Het ingewikkelde beleidskader (een voorlopige lijst telt 46 titels van wetten en andere verplichtende documenten) maakt deze vraag ook zeer ter zake.

De Commissie van Deskundigen verwijst in dit kader naar het rapport Sneller en Beter, het recente advies over besluitvorming van de Commissie Elverding. Ter vergelijking worden enkele voorbeelden van andere grote projecten gegeven: Ruimte voor de Rivier (Nederland) en Marne-la-Vallée (Frankrijk).

Rapport van de Commissie van Deskundigen

De natuur is niet gericht op – en niet ingericht voor – ‘duurzaamheid’, maar op en voor evolutie. De natuur behoudt niet, de natuur conserveert niet, de natuur verandert, wisselt, evolueert; de natuur is evolutionair.

J.H. Kop, een van de inzenders

Op 17 april 2008 heeft de Stuurgroep Toekomstagenda Markermeer en IJmeer (TMIJ) een Ontwikkelingsperspectief Markermeer en IJmeer gepubliceerd. Dit project is één van de 33 projecten in het kabinetsprogramma Randstad Urgent.

Aansluitend hebben, op verzoek van deze stuurgroep, vijf maatschappelijke organisaties, verenigd in Samenwerking Markermeer (SAMM), in de periode mei – november 2008 een inventarisatie van inrichtingsvoorstellen voor het Markermeer en IJmeer georganiseerd. Tot en met de eerste week van december 2008 zijn in totaal 24 inrichtingsvoorstellen bij SAMM ingediend.

Op 29 september 2008 is tijdens een bijeenkomst in Lelystad aan de destijds bekende potentiële inzenders van voorstellen uiteengezet, op welke wijze de beoordeling van de voorstellen zou plaatsvinden. Deze beoordeling vindt plaats door een onafhankelijke Commissie van Deskundigen op de gebieden waterhuishouding, ecologie, recreatie, technische en juridische uitvoerbaarheid en ruimtelijke kwaliteit. Ter ondersteuning van het werk van de commissie zullen alle voorstellen twee analytische bewerkingen ondergaan: (a) een inhoudelijke analyse aan de hand van uitgangspunten en doelstellingen van het genoemde Ontwikkelingsperspectief, en (b) een cartografische analyse van de voorgestelde ruimtelijke ingrepen en beoogde vormen van ruimtegebruik. Beide analyses hebben tot doel het inzicht in de voorstellen te vergroten en de onderlinge vergelijkbaarheid te bevorderen.

Op 16 en 18 december 2008 (in twee groepen) en op 22 januari 2009 (plenair) heeft de onafhankelijke Commissie van Deskundigen de voorstellen beoordeeld. Het voorliggende rapport is een verslag van haar bevindingen.

De commissie heeft de bijeenkomsten in december benut om zich een eerste indruk te verwerven van de ingezonden voorstellen, een werkwijze voor de definitieve beoordeling af te spreken en meer in het algemeen tot een eerste oriëntatie te komen van de aard van haar taak.

Afgesproken werd om het commissieoordeel voor te bereiden door voor alle voorstellen afzonderlijk steeds aan twee commissieleden te vragen een advies daarover voor te bereiden. In combinatie met de inhoudelijke en cartografische analyses zou het zo mogelijk worden om alle voorstellen binnen de beschikbare tijd van één plenaire vergadering van een hele dag van een oordeel te voorzien.

Van de bespreking is verslag gemaakt dat in het voorliggende rapport is verwerkt. De definitieve tekst daarvan is vervolgens via enkele commentaarrondes van de commissieleden door de voorzitter van de commissie vastgesteld.

De commissie spreekt zijn grote waardering uit voor de analytische bewerkingen van de ingezonden voorstellen. Deze hebben een belangrijke functie gehad bij het verkrijgen van een goed inzicht in alle

voorstellen afzonderlijk zowel als een vergelijkend overzicht van de inzendingen in hun geheel. De commissie merkt voor de goede orde op dat haar oordeel over de inzendingen volstrekt onafhankelijk is.

Deze onafhankelijkheid van de commissie betreft ook zijn positie ten opzichte van het nog voortdurend in beweging zijnde beleidskader, zoals dat tot uitdrukking komt in de verschillende projecten die betrekking hebben op het Markermeer en IJmeer in het Programma Randstad Urgent, ontwerp-aanwijzingsbesluiten tot aanwijzing van Markermeer en IJmeer als Natura 2000 gebieden en het Nationale Waterplan, met zijn uitwerking in de Beleidsnota IJsselmeergebied.

De opbouw van dit rapport is als volgt:

Begonnen wordt met een algemeen overzicht van de ingediende plannen en de perspectieven, die deze voorstellen bieden voor de verdere ontwikkelingen in het Markermeer en IJmeer. Vervolgens worden alle voorstellen elk afzonderlijk van een beoordeling door de commissie voorzien. Tenslotte rondt de commissie dit oordeel af met een aantal conclusies en een advies aan SAMM en via deze ook aan de Stuurgroep Toekomstagenda Markermeer en IJmeer en aan het rijk.

Algemeen overzicht:

De commissie is onder de indruk van het grote aantal inzendingen en de rijkdom van ideeën, die dit vertegenwoordigt. Het tekent de verworvenheden van een lange planningtraditie en de diepgewortelde Nederlandse planningcultuur, dat zo velen, zonder enige tegenprestatie van de zijde van de inventariserende partij anders dan een openbare beoordeling en expositie van de plannen, bereid bleken om ideeën te leveren en plannen te tekenen voor de verdere ontwikkeling van het beschouwde gebied.

130 / 131

Van de 24 inzendingen zijn er 4 afkomstig van gemeenten, 7 van maatschappelijke organisaties, 7 van bedrijven of consortia van bedrijven (inclusief architectenbureaus) en 6 van particulieren.

De commissie constateert dat er grote verschillen zijn in de presentatie van de inrichtingsvoorstellen. Sommige inzenders beperken zich tot een conceptuele verbeelding van ideeën. Anderen leveren al dan niet globale schetsen. En weer anderen doen min of meer gedetailleerde inrichtingsvoorstellen. Het zal duidelijk zijn, dat hoe vager de voorstellen zijn in ruimtelijke zin, hoe moeilijker het wordt om de effecten daarvan op gebieden als waterhuishouding, natuurontwikkeling, recreatie en in het bijzonder ruimtelijke kwaliteit te kunnen benoemen en beoordelen. In deze fase van ideeënontwikkeling, waarin het juridische toetsingskader nog nauwelijks bekend is en de plannen gekenmerkt worden door een hoog abstractieniveau is eveneens nog moeilijk te beoordelen in hoeverre en onder welke voorwaarden de plannen juridisch uitvoerbaar zijn. Gezien de open procesgang, die de Stuurgroep TMIJ bij het ontwikkelen van de Toekomstagenda Markermeer en IJmeer volgt, meent de commissie dat het kabinet deze kans moet benutten om het advies van de Commissie Elverding een praktische invulling te geven.

Bij nadere beschouwing onderscheidt de commissie zes typen van inzendingen:

- a. 3 lokale inrichtingsvoorstellen van bescheiden omvang aan de Noord-Hollandse zijde van het gebied (Waterland, West-Friesland).
- b. 3 lokale inrichtingsvoorstellen aan de Flevolandse zijde van het gebied (Lelystad, Almere).
- c. 3 inrichtingsvoorstellen voor het IJmeer.
- d. 9 voorstellen voor het Ontwikkelingsperspectief Markermeer en IJmeer.
- e. 3 voorstellen voor een nu of later aan te leggen Markerwaard.

f. 3 voorstellen van experimentele aard.

Verskillende voorstellen zouden in verschillende categorieën kunnen passen, dus deze indeling heeft niet meer dan een indicatief karakter.

De veelheid en variëteit van de voorstellen is, zoals altijd, een afspiegeling van verschillen in culturele levenshoudingen en verschillen in maatschappelijke belangen. Dit leidt niet alleen tot aanzienlijke verschillen tussen sommige voorstellen, maar ook tot soms opmerkelijke overeenkomsten. Niet de geringste kwaliteit van deze verzameling van territoriaal geconcretiseerde ontwikkelingsvoorstellen is dat daaruit blijkt dat bepaalde doelen met zeer verschillende ruimtelijke ingrepen zijn te realiseren. Dit biedt het perspectief, dat de openbare discussie zich van een abstract ideologisch debat kan opwerken tot een openbaar toegankelijke opinievorming over concrete inrichtingsvoorstellen. Dat biedt op zijn beurt kans op een maatschappelijk breed gedragen afstemming van belangen, die in meer abstracte ideologische discussies altijd achter de horizon verdwijnt. Het spreekt voor zich, dat de commissie hoopt dat deze kans zal worden benut.

Het geheel van inzendingen brengt de commissie tot de volgende conclusies:

a. Algemeen:

- De commissie is verheugd te constateren dat veel inzendingen op onderdelen een gemeenschappelijke noemer kennen. Er zijn als het ware een aantal 'families' van inrichtingsvoorstellen te onderscheiden. Dit biedt het perspectief dat indien inzenders elkaar weten te vinden, deze gemeenschappelijke noemer nog kan worden versterkt. Dit zou als positief effect kunnen hebben dat zowel de overeenkomsten als de verschillen tussen deze verschillende 'families' van plannen worden verhelderd. Dat zou op zichzelf al een nuttige bijdrage zijn aan de openbare meningsvorming. Dit kan er bovendien toe leiden, dat het draagvlak voor het door de Stuurgroep TMIJ gepubliceerde Ontwikkelingsperspectief nog verder wordt verbreed en verdiept.
- De commissie constateert dat het rijk de eerstverantwoordelijke partij is in de verdere ontwikkeling van Markermeer en IJmeer. Het rijk is immers tegelijkertijd inrichter van het IJsselmeergebied in zijn huidige gedaante, grondeigenaar, waterbeheerder, aanwijzer van deze wateren als natuurbeschermingsgebied en initiatiefnemend beleidsorgaan voor de schaa sprong van Almere en de uitbreiding van de luchthaven Lelystad. Het rijk is, in het hedendaagse planningjargon, daarmee de evidente 'probleemeigenaar'. De commissie meent echter, mede op grond van de vele inspirerende inzendingen, dat in dit geval het rijk eerder kan worden aangemerkt als de centrale 'kanshebber'. De commissie hoopt van harte dat het rijk dit kansrijke moment in de ontwikkeling van het IJsselmeergebied zal benutten om het Zuiderzeeproject op passende wijze af te ronden.
- De gebiedsgebonden verantwoordelijkheid van het rijk voor deze rijkswateren is geen aanleiding om te veronderstellen dat het rijk die verantwoordelijkheid ook als enige kan en moet invullen. De instelling van de Stuurgroep TMIJ wijst al op een brede regionale betrokkenheid. Vele inzenders doen voor deze operationele kant van de ontwikkeling ook voorstellen. Het rijk heeft ook zelf, bijvoorbeeld in het project Ruimte voor de Rivier, ervaring opgedaan met nieuwe vormen van bestuurlijke samenwerking, waarin de rijksverantwoordelijkheid tot uitdrukking is gekomen in een heldere procesgang, waarin dankzij transparante selectie van inrichtingsvoorstellen, binnen gestelde termijnen tot breed gedragen beslissingen is gekomen. Het recente advies van de Commissie Elverding kan in de ontwikkeling van het Markermeer en IJmeer concrete toepassing krijgen.

b. Juridische context:

- Een klein overzicht van vigerende wetgeving en relevante beleidsdocumenten telt ten minste 46 titels. Een complicatie daarbij is dat zeker 11 van deze wettelijk vereiste beleidskaders niet zijn vastgesteld. Wellicht zal deze situatie, in afwachting van de uitkomsten van jaren van onderzoek, de komende vijf jaar nog voortduren. De in december 2008 gepubliceerde Beleidsnota IJsselmeergebied vermeldt dat er in 2009 een verkenning van de juridische mogelijkheden ter zake plaatsvindt, maar de uitkomsten daarvan zijn nog onbekend. Onder deze omstandigheden kan in alle nuchterheid worden vastgesteld, dat bijvoorbeeld onder het huidige juridische natuurbeschermingsregime géén van de 24 inzendingen naar alle waarschijnlijkheid zonder beperkende voorwaarden tot uitvoering kan komen. Voor alle voorstellen is aanpassing van de geldende juridische regimes (natuur, water, ruimtelijke ordening, milieu) noodzakelijk, soms op wetgevingsniveau, soms op concreet uitvoeringsniveau. Voor vaststelling of aanpassing van geldende regelingen dient rekening te worden gehouden met Europeesrechtelijke verplichtingen, zoals die voortvloeien uit de Kaderrichtlijn Water, de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn, die allen een streng beschermingsregime kennen. Experimenten en ontwikkelingen dienen binnen de geest van dit beschermingsregime te worden uitgevoerd. Het voorzorgsbeginsel speelt daarbij een belangrijke rol. Het wordt bij voorkeur zo toegepast, dat ontwikkelingen worden mogelijk gemaakt die recht doen aan zowel het ambitieuze beschermingsregime als aan de vele onzekerheden, waarmee moet worden omgegaan.
- Indien het open houden van het Markermeer en IJmeer in zijn huidige verschijningsvorm als onveranderlijke ruimtelijke hoedanigheid en identiteit wordt beschouwd, is geen van de voorstellen mogelijk. Geconstateerd moet echter worden dat niets doen slechts leidt tot een verdere ecologische achteruitgang van Markermeer en IJmeer. Ook voor de recreatieve doorontwikkeling van het gebied is dan geen ruimte. Datzelfde geldt voor plaatselijke stedelijke waterfronten en nieuwe verbindingen. De commissie constateert dat enkele actuele beleidsdocumenten beogen om voor al deze verschillende vormen van ruimtegebruik wel ruimte te scheppen, maar de juridische mogelijkheden daartoe zijn blijkbaar vooralsnog onduidelijk. In dit licht onderstreept de commissie de uitspraak van de Stuurgroep TMII in het Ontwikkelingsperspectief Markermeer en IJmeer, die luidt: 'Nieuwe ingrepen moeten de historische gelaagdheid respecteren en tegelijk een nieuwe, 21e eeuwse identiteit toevoegen'.

c. Waterhuishouding:

Veel inzendingen berusten op veronderstellingen, die niet zonder meer als juist zijn te beschouwen, maar vragen om nader onderzoek. Enkele voorbeelden mogen dienen ter illustratie.

- Tegengaan van slibopwerveling. In verschillende plannen worden geulen of putten voorgesteld om als slibopvang te dienen. Dit zal hoogstwaarschijnlijk niet werken omdat het slib niet door stroming horizontaal in beweging komt, maar door golfenergie overwegend verticaal. Breken van de wind door verkleinen van de strijklengte via strekdammen, kaden, dijken en eilanden biedt daarom meer perspectief. Ook het afdekken van de kleiige bodem met een zandlaag is denkbaar, al zal dit zeer voorzichtig en onder gunstige omstandigheden moeten worden uitgevoerd, om te voorkomen dat het zand direct in de sliblaag verdwijnt.
- Het maken van gaten in de Houtribdijk als bijdrage aan het oplossen van de slibproblemen in het Markermeer is om dezelfde reden vermoedelijk weinig effectief.
- De slibproblemen deden zich ook al vóór de aanleg van de Houtribdijk voor. Nog afgezien van het feit, dat deze mogelijkheid door de Beleidsnota IJsselmeergebied (die, in navolging van het advies van de Commissie Veerman, een mogelijk peilverschil tot anderhalve meter tussen IJsselmeer en Markermeer verkent) lijkt achterhaald, heeft het maken van gaten in deze dijk voornamelijk nadelen: (a) bij grote afvoer van de IJssel kunnen peilverhogingen tot rond 0,70 m + NAP in het Markermeer en

IJmeer optreden, die verhoogde risico's meebrengen voor oude en nieuwe eilanden in deze meren en (b) door opwaaiing bij harde zuidwestenwind stuwt het water aan de zuidzijde van de Houtribdijk op, terwijl het aan de noordzijde afwaait, waardoor bij een beperkt aantal gaten in die dijk ter plaatse zeer hoge stroomsnelheden en forse uitschuring in de gaten zal ontstaan.

- Ook het wegnemen van vertroebeling door moerassen is om de eerdergenoemde redenen volstrekt onzeker. Immers, als er bij harde wind een betekende hoeveelheid water over en door het moeras spoelt, zal dezelfde hoeveelheid enige tijd later weer terugspoelen. De 'natuurlijke' geulen, via welke dit zal plaatsvinden, zullen snel uitschuren.
- Verondersteld wordt dat in het Markermeer en IJmeer zachte en glooiende oevers langs kaden en eilanden mogelijk zijn. In de eerste plaats moet voor deze kaden worden gerekend met diepe ontgravingen ter wille van de stabiliteit en voor deze eilanden met zettingen in de ondergrond. Opbrengen van vele meters grond zal daarom in verschillende stadia noodzakelijk zijn. Ook zal, zelfs bij extreem flauwe taluds, voortgaande erosie optreden. Dat blijkt onder meer uit het ontwerp van het oermoeras van Arcadis, dat alzijdig omgeven wordt door een met steen beklede omringdijk met een beperkt aantal stroomgaten om de zachte binnenkant van het moeras te beschermen. Ook de reeds uitgevoerde Hoeckelingdam voor de kust van Waterland heeft aan de buitenzijde een beschermende kade en is aan de binnenzijde onbeschermd.
- Diverse plannen omvatten voorstellen voor compartimentering van Markermeer en IJmeer in combinatie met voorstellen om de Oranjesluizen permanent open te zetten. Dat laatste zou zonder meer aantrekkelijk zijn voor zowel de beroepsvaart als de recreatievaart en bovendien perspectieven bieden voor snel passagierstransport over water. De prijs ervan is dan dat elders, aan de noordzijde van het IJmeer, een sluis zou moeten worden gepasseerd. Maar bij de overheersende zuidwestelijke winden zal water uit het Noordzeekanaal afwaaien en zullen, om de diepte van het Noordzeekanaal voor de scheepvaart op peil te houden, de Oranjesluizen vermoedelijk minstens twee derde van de tijd gesloten zijn. Nader onderzoek is nodig om te kunnen vaststellen (a) of en zo ja onder welke condities die openingstijden zouden kunnen worden verruimd, en (b) de bezwaren van een noordelijker sluis voor de recreatievaart niet groter zijn dan de voordelen van open Oranjesluizen.
- Vele inzenders veronderstellen stilzwijgend dat het open water van Markermeer en IJmeer nodig zou zijn voor de waterhuishouding van Nederland, in het bijzonder als reserve voor droge zomers. Dit is een hardnekkig misverstand, niet alleen omdat het IJsselmeer deze reservefunctie vervult (en het Markermeer uitsluitend dient als doorvoer). Belangrijker is dat verdamping van een wateroppervlak gedurende een normale zomer zo'n 25 cm groter is dan verdamping van land. In een droge zomer treedt in een wateroppervlak per vierkante kilometer dus tenminste 250.000 m³ meer waterverlies op dan in eenzelfde oppervlak land.

d. Natuurontwikkeling:

- Diverse voorstellen wekken de indruk dat natuurkwaliteit en landschapskwaliteit identieke begrippen zijn. Dat is niet het geval. Fraaie landschappen hoeven ecologisch niets op te leveren, zoals belangrijke ecologische kwaliteiten niet per definitie tot fraaie landschappen leiden. Zoals al jaren geleden in 'Van muurbloem tot straatmadelief' is aangetoond is de floristische biodiversiteit van de stad Amsterdam aanzienlijk rijker dan die van het omringende platteland. Als het gaat om aantallen per soort wint het platteland weer. Schiphol blijkt een belangrijk refugium voor vlinders en amfibieën. Kortom, de relatie landschap-natuur en stad-onnatuur is minder eenduidig dan velen veronderstellen.
- Leren door doen. Onderzoek alleen zal nimmer leiden tot inrichtingsvoorstellen, noch tot verbetering van de ecologische kwaliteit. Daarom is het voor het verbeteren van de natuurkwaliteiten in Markermeer en IJmeer onontkoombaar om die verbeteringen door een combinatie van onderzoek,

veldexperimenten en monitoring te bewerkstelligen. De commissie heeft dan ook met instemming kennis genomen van de ambities van het experimentele programma Natuurlijker Markermeer-IJmeer op dit punt. Bij al deze experimenten zal rekening moeten worden gehouden met enerzijds onzekerheden over klimaat en effecten van maatregelen en anderzijds de effecten van het niet nemen van ecologische maatregelen. Gelet op de enorme omvang van het beschouwde gebied is het zonder meer mogelijk om een veelheid van experimenten te doen, zonder dat het systeem als geheel daar in betekenende mate door wordt beïnvloed, ook bij het mislukken van die proeven.

- Het gegeven dat diverse voorstellen het Markermeer opvatten als een ruimte voor experiment dient in dit licht positief te worden beoordeeld.
- Het stellen van systeemgrenzen is per definitie arbitrair, omdat de hele wereld per saldo één systeem is. Voor het IJsselmeergebied is het in ieder geval van belang om ook over de grenzen van het water heen te kijken. Binnendijkse natte gebieden in de omliggende provincies versterken de natuurwaarden van het gebied.

e. Recreatie:

- Slechts weinig plannen gaan uitgebreid in op recreatie. Dit stelt de commissie in die zin voor problemen, dat zij potentiële effecten van de diverse voorstellen op de recreatie zelf zou moeten interpreteren, met alle gevaren van onjuiste interpretaties van dien. Daarvan is afgezien. Het oordeel over de recreatieve potenties van verschillende plannen valt daarmee vermoedelijk negatiever uit, dan het geval zou zijn geweest als inzenders meer aandacht aan dit aspect gegeven zouden hebben.
- De plannen met oevergerelateerde ontwikkelingen bieden in het algemeen kansrijke aanknopingspunten voor een meekoppelend recreatief belang.
- Plannen die tot verdere compartimentering leiden (via kades, dijken, dammen, polders en eilanden) hebben negatieve consequenties voor de bevaarbaarheid van het nu nog open water van IJmeer en Markermeer.
- In het algemeen constateert de commissie dat er weinig aanleiding is om bang te zijn voor grote conflicten tussen natuurwaarden en recreatief gebruik van water en oevers. De betekenis van deze wateren voor de vogels hebben hun accent immers in het winterseizoen, terwijl de recreatieactiviteiten zich concentreren in het zomerseizoen. Ondiepe meerdelen met water- en oeverplanten vragen wel om temporele zonerings van bepaalde vormen van watersport (surfen, jetski), omdat dankzij 'wetsuits' een belangrijke seizoenverlenging optreedt, die wel degelijk conflicten kan opleveren.

f. Uitvoeringsaspecten:

- Veel voorstellen doen de suggestie van 'werk met werk maken', in het bijzonder met betrekking tot een mogelijke grondbalans tussen ontgrondingen ten behoeve van maatregelen tegen slibopwerveling enerzijds en anderzijds ophogingen ten behoeve van natuurwaarden en recreatiemogelijkheden. De commissie onderschrijft deze gedachtegang (los van de vraag of voorgestelde maatregelen altijd effectief zijn). Indien inrichtingsvoorstellen steeds als afzonderlijke projecten van verschillende opdrachtgevers worden beschouwd, worden kansen van 'werk met werk maken' onvoldoende benut. Zo berekent het rijk bijvoorbeeld geen prijs voor in het IJsselmeergebied gewonnen zand en klei als de opdrachtgever een rijksorgaan is, maar wel als een provincie of gemeente opdrachtgever is.
- In veel voorstellen heeft de commissie grote twijfels over de kosteneffectiviteit van voorgestelde maatregelen. Het meest concreet komt dit naar voren bij de aanleg van nieuwe natuur op eilanden en andere voorstellen voor land maken, zoals kaden en oeverlanden. In zijn algemeenheid kan worden gesteld dat land-water overgangen in een polder (zoals in de Oostvaardersplassen) zeer veel eenvoudiger zijn te realiseren dan buitendijks. Om de gedachten te bepalen: een polder kost 5 à 10 euro per

m2. Voor een eiland liggen deze kosten al gauw een factor 10 hoger.

g. Sociaal-economische accenten:

- Een tiental inzendingen doet expliciet of impliciet voorstellen voor interregionale wegverbindingen, te weten een verbinding Alkmaar-Zwolle (N23) en/of een verbinding Zaanstad-Nijkerk (A30). De Ontwikkelingsvisie van de Stuurgroep TMIJ voorziet niet in deze mogelijkheden. De samenstelling van de commissie laat niet toe over deze voorstellen een deskundig oordeel te vellen. Wel concludeert zij dat een nader onderzoek naar de merites van deze voorstellen op zijn plaats is, zonder dat deze op voorhand worden getroffen door politieke taboes. De commissie is van mening dat zulke wegverbindingen onderzocht moeten worden op hun oplossend vermogen voor de congestieproblemen in de corridor Amsterdam-Almere en op hun bijdrage aan de regionale ontwikkelingen in West-Friesland en Flevoland. Voorts is een afweging op het niveau van provincie en rijk aan de orde, hoe dergelijke ontwikkelingsimpulsen voor het gebied boven het Noordzeekanaal zich kunnen verhouden tot de beschermde landschappen in dit deel van de Randstad.

h. Relatie van de IJsselmeergebiedprojecten in het Programma Randstad Urgent:

- De commissie heeft kennis genomen van het feit dat het Ontwikkelingsperspectief Markermeer en IJmeer (dat als referentiekader voor het beoordelen van de voorstellen geldt) onderdeel is van een kwartet van samenhangende projecten in het IJsselmeergebied (inmiddels is dit zelfs een kwintet, te weten: Toekomstagenda Markermeer en IJmeer, Schaalsprong Almere 2030, Openbaar Vervoer Schiphol-Amsterdam-Almere-Lelystad, Ontwikkelingsmogelijkheden lange termijn luchthavens lange termijn Schiphol-Lelystad en Verkenning van verkeer- en vervoersysteem Almere-Gooi-Utrecht). Voor een zinvolle openbare discussie over de ingezonden inrichtingsvoorstellen is het noodzakelijk, dat het rijk de procedurele samenhang tussen deze vijf projecten verheldert.

Advies

1. Om de openbare meningsvorming te verhelderen is het dienstig als inzenders met overeenkomstige ideeën en voorstellen elkaar weten te vinden. Het positieve effect daarvan is dat overeenkomsten en verschillen tussen 'families' van plannen worden verhelderd. Het kan er bovendien toe leiden, dat het draagvlak voor het door de Stuurgroep TMIJ gepubliceerde Ontwikkelingsperspectief nog verder wordt verbreed en verdiept.
2. Om een goede openbare discussie te bevorderen dient SAMM:
 - a. de reeds geplande expositie van alle voorstellen in Nieuw Land in Lelystad ruime bekendheid te geven;
 - b. als catalogus van die tentoonstelling een overzicht te maken van alle originele inzendingen en dit rapport van de commissie;
 - c. ten behoeve van een breed draagvlak voor de verdere ontwikkeling van beide meren ook in Noord-Holland een expositie te organiseren.
3. Om het momentum van het Ontwikkelingsperspectief en de extra impuls van deze inrichtingsvoorstellen niet te laten verdampen, dient de Stuurgroep TMIJ een ontwikkelingsstrategie te volgen die voortgezet onderzoek, een stroom van experimenten en een degelijk monitoringsysteem combineert.
4. Experimenten en ontwikkelingen dienen te worden bevorderd in de geest van het beschermingsregi-

me dat geldt voor Markermeer en IJmeer. Het voorzorgbeginsel dient dan bij voorkeur zó te worden toegepast, dat ontwikkelingen mogelijk worden die recht doen aan het ambitieuze beschermingsregime zowel als aan de vele blijvende onzekerheden.

5. Markermeer en IJmeer zijn rijkswater. Het rijk is als inrichter van het IJsselmeergebied, grondeigenaar, waterbeheerder, aanwijzer van deze wateren als natuurbeschermingsgebied en initiatiefnemer van de schaa sprong van Almere de evidente 'probleemeigenaar' van de Toekomstagenda Markermeer en IJmeer. De commissie adviseert het rijk, mede op grond van de inspirerende voorstellen die zijn ontvangen, om zichzelf vooral als centrale 'kanshebber' te beschouwen en dienovereenkomstig te handelen.
6. Het rijk heeft met het Programma Randstad Urgent expliciet de urgentie van de Toekomstagenda Markermeer en IJmeer onderstreept. Het rijk dient deze urgentie nu ook tot uitdrukking te brengen door een beslissingsproces te organiseren in de geest van het advies van de Commissie Elverding.

Almere, februari 2009

prof. ir. D.F. Sijmons, voorzitter
prof. dr. ir. B. Schultz
dr. ir. S.H. Hosper
M.A.J. van der Tas
prof. mr. H.F.M.W. van Rijswick
ing. J.J. Wentink
drs. L. Vos, secretaris

BIJLAGE 2

De vragenlijst

SAMM organiseert openbare discussies tijdens bestuurlijke beslissingsprocessen over het Markermeer om inzicht te bevorderen over de onderwerpen, die daarbij aan de orde zijn. Ter voorbereiding van de discussie op 7 maart in Nieuw Land heeft SAMM de circa 100 aanwezigen gevraagd om tot eigen oordelen over de daar geëxposeerde 24 + 2 voorstellen te komen. Onderstaande tabel geeft de resultaten van de 25 ingevulde vragenformulieren.

De letters boven de kolommen in de vragenlijst geven acht criteria aan (zie hieronder). Gevraagd is om per kolom één kruisje te zetten bij het plan dat op dit criterium het beste is.

1. W	waterhuishouding	5. FL	Flevoland
2. N	natuur	6. NH	Noord-Holland
3. R	recreatie	7. NL	Nederland
4. V	verbindingen	8. PV	persoonlijke voorkeur

Van de 25 ingevulde vragenlijsten worden 9 correct ingevuld; 8 bevatten minder dan één kruisje per kolom en 8 (veel) meer. Van deze laatste zijn alleen de persoonlijke voorkeuren in onderstaand overzicht verwerkt; dat zijn er soms meer dan één.

naam voorstel	W	N	R	V	FL	NH	NL	PV
01. Ideeën voor het Markermeer								
02. Kustontwikkeling Enkhuizen/Stede Broec						1		1
03. Te kust en te keur	1		1			2	1	2
04. Kustontwikkeling Lelystad					1			
05. Maritiem Almere				1				1
06. Masterplan Almere Pampus					2	1		
07. Licht		2	1		3			2
08. De IJ-werken	2		1	3		2	1	
09. Marker Ring			1	6	1	1	1	2
10. Unfinishable Markermeer		2				1		2
11. Lely's water	1	1	3			2	1	6
12. IJ en Markerméer					2		1	1
13. LelyNatuur en Waterpark	2	2	1		2	1		5
14. De Blauwe Parel van Nederland			2		3			1
15. Samen meer IJsselmeer	1		1					1
16. De waarde van water				1				
17. Dynamisch oermoeras	1	1	1					
18. DRIJFburg/NATnl						1		1
19. Markermeer Plus, verhelderd	1	1	1		1	1		2
20. Lely's legaat tot leven					1	1	1	2
21. Een Markerwaard		2	2	1	1	1	3	4
22. Big Bang								1
23. Het Markerpark		2			1			3
24. Multifunctionele drijvende eilanden	2	3	1				1	4
aa. Achteroevers	1						1	6
bb. Recreatievisie		1						1

Deze resultaten zijn als volgt te lezen:

1. totaalscore per voorstel

Voorstellen met meer dan 10 punten zijn:

- 14 pt. Lely's water
- 14 pt. Een Markerwaard
- 13 pt. LelyNatuur en Waterpark
- 12 pt. Marker Ring
- 11 pt. Multifunctionele drijvende eilanden

2. het beste voor Flevoland

Voorstellen met meer dan 2 punten zijn:

- 3 pt. Licht
- 3 pt. De blauwe parel van Nederland

3. het beste voor Noord-Holland

Voorstellen met meer dan 2 punten zijn:

-

4. het beste voor Nederland

Voorstellen met meer dan 2 punten zijn:

- 3 pt. Een Markerwaard

5. persoonlijke voorkeuren

Voorstellen met meer dan 2 punten zijn:

- 6 pt. Lely's water
- 6 pt. Achteroevers
- 5 pt. LelyNatuur en Waterpark
- 4 pt. Een Markerwaard
- 4 pt. Multifunctionele drijvende eilanden
- 3 pt. Het Markerpark

6. totaalscores van de onderscheiden zeven groepen inzendingen

9 pt. inrichtingsvoorstellen Noord-Hollandse zijde	(3 voorstellen)
6 pt. inrichtingsvoorstellen Flevolandse zijde	(3 voorstellen)
29 pt. inrichtingsvoorstellen IJmeer	(3 voorstellen)
50 pt. inrichtingsvoorstellen Ontwikkelingsperspectief	(9 voorstellen)
26 pt. inrichtingsvoorstellen Markermeer + Markerwaard	(3 voorstellen)
18 pt. inrichtingsvoorstellen van experimentele aard	(3 voorstellen)
10 pt. nagekomen inrichtingsvoorstellen	(2 voorstellen)

Er zal hier geen poging worden gedaan om de uitkomsten te interpreteren. De aantallen zijn te klein om er conclusies aan te verbinden. Wel heeft de inrichting van de vragenlijst, met zijn onderscheid tussen functionele criteria en gebiedscriteria, blootgelegd dat er genuanceerde opvattingen bestaan over de verschillende kwaliteiten van de inzendingen en dat er ook in deze kleine groep zeer verschillende persoonlijke voorkeuren bestaan. Wie belang stelt in de wortels (grassroots) van de democratie zal via voortgezet onderzoek meer te weten kunnen komen over de achtergronden daarvan en wegen zoeken om de grote veelheid van minderheden via voortgezette planontwikkeling om te zetten in enkele toonaangevende coalities.

BIJLAGE 3

HOE NU VERDER?

Diverse inzenders hebben in hun voorstellen ook operationele suggesties opgenomen. Deze worden hier samengevat. Aansluitend wordt, als vervolg op de RAAM-brief, een vergelijkend overzicht gegeven van de werkwijze, zoals voorgesteld door de Commissie Elverding met de werkwijzen van het project Ruimte voor de Rivier en de ontwikkeling van de nieuwe stad Marne-la-Vallée bij Parijs.

operationele suggesties van inzenders

05. Atelier Almere 2030+: Maritiem Almere

Dat we nog een boek zijn gaan maken, was aanvankelijk niet de bedoeling. Ik heb altijd willen voorkomen dat het proces tot een gestold eindresultaat zou leiden. Daarom zien wij dit boek ook niet als een afronding, maar uitdrukkelijk als het begin van een nieuw ontwikkelingsproces.

06. Masterplan Almere Pampus

Almere, regio en rijk kunnen nu de stap zetten naar de integratie van de verschillende bouwstenen voor de schaa sprong van Almere in een structuurvisie, zodat in 2009 besluiten kunnen worden genomen over deze cruciale en vernieuwende bijdrage aan de metropolitane ontwikkeling van de Noordvleugel. Uitvoering van het Masterplan binnen de Europese richtlijnen lijkt mogelijk, mits aan enkele robuuste voorwaarden wordt voldaan. Vooral realisatie van het Toekomstbestendig Ecologisch Systeem schept een bestuurlijk en juridisch milieu, waarbinnen Almere Pampus buitendijks en een IJmeerlijn mogelijk zijn.

07. T. Schaap: Licht

Een plan op regionale schaal kan alleen tot uitvoering komen op basis van een akkoord tussen belanghebbenden en een grondexploitatie op dezelfde schaal. Belanghebbenden zijn het rijk, waterschappen, gemeenten, de grote grondeigenaren en organisaties voor natuur en milieu en voor verkeer en vervoer. De burgemeesters van Amsterdam en Almere nemen het initiatief tot een samenwerking met de andere betrokkenen die uiteindelijk leidt tot een Nationaal Park IJmeer. Daarvan maken ook het Naardermeer en de essentiële verbindingzones met de ecologische hoofdstructuur deel uit.

08. Team de IJ-werken: de IJ-werken

In dit plan zijn drie provincies betrokken, zeven gemeenten, het rijk en de waterschappen. Zij moeten samen een projectorganisatie vormen om hun belangen op elkaar af te stemmen. Het project moet worden geleid door een ervaren bestuurder. Deze moet een projectgericht bestuurslichaam samenstellen dat grootschalige regionale opgaven kan aanpakken en de bevoegdheid heeft om besluiten te nemen. Het op orde brengen van onder andere het watersysteem en de ecologie vraagt om een krachtig bestuurslichaam die ontwikkelt en grond in bezit heeft. De succesvolle strategie van de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders (RIJP) laat zien dat dit een effectieve aanpak is. Ook in Engeland is bij grote stedelijke herstructureringsopgaven goede ervaring opgedaan met een dergelijke werkwijze.

09. Ingenieursbureau Amsterdam/Amer adviseurs bv: Marker Ring

Duidelijk is dat voor het vervolgetraject, en met name de financiering ervan, het maatschappelijk nut nader onderzocht moet worden. Dit kan in beeld gebracht worden met een kosten-baten analyse (KBA). De KBA kan ook bijdragen aan de draagvlakdiscussie, omdat enerzijds het nut voor de maatschappij als geheel wordt bepaald en anderzijds inzichtelijk wordt gemaakt wie profiteert en wie betaalt. Om de ingrepen die in dit plan beschreven zijn op een effectieve manier te kunnen managen, zullen de verantwoordelijkheden en bevoegdheden duidelijk moeten worden verdeeld tussen de betrokken

partijen. Dit zijn niet alleen de al eerder betrokken overheidspartijen, maar ook de waterschappen en private partijen.

10. Palmesino Rönnskog: Unfinishable Markermeer

Een sleutel tot ons voorstel voor de toekomst van de Markermeer regio is het versterken van de instrumenten en instituties die capaciteit kunnen opbouwen. Er is behoefte aan een nieuwe territoriale autoriteit, die de transformaties op de verschillende schaalniveaus kan organiseren en beheren, die verbanden kan bewerkstelligen tussen opkomende processen van zelforganisatie en algemene condities op regionale, nationale, Europese en mondiale schaal en op die manier nieuwe impulsen tot verandering injecteert.

Het doel van deze gebiedsautoriteit moet zijn om een democratische ruimte te scheppen voor de ontwikkeling van het Markermeer. Een ruimte die beschermt tegen en het terugdringen van uitoefening van arbitraire macht.

De belangrijkste functie daarvan zou zijn om drie groepen van complexe onderhandelingen te coördineren: tussen ontwikkelaars, gemeenten en provincies, tussen dezen en aanwezige bevolkingen en belangengroepen en tussen al deze partijen en de regulerende bestuurslichamen op lokale, nationale en Europese schaal.

11. Ballast Nedam/Ymere/Bouwfonds/DN Urbland/Ben Kuipers: Lely's water

De intentie van dit plan is gebiedsgericht en projectmatig vele doelen tegelijk te realiseren vanuit een integrale visie op het totaal. Met een aanpak waarbij meerdere doelen in één project worden verenigd wordt tevens een basis gelegd voor maatschappelijk draagvlak. Door werk met werk te maken en budgetten te koppelen kan bovendien de effectiviteit van projecten – waar de volksvertegenwoordiging steeds scherper op let – worden vergroot.

De uitvoeringsstrategie is gebaseerd op de volgende uitgangspunten:

- projecten vormen geïntegreerde interventies
- verschillende projecten moeten elkaar onderling aanvullen en versterken
- nu kiezen voor de meest strategische ingrepen is een krachtige impuls voor een duurzame ontwikkeling van de Markermeer-IJmeer regio.

12. West 8/Boskalis: IJ- en Markerméer

Het voorstel verraadt een fundamentele opvatting over een noodzakelijke transformatie van de Nederlandse planning:

1. urgentieverklaring op basis van waarneming;
2. formuleren van probleemstelling voor IJmeergebied;
3. de integrale opgave:

ieder voor zich werkt niet. Decentraal wat kan, centraal wat moet. Het rijk stuurt op hoofdlijnen, de regio neemt integrale uitwerking ter hand. Gebiedsontwikkeling via werk met werk maken, publiek-private samenwerking en waarborgen van terugverdiencapaciteit.

15. Stichting Verantwoord Beheer IJsselmeer/Stichting Waterrecreatie IJsselmeer & Randmeren: Samen meer IJsselmeer

Het is noodzakelijk dat er een bevoegd en gezaghebbend adviesorgaan voor het IJsselmeergebied komt, waarin de bij het gebied betrokken overheden en maatschappelijke organisaties op een evenwichtige wijze zijn vertegenwoordigd.

Overheden zijn verantwoordelijk voor beleid en nemen besluiten.

18. Stichting NATnl: DRIJFburg/NATnl

NATnl moet een zelfstandige en commercieel gezonde toeristische attractie worden. Om de educatieve kansen te benutten wordt gedacht aan een aparte 'educatieve poot'.

19. Vereniging Vrienden van de Markerwaard: Markermeer Plus, verhelderd

De gronden en wateren van het Markermeer zijn vrijwel geheel in eigendom en beheer bij het rijk. De in dit plan voorgestelde Westfrieze Wetering dient uitsluitend de belangen van lokale en regionale ingelanden van het waterschap; eigendom en beheer kan aan dit waterschap worden overgedragen. Oostvaart en IJmeer dienen voor afvoer en doorvoer van water van het IJsselmeer naar Holland; eigendom en beheer blijven bij het rijk. Het 'nieuwe' Markermeer vervult geen nationale waterstaatkundige functies; eigendom en beheer kunnen dus aan gemeenten of provincies worden overgedragen.

20. J.H.Kop: Lely's legaat tot leven

De implementatie van 'Lely's legaat tot leven' is een inspanning van formaat. Het gevaar van bestuurlijke drukte, tijdverlies door veelvuldig overleg, ja zelfs verzanding van het project is groot, gelet op de volgende fasen:

1. regeerakkoord: principebesluit tot 'inrichting Markermeergebied'
2. ministerieel overleg over implementatie; opstellen Planologische Kern Beslissing
3. overleg tussen rijk (V&W) en betrokken overheden over alle uitvoeringskwesties
(onderzoek, ontwerp, MER, aanbesteding, monitoring, overdrachten, etc.)

Aanbevolen wordt alle in punt 3 bedoelde taken in handen te geven van één organisatie, één autoriteit. Met deze opzet zijn gunstige ervaringen opgedaan in eigen land (Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders) en in het buitenland (de gebiedsautoriteit voor het Tennessee Valley Project).

21. J.G. in't Veld-Janse: Een Markerwaard

Om alles te regelen zou een Rijksdienst voor de Markerwaard ingesteld kunnen worden, die zoals voorheen zetelt in Lelystad met misschien nog aanwezige kennis van inpolderen en inrichten. De Markerwaard is van nationaal belang.

22.: L. Kaper/C. Weeber: Big Bang

Meel (160.000 inwoners) is deel en icoon van Nieuw Marken (500.000 inwoners). Het wordt ontwikkeld door private partijen en bestaat uit een romp en drie wieken. De faciliteiten zijn over delen verspreid. Een traditioneel stadscentrum zul je er niet vinden. Verkeer gaat uitsluitend over de weg, er zijn geen railverbindingen. Afvalvervoer en energievoorziening zijn gedecentraliseerd en daarom zijn voor de distributie van beide geen transportmiddelen nodig.

24. M. van Hoorn: Multifunctionele drijvende eilanden

Drijvende eilanden moeten ook beheerd worden. Dit kan in de vorm van private/public partnership in een organisatie die een reeks eilanden opbouwt, onderhoudt en exploiteert.

Hoe nu verder na de RAAM-brief

Alle vijf projecten uit het Programma Randstad Urgent, die betrekking hebben op het IJsselmeergebied worden ter voorbereiding van de aangekondigde kabinetsbesluiten in het najaar van 2009 samengevat in de zogeheten RAAM-brief, waarbij RAAM staat voor Rijksbesluiten Amsterdam, Almere, Markermeer. De vraag is vervolgens: hoe nu verder? Daarbij streven alle betrokken partijen er naar om de besluitvorming sneller en beter te laten verlopen. Dat is de strekking van het rapport van de Commissie Elverding. SAMM geeft ter wille van een beter inzicht in de mogelijkheden tot concrete invulling van het abstract geformuleerde advies van de commissie Elverding, ter vergelijking de werkwijze van twee lopende megaprojecten: het project Ruimte voor de Rivier en de ontwikkeling van de nieuwe stad Marne-la-Vallée bij Parijs.

Advies Commissie Elverding: Besluitvorming sneller&beter

VERKENNING

- vroege en ruime participatie van betrokkenen
- gebiedsgewijze benadering
- handhaven van termijnen
- afwegen van effecten
- helder politiek voorkeursbesluit
- vaststelling in Tweede Kamer

PLANUITWERKING

- eenvoudiger rekenen
- werken met bandbreedtes en maatregelpakketten
- werken met doelvoorschriften en flexibiliteitsbepalingen
- duidelijke sanctie op overschrijden van termijnen
- inspraak en beroep

UITVOERING

- besluit is projectbesluit wet RO
- coördinatie tientallen vergunningen
- opleveringstoets

Voorbeeld Ruimte voor de rivier (veiligheid bij hoogwater in Nederland)

VERKENNING

- 2001: beleidsvoornemen Ruimte voor de Rivier (planologische kernbeslissing (pkb))
- transparant selecteren van 40 meest effectieve maatregelen uit 700 lokale voorstellen
- 2007: vaststelling pkb door parlement

PLANUITWERKING

- overeenkomst rijk-betrokken overheden over afronding planfase: toetsingskader (programma van eisen), toetsmomenten, tijd/geld condities, inschatting risico's
- mogelijk maken van maatregelen door gemeenten en waterschappen via inrichtings- en bestemmingsplannen
- halfjaarlijkse rapportage aan parlement door programmabureau Rijkswaterstaat

UITVOERING

- verantwoordelijkheid van lokale overheden
- ruimte scheppen in contracten voor innovatieve kracht van bedrijven
- coördineren van de vele vergunningen
- oplossen van juridische puzzels

Voorbeeld Marne-la-Vallée (nieuwe stad aan de oostzijde van Parijs)

VERKENNING

- planologisch kader (structuurschema) SDRIF: Schéma Directeur de la Region Île de France
- financieel kader (contract staat - regio) CPER: Contract de Plan Etat et Region
(beide documenten worden eens per 5 jaar geactualiseerd)

PLANUITWERKING

- instellen regionale ontwikkelingsautoriteit: EPA: Établissement Public d'Aménagement (EPA is een zelfstandige ontwikkelingsdienst onder regionaal politiek bestuur)
- voorbereiden plannen voor deelgebieden ZAC: Zone d'Activité Concerté

UITVOERING

- Marne-la-Vallée (nu 250.000 inwoners, over enkele decennia 400.000) is ingedeeld in 75 ZAC's, waarvan zowel begin als einde van de operatie een bestuursbesluit vergt, gegeven de bijzondere wettelijke bevoegdheden tijdens uitvoeringsperiode

Tekst: SAMM / Commissie van Deskundigen
Cartografie: MUST stedenbouw, Amsterdam
Foto kافت: Nieuw Land
Datum: juni 2009

SAMM SAMENWERKING MARKERMEER

Stichting Verantwoord Beheer IJsselmeer Vereniging Vrienden van de Markerwaard Kamers van Koophandel
Gooi-, Eem- en Flevoland/Noordwest-Holland Genootschap Flevo **Nieuw Land Postbus 73 8200 AB Lelystad**

11. ACTUALISATIE ECOLOGISCHE HAALBAARHEIDSTOETS TOEKOMST MARKERMEER EN IJMEER

Actualisatie ecologische haalbaarheidstoets Toekomst Markermeer en IJmeer

ARCADIS

Samenvatting

In 2008 heeft een eerste effectbeoordeling plaatsgevonden van de voorstellen in het Ontwikkelingsperspectief¹. Doel daarvan was om te beoordelen in hoeverre de aanname klopt dat met de investeringen in de ecologische structuurversterking ruimte ontstaat voor ontwikkeling. Een aantal 'testpakketten' van denkbare verstedelijkingsscenario's en recreatieve ontwikkelingen zijn toen getoetst op hun ecologische effecten, met en zonder realisatie van het toekomstbestendig ecologisch systeem. De resultaten van de effectbeoordeling zijn globaal en alleen bruikbaar om aandachtspunten te formuleren bij de uitwerking van de ruimtelijke opgaven in en om het Markermeer en IJmeer. Bij verdere uitwerkingen zullen effectenstudies moeten plaatsvinden die aan de wettelijke eisen voldoen. De conclusie was dat de ecologische structuurversterking ruimte voor ontwikkeling schept, zonder dat dit per saldo tot negatieve effecten op de ecologie leidt. Zonder investeringen in de ecologie zouden ontwikkelingen ondenkbaar zijn.

Het Toekomstbeeld bevat op enkele punten aanscherpingen van en toevoegingen aan het Ontwikkelingsperspectief. De belangrijkste zijn de ligging van de luwtemaatregelen in het Hoornsche Hop, de strekdammen voor de kust van het IJmeer, de land-waterovergangen bij Hoorn, de waterfrontontwikkeling bij de Baai van Van Eesteren, de ruimte voor de durfsporten en de verlegging van de Westfriisiaweg bij Enkhuizen. Bovendien is meer inzicht verworven in de werkingskracht van de ecologische maatregelen. Op basis daarvan is de effectbeoordeling uit 2008 geactualiseerd.

Op het schaalniveau van Markermeer en IJmeer blijken deze veranderingen geen wezenlijke invloed op de ecologie te hebben. De conclusie uit 2008 is nog steeds van kracht. De nieuwe elementen in het Toekomstbeeld zullen vooral lokale en enkele regionale effecten hebben. Een aantal ontwikkelingen heeft een positief effect, zoals de luwtemaatregelen en de vooroevers, en andere ontwikkelingen hebben een negatief effect, zoals de durfsportzones. In het Hoornsche Hop is de periode waarin deze sporten kunnen plaatsvinden een aandachtspunt dat om nadere uitwerking vraagt. Gezien de schaal en hoeveelheid aan ontwikkelingen rond de kust van Almere zijn er daar, afhankelijk van het ontwerp, lokale negatieve effecten te verwachten. Op de schaal van het totale systeem vormt dat echter geen belemmering.

Het volledige rapport vind u terug op de bij het Toekomstbeeld Markermeer IJmeer behorende DVD.

¹ 'Toekomst voor de natuur in Markermeer en IJmeer; haalbaarheidstoets', Arcadis, maart 2008; achtergronddocument bij Ontwikkelingsperspectief Markermeer-IJmeer

12. ONDERZOEKSAGENDA

hoe staat het er voor

☺ afgefallen
✓ afgerond

☹ heeft aandacht nodig
✘ afgefallen

☹ probleem

waar opgepakt

SVZ 9-7-2009

WATER - VEILIGHEID EN ZOETWATERVOORZIENING

Hoogwater, Meestijgen Markermeer wel/niet

1	✘ afgefallen	Wat zijn de consequenties van meestijgen op waterkeringen, afwatering, watergebonden infrastructuur (havens ed)?	Door commissie Veerman niet relevant
2	☹ heeft aandacht nodig	Wat zijn de consequenties van niet meestijgen van het Markermeer en al dan niet meestijgen van het IJsselmeer? Leidt dit tot afname waterpieken in het IJsselmeer? Kan het Markermeer nog als noodoverloop functioneren?	OBIJ

Laagwater, Vergroting buffercapaciteit Markermeer door seizoensgebonden peil

3	✓ afgerond	Wat zijn de gevolgen van seizoensvolgend peil op veiligheid, recreatie, ecologie en kweldruk binnendijks (incl. de gevolgen daarvan voor oa landbouw en funderingen) en cultuurhistorie, landschap en beleving?	quick scan seizoensgebonden peil:
4	☹ probleem	Kosten van seizoensgebonden peilbeheer	menemen in peilbesluit 2013

Buitendijkse ontwikkelingen irt waterbergend vermogen

20	✓	Wat zijn de consequenties van een afname van het waterbergend oppervlak op maatgevende hoogwaters?	WL-studie, 2007
21	✓	In hoeverre is het nodig om te compenseren voor afname waterbergend oppervlak?	Nationaal waterplan

ECOLOGIE

Draagkracht van verschillende varianten

5	☹	Hoeveel ruimte biedt het TBES voor buitendijkse ontwikkelingen?	Habitat model:
6	✓	Kan het TBES ook bij peilopzet	memo Zwart & Remmelzwaal doc nr 734461
24a	✓	Kalibreren van het slibmodel	slibmodel
24b	✓	Bepalen van optimale cofiguratie van harde constructies via slibmodel	slibmodel

RUIMTELIJKE INRICHTING EN GEBRUIK

Recreatie

7	✓	Wat is de gewenste ontwikkeling voor de verschillende soorten van recreatie in het gebied?	Recreatiestudie ARCADIS
---	---	--	-------------------------

Functiecombinaties

8	☺	Mogelijkheden voor combineren van functies (o.a. mogelijkheid vergroten veiligheid door vooroevers, (oer)moerassen, stedelijke/recreatieve ontwikkelingen buitendijks.)	variantenstudie, faseringsstudie, financieringsstrategie, gongbalans
---	---	---	--

VARIANTENSTUDIE/

9	✓	Ontwikkelen van ruimtelijke kwaliteitsbeelden via een kijkdoos	kijkdoos
---	---	--	----------

KORTE TERMIJN ONDERZOEKSPROGRAMMA TMIJ (T/M 2009)

	stand van zaken	Bij wie adresseren	Wie beantwoordt	Wie betrekken	Planning	Actie; opm
		BIJ		waterschappen	01-07-2009	
	loopt matig, accent ligt op IJsselmeer	BIJ	Deltares + WD	waterschappen	01-07-2009	Markermeer lijkt toch nog een opgave te krijgen van 30 cm pijlsteiging. Mee in vervolgonderzoek iom DGW
	afgerond	BOA	Deltares	waterschappen en omgeving	01-07-2009	rapport is beschikbaar
	??	DGW	Ecorys + Deltares		01-01-2013	Mee in vervolgonderzoek iom DGW
	afgerond	DGW	Deltares		01-07-2009	rapport is beschikbaar
	rapprotage model augustus 2009	BOA	Deltares	WD & IMARES ANT	01-08-2009	Model is nog in ontwikkelfase. Eerste uitkomsten zijn een indicatie
	afgerond	TMIJ	TMIJ/RWS		01-07-2009	rapport is beschikbaar
	afgerond	ANT	Deltares		01-07-2009	model is beschikbaar
	Doorrekening variantenstudie	ANT / DGW / TMIJ	Deltares		01-07-2009	model is beschikbaar In NMIJ vindt praktijkervaring plaats
	afgerond	TMIJ	ARCADIS		01-07-2009	concept rapport is beschikbaar
		TMIJ	markt		01-07-2009	In diverse documenten en studies worden kansen benoemd. Er is geen totaal overzicht
	laatste hand	TMIJ	Vista	iedereen	01-07-2009	kijkdoor is beschikbaar

hoe staat het er voor

☺ afgevallen ☹ heeft aandacht nodig ☹ probleem
 ✓ afgerond ✗ afgevallen

waar opgepakt

BESTUURLIJK-JURIDISCH

10	✓	Welke instrumenten zijn beschikbaar om de programmering vast te leggen? Planologische instrumenten bieden maar beperkte mogelijkheden voor een juridisch verankerde fasering. Een aanvullend instrumentarium via afspraken lijkt noodzakelijk. Welke eisen worden daaraan gesteld en wie moeten die afspraken maken?	rapport Paul Post
11	✓	PPS constructie	financieringsstrategie
45	✓	PPS constructie zandwinning versus natuurontwikkeling	Quick Scan Grondverzet afgerond
46	✓	Zandwinning volgens BIJ (bijv. verplichte winning in MIJ)	Quick Scan Grondverzet afgerond

METHODIEK VOOR PASSENDE BEOORDELING

12	✓	Het digitaliseren van de gebruikte toetsingsmethodiek (Arcadis/Alterra) heeft enkele waardevolle eigenschappen. Het biedt de de mogelijkheid om op basis van toekomstige ontwikkelingen zelf scenario's samen te stellen en te beoordelen. Ook kunnen nieuwe ontwikkelingen en ecologische inzichten worden ingepast in de beoordelingssystematiek.	afgerond
13	☺	opstellen van een kwantitatieve dosis-effectrelatie tbv effectbepaling/passende beoordeling Beleidsmatig is het kwantitatieve model erg interessant gezien het feit dat deze nauwkeurigere resultaten zal opleveren, zowel ruimtelijk als kwalitatief.	habitatmodel

HAALBAARHEID EN BETAALBAARHEID

14	☺	Inzicht in ontwikkelingsprogramma's voor stedelijke ontwikkeling zowel ruimtelijk als in de tijd	variantenstudie en FASERINGSSTUDIE studie DHV
15	✓	zandwinning en grondstromen	Quick Scan Grondverzet
16	☹	In overleg met de visserijsector nagaan wat de kwantitatieve doelstellingen en de fasering van het ecologische systeem betekent voor de beroepsvisserij.	Atlas
17	☺	overleg met de beroepsvaartsector nagaan wat de herinrichting (ecologische, seizoensvolgend peil, waterbeheer- en verstedelijking-smaatregelen) van het Markermeer/IJmeer betekent voor de beroepsvaart. In beeld brengen wat de belangrijke scheepvaartroutes zijn (huidige situatie en de toekomstige situatie in 2040) en wat de ontwikkeling van de beroepsscheepvaart zijn. De bruine vloot is onderdeel van de beroepsscheepvaart	atlas
18	✓	In overleg met VROM, de provincies en de energie sector (NUON) nagaan waar de potentiële windmolengebieden liggen. Deze locaties worden beplaat op basis van windrijke gebieden, rendement van de te gebruiken molen en de positie tov de gebruikers. De kansrijke locaties worden getoetst op hun effect op het ontwikkelingsperspectief, met name ecologie, scheepvaart, ruimtelijke kwaliteit en woningbouw). In beeld brengen wat de belangrijke windmolenlocaties kunnen zijn (huidige situatie en de toekomstige situatie in 2040).	Atlas
51	✓	Naar verwachting moet het ecologisch veerkracht gerealiseerd zijn, voordat met de bouw van buitendijkse verstedelijking begonnen kan worden, maar de eisen die daaraan gesteld worden zijn nog niet voldoende precies in beeld. Welke eisen kunnen worden gesteld aan de uitvoering en de fasering?	FASERINGSSTUDIE studie DHV; Juridisch advies Europese commissie, rapport Paul Post; brief Europese commissie

KORTE TERMIJN ONDERZOEKSPROGRAMMA TMIJ (T/M 2009) (VERVOLG)

	stand van zaken	Bij wie adresseren	Wie beantwoordt	Wie betrekken	Planning	Actie; opm
	afgerond	Randstad urgent	LNV		01-07-2009	rapport is beschikbaar
	afgerond	TMIJ	Ecoris	RWS/DGW	01-07-2009	rapport is beschikbaar
	rapport wordt	BWN	BWN		01-07-2009	rapport is beschikbaar
	rapport wordt	BWN	BWN		01-07-2009	rapport is beschikbaar
	afgerond	TMIJ	ARCADES		01-07-2009	model beschikbaar
	rapportage wordt afgerond	TMIJ/DGW	Deltares	RWS/DGW/NGO's/ TMIJ partners	01-07-2009	Model gaat in de huidige vorm antwoord niet geven. Mee nemen in vervolgonderzoek iom DGW
	afronding rapporten medio juni	TMIJ	markt	gemeenten	01-07-2009	rapport is beschikbaar
	afgerond is marginaal opgepakt	BWN TMIJ	BWN markt	RWS/DGW LNV	01-01-2021	rapport is beschikbaar Meeliften met acties van LNV rond visserij Mee nemen in vervolgonderzoek iom DGW
	is marginaal opgepakt	TMIJ	markt	RWS	01-07-2009	gebruik maken van beschikbare gegevens en statistiek van RWS. Wachten is op terugkoppeling van RWS ijj over scheepvaartgegevens Mee nemen in vervolgonderzoek iom DGW
	In afronding	TMIJ	markt	vrom	01-07-2009	overnemen van nationaal beleid.
	afgerond	TMIJ	RU/DHV	TMIJ partners	01-07-2009	er blijven vervolgvragen die in het volgende TMIJ fase beantwoord moeten worden. rapport is beschikbaar

hoe staat het er voor		waar opgepakt
WATER - VEILIGHEID EN ZOETWATERVOORZIENING		
19	Hoe efficiënter omgaan met zoetwater?	RWS studie Zoetwatervoorziening NL
Buitendijkse ontwikkelingen irt waterbergend vermogen		
20	Wat zijn de consequenties van een afname van het waterbergend oppervlak op maatgevende hoogwaters?	WL-studie, 2007
21	In hoeverre is het nodig om te compenseren voor afname waterbergend oppervlak?	Nationaal waterplan
ECOLOGIE		
Draagvlak voor verschillende varianten		
22	Wat is er nodig om het draagkracht te realiseren voor een goede staat van instandhouding? Welke inspanning is nodig voor de minimale vereiste (de draagkracht voor de beschermde soorten is geregeld)? Dit is uitwerking N2000 en leidt tot de variant die de autonome ontwikkeling weergeeft (realisatie via Beheerplannen 2015, maar hier ook eigen beeld/verwachting vormen).	ANT
Effectiviteit van maatregelen: 1. Realisatie van gebieden met golfuwte waar waterplantenvegetaties ontwikkelen		
23	De golfuwte is er ten behoeve van de realisatie van helder ondieper water waar waterplanten tot ontwikkeling kunnen komen. Voor de efficiëntie van de werking zal helderheid moeten komen over:	
23a	Is golfuwte alleen genoeg of moet er ook een afscherming van het slibrijke water gerealiseerd worden?	NMIJ/slibmodel
23b	Type golfbreker waarbij de vraag is of het moet gaan om een constructie van bodem tot wateroppervlak of iets drijvends op en rond het wateroppervlak. Daarnaast gaat het om het materiaal waarvan de constructie gemaakt is (klassieke dam, geoptypes, damwanden cassons, houten constructies, drijvende eilanden.	NMIJ
23c	Ligging golfbreker t.ov de wind. Wat is de beste positionering om de golven te breken en luwte te realiseren	NMIJ
23d	Omvang luwtegebied. Bij welke afstand kunnen golven achter de luwtedam zich weer opbouwen tot golven die de bodem doen opwervelen.	NMIJ
23e	Alternatief is het nabootsen van het effect van de waterplantenvegetatie door een kunstmatige vegetatie aan te brengen. Hierbij kan gedacht worden aan kunststof slierten met de zelfde eigenschappen van de waterplanten (de borstel onder water)	NMIJ
Effectiviteit van maatregelen: 2. Het beïnvloeden van de slibstroom in het Markermeer		
24	Harde constructies in de Hoornse Hop en bij Lelystad. Hierbij gaat het met name om het in beeld brengen van de mogelijkheden om de slibstroom in het Markermeer door harde constructies te beïnvloeden. Vragen die er liggen zijn:	
24a	Bepalen van optimale cofiguratie van harde constructies via slibmodel	slibmodel
24b	Vormgeving van de constructies in relatie tot het sturen van de slibstroom.	slibmodel
24c	Gewenste ruwheid van de constructies.	slibmodel
24d	Pilot in vorm van veldmodel naar het effect van harde constructie op slibstroom	NMIJ

LANGE TERMIJN ONDERZOEKSPROGRAMMA TMIJ

	stand van zaken	Bij wie adresseren	Wie beantwoordt	Wie betrekken	Planning	Actie; opm
	loopt	DGW	WD + Deltares	via deltacommissie	2011	nodig voor peilbesluit. Markermeerzit er matig in. Focus ligt op stijgen IJsselmeer
	afgerond	DGW	Deltares			
	afgerond	DGW-VROM	DGW	provincies, gemeentes en waterschappen	eind 2008 NWP	
	onderzoek gestart	DGW / RWS / LNV	Deltares en TUD em WUR		2009-2014 twee jaarlijks evaluatie	ANT levert jaarlijks reslutaten; RU heeft vraag neergelegd bij LNV
	proeftuin	TMIJ	onbekend	gemeenten	2014	NMIJ na 2010 levert tussentijdse stand van zaken aan
	proeftuin	TMIJ	onbekend	nader bepalen	2014	NMIJ na 2010 levert tussentijdse stand van zaken aan
	experiment slibscherm	TMIJ	onbekend	nader bepalen	2014	NMIJ levert na 2010 tussentijdse stand van zaken aan, modelmatig via slibmodel
	experiment slibscherm	TMIJ	onbekend	nader bepalen	2014	NMIJ na 2010 levert tussentijdse stand van zaken aan
	proeftuin	TMIJ	onbekend	nader bepalen	2014	
	afgerond	ANT / DGW / TMIJ	Deltares			model is beschikbaar
	afgerond	ANT / DGW / TMIJ	Deltares			model is beschikbaar
	proeftuin	ANT / DGW / TMIJ	Deltares	markt		model is beschikbaar
	proeftuin	TMIJ		nader bepalen	2014	NMIJ levert tussentijdse stand van zaken aan

hoe staat het er voor		waar opgepakt
ECOLOGIE		
25	Diepe putten dienen om slib af te vangen. Belangrijke vragen zijn:	
25a	Vorm van de put in relatie tot het effect op het slibstroom	slibmodel/NMIJ
25b	Effect van de put op neerdalend van zwevend slib	NMIJ
25c	Is het zinvol te voorkomen dat fluffie laag in de put zakt	NMIJ
25e	Op welke locaties hebben putten het langs effect (waar vangt het slib af en loopt hij niet meteen vol)	slibmodel/NMIJ
Effectiviteit van maatregelen; 4. Afdekken slib in de Hoornse Hop		
26	draagt het bij aan de beperking van het mobiele slib?	NMIJ
27	Hoe reageert de fluffie laag op deze afdeklaag	NMIJ
28	Onderzuigtechniek om afdeklaag aan te brengen	NMIJ
29	Technische manier van afdekken (sproeien, nevelen)	NMIJ
30	Beste plek om slib af te dekken (slibmodel)	NMIJ
Effectiviteit van maatregelen: 5. Opening in Houtribdijk		
31	Technische haalbaarheid van de opening	
32	Technische specificatie van de opening	
33	Oplossing voor verkeer op de dijk	
34	Inschatting ecologisch rendement	
Effectiviteit van maatregelen: 6. landwaterzone Vooroever Iepelaarplassen		
35	Realisatie van ondiepe, luwe kustzones die door golfbreker verdedigd worden. Zij versterken de ecologisch relatie tussen het open water en binnendijkse natuurgebieden. Uitgangspunt is een moeraszone met golfverdediging zoals voorgesteld door Hein Sas	
35a	Wat is het ecologisch rendement van vooroevers Lepelaarsplassen	Habitatmodel
Effectiviteit van maatregelen: 7. Grootschalige landwaterzone		
36	Realisatie van een groot samenhangend geheel aan land-waterzones waar ruimte is voor dynamische processen. Door de grote schaal trekt een veelheid aan soorten aan	
36a	inzicht krijgen in de consolidatie en zetting van een met schone baggerspecie opgehoogd gebied op de zettingsgevoelige Markermeerbodem, en leveren van een beargumenteerde ophoogstrategie die is afgestemd op de ecologische eisen aan hoogteligging en maaiveldsdaling	NMIJ
36b	inzicht krijgen in aanlegmethodes voor zo'n gebied, en leveren van een beargumenteerde voorkeursbenadering voor de aanleg, uitgewerkt mbt oaanbrengmethodes voor de baggerspecie	NMIJ
	• methodes om de specie in te sluiten	NMIJ
	- compartimenteringsdammen, en /of	NMIJ
	- metalen damwanden, en /of	NMIJ
	- geotubes, geocontainers, geobags;	NMIJ
	- andere oplossing	NMIJ
	• methodes voor versnelling van consolidatie en ontwatering (floculanten, geodrains e.d.)	NMIJ
	• suppletie nadat de ecologisch maximaal toelaatbare maaiveldsdaling is opgetreden	NMIJ

LANGE TERMIJN ONDERZOEKSPROGRAMMA TMIJ (VERVOLG)

	stand van zaken	Bij wie adresseren	Wie beantwoordt	Wie betrekken	Planning	Actie; opm
	kan berekend worden	ANT / DGW / TMIJ	Deltares	markt		model is beschikbaar
	experiment boskalis	ANT / DGW / TMIJ	Boskalis	Deltares		experiment in voorbereiding
	experiment boskalis	TMIJ	Boskalis	Deltares	2014	slibmodel ondersteund
	kan berekend worden	ANT / DGW / TMIJ	Deltares	markt		model is beschikbaar
	negatief geadviseerd					zie eerste advies NMIJ aa Randstad Urgent
	negatief geadviseerd					zie eerste advies NMIJ aa Randstad Urgent
	negatief geadviseerd					zie eerste advies NMIJ aa Randstad Urgent
	negatief geadviseerd					zie eerste advies NMIJ aa Randstad Urgent
	negatief geadviseerd					zie eerste advies NMIJ aa Randstad Urgent
						wegens advies Veerman op lange termijn niet relevant
						wegens advies Veerman op lange termijn niet relevant
						wegens advies Veerman op lange termijn niet relevant
						wegens advies Veerman op lange termijn niet relevant
	zodra model operationeel is	TMIJ	deltares	nader bepalen	2009	combineren met doorrekenen varainatenstudie
	pilot oermoeras					

hoe staat het er voor		waar opgepakt
-----------------------	--	---------------

ECOLOGIE

36c	inzicht krijgen in gevolgen voor de golfbelasting op de nabij liggende waterkeringen	NMIJ	
36d	Wat is het ecologisch rendement? beoordelingskader	Habitatmodel	
36e	inzicht krijgen in beschermingsmethodes tegen erosie, en leveren van een beargumenteerd advies hiervoor, uitgewerkt mbt	NMIJ	
	<ul style="list-style-type: none"> • variabele taludhelling (van 1:3 bij harde constructies tot 1:1000 bij zachte constructies) 	NMIJ	
	<ul style="list-style-type: none"> • verschillende opties voor harde constructies 	NMIJ	
	- stortsteen, zetsteen, gesloten bekleding	NMIJ	
	- houtconstructies, palenrijen	NMIJ	
	- geotextiele matten e.d.	NMIJ	
	- matten van wiepen, rijshout e.d.	NMIJ	
	<ul style="list-style-type: none"> • opties voor zachte constructies 	NMIJ	
	- begroeiing met vegetatie zoals riet, wilgen, waterplanten	NMIJ	

Effectiviteit van maatregelen: 8. Binnendijkse natuur

Versterking van de trekroutes van vogels (regionaal) en versterken rust/ fourageerroutes van diverse vogels (locaal). Uitwijkgebied bij zwaar weer.

37	Wat is het rendement van binnendijkse natuur versus buitendijkse natuurontwikkeling	Habitatmodel	
----	---	--------------	--

Ecologische Effectstudies

	werving, interpretatie en presentatie van beschikbare ecologische en abiotische gegevens (o.a. via RWS Waterdienst) en verwerving van nieuwe ecologische gegevens (bijv. verspreiding Meervleermuis);		
38	Meervleermuis. Waar zitten de zomerverblijfplaatsen, welke routes gebruiken ze naar hun foerageergebied en hoe gebruiken ze het Markermeer en IJmeer?	Habitatmodel	
39	Wat is de exacte verspreiding van belangrijke prooidieren voor visetende vogels?	Habitatmodel	
40	Wat is de verspreiding van de rivierdonderpad?	Habitatmodel	
41	Hoe zal de populatie van visetende vogels zich ontwikkelen in relatie tot veranderde voedselaanbod door gewijzide vispopulatie?	Habitatmodel	

LANGE TERMIJN ONDERZOEKSPROGRAMMA TMIJ (VERVOLG)

	stand van zaken	Bij wie adresseren	Wie beantwoordt	Wie betrekken	Planning	Actie; opm
	pilot oermoers	TMIJ	onbekend	nader bepalen	2014	NMIJ na 2010 levert tussentijdse stand van zaken aan
	zodra model operationeel is	TMIJ	deltares	nader bepalen	2009	combineren met doorrekenen varainatenstudie
	pilot oermoeras	TMIJ				
	pilot oermoeras					
	pilot oermoeras / proeftuin	TMIJ	onbekend	nader bepalen	2014	NMIJ na 2010 levert tussentijdse stand van zaken aan
	pilot oermoeras / proeftuin	TMIJ	onbekend	nader bepalen	2014	NMIJ na 2010 levert tussentijdse stand van zaken aan
	pilot oermoeras / proeftuin	TMIJ	onbekend	nader bepalen	2014	NMIJ na 2010 levert tussentijdse stand van zaken aan
	pilot oermoeras / proeftuin	TMIJ	onbekend	nader bepalen	2014	NMIJ na 2010 levert tussentijdse stand van zaken aan
	pilot oermoeras / proeftuin	TMIJ	onbekend	nader bepalen	2014	NMIJ na 2010 levert tussentijdse stand van zaken aan
	vraagstelling formulering	TMIJ	onbekend	nader bepalen	2014	NMIJ na 2010 levert tussentijdse stand van zaken aan
	pilot oermoeras / proeftuin	TMIJ	onbekend	nader bepalen	2014	NMIJ na 2010 levert tussentijdse stand van zaken aan
	voor dit deel niet operationeel	TMIJ	deltares	nader bepalen	2010	combineren met doorrekenen varainatenstudie Mee nemen in vervolgonderzoek iom DGW
	uitbreiding model	TMIJ	onbekend	VZZ	2011	aansluiten op modelontwikkeling voor IJsselmeer
	onbekend	TMIJ	onbekend	WD	2011	aansluiten op modelontwikkeling voor IJsselmeer
	onbekend	TMIJ	onbekend	vissers IMARES	2011	aansluiten op modelontwikkeling voor IJsselmeer
	onbekend	TMIJ	onbekend	vissers IMARES	2011	aansluiten op modelontwikkeling voor IJsselmeer

hoe staat het er voor

waar opgepakt

VISSTANDBEHEER

Bereiken van een evenwichte opbouw van de vispopulatie zowel in soortensamenstelling als in leeftijd.

42	In beeld brengen wat het Visstandsbeheerplan voor de lange termijn betekend in relatie tot het Toekomstbestendig ecologisch systeem	ANT
43	In beeld brengen van aanvullende, ecologische maatregelen	ANT

Bevorderen trek vis naar paaigronden en opgroeiplaats

44	Wat zijn ecologisch rendabele vistrappen op welke plek.	onbekend
----	---	----------

BESTUURLIJK-JURIDISCH

47	Wie gaat het natuurontwikkelingsgebieden beheren	NMIJ
48	Hoe worden de beheerkosten van natuurontwikkeling gedekt	NMIJ

Behoud huidige kwaliteit

Kwetsbare schakels in de ecologische relatie van het Markermeer en IJmeer en binnendijkse natuur behouden

49	In beeld brengen planologische mogelijkheden van bv veiligstellen bestaande kwaliteit	onbekend
----	---	----------

ECOLOGIE - EFFECTMETING/PASSENDE BEOORDELING

50	Onderzoek naar de functionaliteit van de voorgestelde maatregelen	NMIJ
----	---	------

HAALBAARHEID EN BETAALBAARHEID

51	nader onderzoek naar de functionaliteit van de voorgestelde maatregelen	Habitatmodel
----	---	--------------

LANGE TERMIJN ONDERZOEKSPROGRAMMA TMIJ (VERVOLG)

	stand van zaken	Bij wie adresseren	Wie beantwoordt	Wie betrekken	Planning	Actie; opm
	opgestart	TMIJ	ANT	Imares	2014	noodzaak afhankelijk van TBES en ecologisch rendement
	opgestart	TMIJ	ANT	Imares	2014	noodzaak afhankelijk van TBES en ecologisch rendement
	onbekend	NMIJ				Mee nemen in vervolgonderzoek iom DGW
	pilot oermeeras	NMIJ	onbekend	SBB	2014	NMIJ levert tussentijdse stand van zaken aan
	pilot oermeeras	NMIJ	onbekend	SBB	2014	NMIJ levert tussentijdse stand van zaken aan
		TMIJ				
	onbekend	TMIJ	onbekend			
	onderzoeks- programma gereed	TMIJ	deltares	nader bepalen	2014	
	zodra model operationeel is	TMIJ	deltares	nader bepalen	2009	aansluiten op modelontwikkeling voor IJsselmeer

hoe staat het er voor

☺ afgevallen ☹ heeft aandacht nodig ☹ probleem
✓ afgerond ✕ afgevallen

SVZ 9-7-2009

WATER - VEILIGHEID EN ZOETWATERVOORZIENING

Laagwater, Vergroting buffercapaciteit Markermeer door seizoensgebonden peil

Onder meer moet in beeld zijn hoeveel mensen nadeel ondervinden en welke kosten er aan het aangepaste peilbeheer verbonden zijn. Deze conclusies worden geconfronteerd met het verwachte ecologische rendement. Daaruit moeten de precieze streefpeilen volgen, alsmede eventuele flankerende maatregelen

Hoogwater, Meestijgen Markermeer wel/niet

ECOLOGIE

Oermoeras

ontwerpogave ecologische kwaliteit oermoeras versus ruimtelijke ontwikkeling lelystad
ligging oermoeras tov haak

luwtedammen

afweging verschillende opties luwtedammenen integrale ruimtelijke afweging beoordelen

luwtmaatregel bij Marken

afweging ecologisch rendement luwtedammenen versus ruimtelijke ontwikkelingen

Vooroever Lepelaarplassen

ontwerpogave ecologische kwaliteit versus ruimtelijke ontwikkeling lelystad

Vispassages

meerwaarde voor de recreatie en de beleving van het landschap

Vispassages

meerwaarde voor de recreatie en de beleving van het landschap

slibbeheersing

in beeld brengen van kansen en effecten van oergeul irt natuur, zandwinning, scheepvaart

RUIMTELIJKE INRICHTING EN GEBRUIK

Recreatie

Wat een een functionele zonering voor recreatie (met name gericht op durfsport) in relatie tot de kwaliteit rust en ruimte en in relatie tot de natuurfuncties?

Hoe behoud je de basiskwaliteit van het IJmeer (rust- en ruimtegebied in de Metropool) in relatie tot de gewenste stedelijke en recreatieve ontwikkelingen?

wat zijn de landschappelijke en stedenbouwkundige gevolgen van de uitbreiding van jachthavens en hoe verhouden die zich tot de ecologische doelen

Aandachtspunten voor de aanwijzing en uitwerking van durfsportgebieden zijn de bereikbaarheid voor de betrokken watersporters

Aandachtspunten voor de aanwijzing en uitwerking van durfsportgebieden zijn de eventuele verstoring voor de natuur en voor rustzoekende recreanten.

ONDERZOEKSVRAGEN TMIJ JUNI 2009

	stand van zaken	Bij wie adresseren	Wie beantwoordt	Wie betrekken	Planning	Actie; opm
		DGW	Deltares			vervolg op quick scan
		Lelystad Lelystad	Ingenieursbureau Ingenieursbureau	waterdienst, /RWS waterdienst, /RWS		
		TMIJ		omgeving		
		TMIJ		omgeving		
		TMIJ/Almere	Ingenieursbureau	waterdienst, /RWS/ recreatiesector, Flevo-landschap		
		TMIJ	ingenieursbureau	RWS, waterschap		
		TMIJ	ingenieursbureau	RWS, waterschap		
		TMIJ	ingenieursbureau	RWS, waterschap		
		TMIJ		recreatiesector, natuur		
		TMIJ		recreatie sector en ruimtelijke kwaliteit		
		TMIJ		recreatie sector en ruimtelijke kwaliteit		
		TMIJ		recreatie sector en ruimtelijke kwaliteit		
		TMIJ		recreatie sector en ruimtelijke kwaliteit		

hoe staat het er voor

☺ afgevallen ☹ heeft aandacht nodig ☹ probleem
✓ afgerond ✕ afgevallen

RUIMTELIJKE INRICHTING EN GEBRUIK

Verkeer

de regio omlegging van de Westfriisaweg dient op zijn effecten beoordeeld te worden

voor de IJmeerverbinding dient op zijn effecten beoordeeld te worden

Verstedelijking

Wat is de invloed van het waterfront Almere op het stadssilhouet

Hoe slui de stedelijke ontwikkeling van Almere aan bij de grote natuurgebieden in de directe omgeving

BESTUURLIJK-JURIDISCH

In hoeverre kan zandwinning in Markermeer onderdeel zijn van het strategisch natuurinclusief projectplan

In wat voor soort document kunnen afspraken gemaakt worden over zandwinning en de zandmotor

wanneer is er voldoende ecologische 'ruimte' in het systeem voor gedeeltelijke ontwikkelingen op het vlak van recreatie, verstedelijking en/of infrastructuur

Binnendijkse natuur

Wat zijn de kansen en mogelijkheden van de koppeling met andere dan ecologische functies (zoals recreatie en landbouw) en de aansluiting bij het landschapsbeleid van de provincie Noord-Holland. Hoe is dit beleidsmatig te borgen

ECOLOGIE - EFFECTMETING/PASSENDE BEOORDELING

Welk effect heeft de terminal bij Almere op de nog te realiseren relatie tussen de vooroever Lepelaarplassen en de Oostvaardersplassen en Lepelaarplassen

in hoeverre heeft zandwinning significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelen

opstellen monitoringssysteem om zeker te zijn dat alle onderdelen van het plan worden uitgevoerd

HAALBAARHEID EN BETAALBAARHEID

Wat is de draagkracht van het Markermeer voor zandwinning, wat zijn goede win locaties

Naar verwachting moet het ecologisch veerkracht gerealiseerd zijn, voordat met de bouw van buitendijkse verstedelijking begonnen kan worden, maar de eisen die daaraan gesteld worden zijn nog niet voldoende precies in beeld. Welke eisen kunnen worden gesteld aan de uitvoering en de fasering?

ONDERZOEKSVRAGEN TMIJ JUNI 2009 (VERVOLG)

	stand van zaken	Bij wie adresseren	Wie beantwoordt	Wie betrekken	Planning	Actie; opm
		TMIJ		verkeer en vervoer Enkhuizen Lelystad DGVV		
		Almere Almere		TMIJ VROM TMIJ LNV RWS		
		TMIJ RAAM TMIJ				
		TMIJ	prov. NH	NGO's		
		Almere RWS TMIJ	Ingenieursbureau	waterdienst, provincie RWS IJG Waterdienst, NGO's		
		TMIJ TMIJ	RWS	Deltares		er blijven vervolgvragen die in het volgende TMIJ fase beantwoord moeten worden.

TOEKOMSTBEELD MARKERMEER - IJMEER

Het Rijk heeft in de Noordvleugelbrief gevraagd om een visie te ontwikkelen op de toekomst van het Markermeer en IJmeer. Het Samenwerkingsverband Toekomstagenda Markermeer - IJmeer is vanaf februari 2007 voortvarend aan de slag gegaan en heeft bij het beantwoorden van deze vraag een breed scala aan regiopartners, belangengroeperingen en geïnteresseerden betrokken. De eerste mijlpaal was de overhandiging van het Ontwikkelingsperspectief 'Investeren in Markermeer en IJmeer' aan staatssecretaris Huizinga in april 2008. De essentie van het Ontwikkelingsperspectief, en daarmee van de toekomstmogelijkheden voor het Markermeer en IJmeer, is de keuze om het ecologische systeem zo te versterken dat het veranderingen in klimaat, ruimtegebruik of anderszins kan opvangen terwijl tegelijkertijd de natuurlijke kwaliteit robuust en veerkrachtig blijft. Deze aanpak heet 'toekomstbestendig ecologisch systeem'.

Het 'Toekomstbeeld Markermeer - IJmeer; Natuurlijk ontwikkelen' is het vervolg op het Ontwikkelingsperspectief en geeft de stand van zaken weer in de zomer van 2009. Nieuw opgedane kennis ondersteunt en nuanceert de aannames van het Ontwikkelingsperspectief. In een intensief regioproces zijn de gemeenten en andere lokale partijen betrokken. Zij hebben meer inzicht gekregen in de waarde en betekenis van de ecologische maatregelen voor het eigen gebied. Deze maatregelen worden door de regionale partijen algemeen erkend en kunnen rekenen op een stevig draagvlak.

